Maica Maria

- Premoniții
- Pe calea spre monahism.
- Monahism.
- Casă pe strada Lourmel.
- A doua poruncă a evangheliei.
- Război.
- Martiriu.

Îmi voi pierde puterea de multe ori;
voi muri din nou și voi învia din nou;
voi supraviețui pierderii, eșecului,
Nașterii, morții, iubirii.
……
Și știu - va fi o lungă despărțire;
Nerecunoscut, mă voi întoarce la tine din nou.
Deci; cred: nu veți auzi o bătaie în ușă,
Și nu veți crede cuvintele.
Dar va veni ceasul; când? - Încă nu știu;
Și voi veni să dau celor vii un răspuns,
Să vă arăt din nou calea spre paradis,
Să spun că nu există durere.
Nu o minune, nu; calea mea nu este miraculoasă,
Ci doar spiritul este gol în fața secretului luminos,
Mereu supus unei soarte necunoscute,
Binecuvântat de iubire veșnică.
Și veți veni cu toții: infirmul, cerșetorul,
Și războinicul și înțeleptul, copilul, bătrânul,
Să gustați mâncarea pe care am obținut-o,
Să vedeți chipul luminos.
„Ruth” (1916)

Premoniții

Gândurile de slujire sacrificială au jucat un rol primordial în scrierile și faptele Maicii Maria nu doar în emigrare. Într-o formă sau alta, ea a prețuit același ideal încă din copilărie. După cum remarca o prietenă din anii ei de școală: „Tot ce era prețios, uman, sublim în fată - ea a dus toate acestea până la sfârșitul ei tragic

[...]. Oricât de contradictorie părea viața Elisavetei Iurievna, ea a rămas întotdeauna fidelă sieși.”

Viitoarea ctitoare a mai multor biserici poate fi deja deslușită în fata care urmărește cu entuziasm finalizarea celei de-a doua biserici din orașul Anapa (biserica a fost ctitorită de bunicul ei și finalizată de tatăl ei, primarul orașului) și care „a dat toți banii pe care îi economisise în pușculiță pentru a picta pe perete o imagine a sfintei sale, Elisabeta”. Viitoarea călugăriță rătăcitoare poate fi deslușită în fata care a venit la mama ei cu o cerere de a o lăsa să meargă la o mănăstire. Deși mama ei „a refuzat-o hotărât”, nu trecuse nici măcar un an când a venit din nou „să ceară un pașaport pentru a călători cu pelerinii la mănăstiri și a fost din nou refuzată”. Desigur, a devenit călugăriță (deși nu într-o mănăstire). Iar visul unei vieți rătăcitoare nu a părăsit-o niciodată până la sfârșit. În 1940, ea a spus: „La prima ocazie, voi merge în Rusia, undeva pe Volga sau în Siberia. Trebuie doar să stau la Moscova o zi, să merg la cimitir, la mormântul Gayanei. Și apoi undeva în Siberia voi rătăci, în muncă misionară printre rușii de rând.”

Pe de o parte, munca misionară și pelerinajul, pe de altă parte, comunicarea cu „oamenii de rând”, un fel de „mergere persistentă către oameni”. În copilăria timpurie, acestea sunt combinate. Dar când a împlinit paisprezece ani, atracția ei față de prima a fost complet înlocuită de atracția față de a doua. Atunci, „pentru prima dată, conceptul unui nou erou, al cărui nume este Poporul, a intrat în conștiință”, își amintea ea mai târziu. Noul erou era destinat să ocupe primul loc pentru o vreme: nu manifestările religioase ale poporului necesitau atenție și eroism, ci Poporul însuși.

A fost împinsă la aceasta de moartea prematură și neașteptată a tatălui ei, în 1906. Acesta avea doar 49 de ani. La acea vreme, era chinuită de „nevoia de a răspunde la cea mai importantă întrebare: Cred în Dumnezeu? Există Dumnezeu?”:

„Iată că a venit răspunsul. A venit cu o asemenea tragică irefutabilitate. Chiar și acum îmi amintesc peisajul acestui răspuns [a scris ea în 1936]. Zorii unei zile fierbinți de vară. Cerul neted și roșiatic. Desenele negre ale frunzelor ovale de salcâm. Ciripitul puternic al vrăbiilor. Plânsul din cameră. Tatăl meu a murit. Și un gând simplu în capul meu: «Această moarte nu este de niciun folos nimănui. Este nedreptate. Asta înseamnă că nu există dreptate. Și dacă nu există dreptate, atunci nu există un Dumnezeu drept. Și dacă nu există un Dumnezeu drept, atunci nu există deloc Dumnezeu.»”

Fără îndoieli, fără argumente împotriva unei astfel de concluzii. Săraca lume, unde nu există Dumnezeu, unde domnește moartea, săraci oameni, săracul de

mine, care am devenit brusc adult pentru că am învățat secretul adulților, că nu există Dumnezeu și că există durere, rău și nedreptate în lume.

„Așa s-a sfârșit copilăria."

Au fost nevoiți să părăsească podgoriile familiei din Anapa, sudul blând, furtunile inspiratoare de toamnă ale coastei Mării Negre. Dintr-o casă spațioasă, care era despărțită de țărmul nisipos doar de podgorii, s-au mutat împreună cu mama și fratele lor într-un mic apartament din capitala rece și cețoasă.

Chiar înainte de a se muta în nord, evenimentele din 1905 ridicaseră întrebarea cum să se raporteze la revoluție. La început, relația ei a fost complicată și chiar determinată de dragostea ei din copilărie pentru un prieten de familie, procurorul-șef al Sfântului Sinod, K. P. Pobedonostsev. Acesta era prieten și vecin al „bunicii" ei de viță nobilă și bogată [1]. „Când am venit la Petersburg, bunica mea îi scria lui Pobedonostsev în aceeași zi: «Dragă Konstantin Petrovici. Lizanka a sosit», iar a doua zi dimineață apărea cu cărți și jucării - zâmbind afectuos, întrebând de mine, povestindu-mi despre el însuși [...]. În copilărie, nu-mi amintesc de o altă persoană care să se poată interesa atât de atent și sincer de interesele mele din copilărie [...]. L-am iubit foarte mult și l-am considerat adevăratul meu prieten." Nu este surprinzător faptul că prima revoluție „a fost percepută de mine ca ceva îndreptat împotriva lui Pobedonostsev. Și de aceea, din întreaga noastră familie, am fost cel mai intolerant cu ea la început."

Pe atunci, tatăl ei era directorul Grădinii Nikitsky și al Școlii de Viticultură din Ialta. Mitingurile studențești permise de tatăl ei au făcut-o pe fata de treisprezece ani să se gândească:

„Jos cu țarul? Am fost de acord cu asta fără probleme. O republică? Puterea populară? Și asta, totul a ieșit lin și inteligent. Partidul Social-Democrat Rus? Partidul Socialist Revoluționar? Desigur, mi-a fost greu să-mi dau seama de asta. Unul era personificat puțin de elevul meu Zosimov și oratorul șchiop de la Ialta, iar celălalt de elevul meu [Petrov] și poveștile lui despre tot felul de isprăvi și sacrificii. În general, întreaga această revoluție agitată și entuziastă a fost foarte acceptabilă, la fel ca socialismul, fără a provoca obiecții, iar lupta, riscul, pericolul, conspirația, isprava, eroismul - erau pur și simplu atractive. Exista un singur obstacol uriaș în calea tuturor acestora - Konstantin Petrovici. Pasiunea mea pentru revoluție mi se părea un fel de trădare personală [în raport cu Pobedonoștiv]. [...] Prietenia mea cu Konstantin Petrovici și oportunitatea de a observa direct mi-au spus că poporul rus greșea și eu aveam dreptate. Dar împotriva acestui lucru se opunea faptul că întregul popor rus nu putea greși și numai eu știam adevărul, iar această îndoială era teoretic..." „irezolvabil."

Totuși, „în practică, totul era mult mai simplu”. Îndoielile din copilărie au fost rezolvate. Pobedonostsev a încetat să mai fie un criteriu obligatoriu pentru ea. Și când s-a mutat la Petersburg, s-a străduit doar să intre în cele mai autentice cercuri revoluționare.

„Uram Petersburgul. Îmi era greu să mă forțez să studiez […][2]. Cea mai acută melancolie din întreaga mea viață a fost atunci. Și sufletul meu își dorea o ispravă, moartea pentru toate neadevărurile lumii, ca să nu mai existe această ceață roșie și prostii […]. Visam să întâlnesc adevărați revoluționari care erau gata să-și sacrifice viața în fiecare zi pentru popor. Am întâlnit întâmplător niște mici studenți de partid, dar nu-și sacrificau viața, ci vorbeau despre plusvaloare, despre capital, despre chestiunea agrară. Acest lucru a fost foarte dezamăgitor. Nu puteam înțelege de ce economia politică era un lucru mai fascinant decât facturile de la piață pe care i le aducea bucătăreasa Anușka mamei mele.”

Însă faptul că s-a căsătorit în 1910 cu un social-democrat, un bolșevic, nu a ajutat-o să se apropie de revoluționarii care erau „gata să-și sacrifice viața în fiecare zi pentru popor”. Deși cu trei ani înainte de căsătoria lor, soțul ei, Dmitri Kuzmin-Karavaev, petrecuse o scurtă perioadă în închisoare pentru activități de partid (ca curier, el conecta celulele de partid din Sankt Petersburg cu cele din Finlanda), acum se arăta mai mult ca un „prieten al poeților, un decadent din fire”, ca un „tânăr avocat estetizant”; mai mult, criticile partidului pentru acest lucru l-au forțat curând să părăsească partidul, la care se înscrisese încă din student, în 1905.

Tânăra sa soție s-a implicat însăși în viața elitei literare și artistice a Epocii de Argint: pentru o vreme, așa cum a scris ea mai târziu, „Petersburgul m-a cucerit”. „Turnul” lui Viaceslav Ivanov a devenit simbolul și centrul acestui Petersburg. Rozanov și Berdiaev, Gippius și Merezhkovsky, Ahmatova și Gumilev, Remizov și Medtner, Blok și Bely au comunicat, au argumentat și au performat aici: simboliști, tineri acmeiști, poeți din popor, compozitori, gânditori, artiști.

„Trăiam în mijlocul unei țări imense, ca pe o insulă pustie. Rusia era analfabetă – întreaga cultură mondială era concentrată în mijlocul nostru: îi citam pe greci pe de rost, eram fascinați de simboliștii francezi, consideram literatura scandinavă a noastră, cunoșteam filosofia și teologia, poezia și istoria întregii lumi, în acest sens eram cetățeni ai universului, păstrători ai marelui muzeu cultural al umanității. Era Roma în declinul său […]. Eram ultimul act al tragediei – ruptura dintre popor și intelectualitate. În spatele nostru se întindea deșertul înzăpezit al întregii Rusii, o țară înlănțuită, care nu-și cunoștea nici încântările, nici chinurile, care nu ne infecta cu încântările și chinurile sale.”

Au vorbit despre revoluție aici, dar au vorbit doar despre ea:

„Toată lumea a fost pentru revoluție, au spus cele mai responsabile cuvinte. Și mă simt și mai ofensat pentru noi decât înainte. La urma urmei, nimeni, nimeni nu va muri pentru asta. Mai mult, dacă vor afla că oamenii mor pentru asta, vor evalua cumva toate acestea, vor aproba sau dezaproba. Vor înțelege în sensul cel mai înalt, vor striga toată noaptea - până dimineața ouă amestecate - și nu vor înțelege deloc că a muri pentru revoluție înseamnă a simți o adevărată frânghie în jurul gâtului, a pleca pentru totdeauna într-o dimineață atât de cenușie și somnoroasă, a accepta fizic, cu adevărat moartea. Și îmi pare rău pentru revoluționari, pentru că mor, iar despre moartea lor nu putem vorbi decât inteligent și sublim. Și îmi pare rău și pentru Dumnezeu - nu pentru Dumnezeu, nu, El nu există. Îmi pare rău pentru Hristos. Și El a murit, a avut sudoare de sânge [...]. Și dacă moartea Lui pentru tâlhari, desfrânate și vameși este de înțeles, atunci este de neînțeles pentru noi, care atingem întâmplător rănile Lui și nu suntem pârjoliți de sângele Lui."

Din acest cerc dezamăgit (și, într-o oarecare măsură, cu ajutorul lui, întrucât tocmai acesta o respingea și, prin urmare, o încuraja să meargă mai departe) a început să se elibereze în căutarea credinței. Credință, dar nu genul despre care se discuta la „turn": atât acolo, cât și în societatea religioasă-filosofică, așa cum scria ea, „principala afirmație era că noi credem, noi credem, noi credem […]. Dar se părea că menționarea Sofiei, Înțelepciunea lui Dumnezeu, referirile la Soloviev, credința în Dumnezeu-umanitate - toate acestea sunt un lucru, iar spiritul bisericesc este mult mai ușor de înțeles și accesibil oricărei salopnițe bătrâne, care se închină la biserică duminica. Principalul lucru pentru această cale s-a pierdut: „Dacă nu veți fi ca copiii, nu veți intra în Împărăția Cerurilor". Nu exista copilărie, nu putea exista, exista o înțelepciune de bătrân, care înțelesese totul, se răcise la toate. Iar spiritul bisericesc a devenit una dintre valorile culturale, studiată cu atenție, plasată în tezaurul general al valorilor culturale. Astfel, exista totul, în afară de credință, credință în orice; exista doar o voință puternică de credință.

Liza Kuzmina-Karavaeva („care înseta de un fel de ispravă și vorbea despre asta cu tristețe și durere" pe „turn") nu se putea mulțumi cu o astfel de strădanie fără rod pentru credință. Dar în prosternările oamenilor de rând se vedea din nou ceva autentic și căutat:

„Treptat, diviziunea are loc, Hristos, încă nerecunoscut, devine al nostru. Linia de diviziune se adâncește mereu. Petersburgul, Turnul lui Viaceslav, cultura, chiar și ceața, orașul, reacția – acestea sunt una. Și alta – un popor imens, înțelept, tăcut și cast, o revoluție pe moarte […] și totuși – Hristos. Hristos este al nostru. Al cui este al nostru? Sunt eu unde este El? Nu sunt eu printre cuvinte iresponsabile care încep să fie percepute ca blasfemie, ca o insultă, ca o otravă mortală? Trebuie să fugim, să ne eliberăm."

În acel moment, este posibil să-și fi amintit cuvintele lui Alexander Blok. După prima lor întâlnire, el i-a scris (pe atunci o elevă de șaisprezece ani)[3]: „Dacă nu e prea târziu, atunci fugi de noi, cei pe moarte.” Se pare că Blok și-a imaginat scopul unei astfel de evadări nu atât ca o comunicare cu oamenii de rând în general (deși, sub influența lui Kliuev, nutrea vise la un fel de „a merge la oameni”), ci ceva mai personal - o întâlnire cu un om de rând pe care l-ar iubi. Dar oricare ar fi scopul, un lucru este important: să fugă.

În scrisoarea sa, Blok a inclus o poezie care prinsese contur imediat după această primă întâlnire. Aceasta schițează un portret subtil al tinerei Lize Pilenko, care nu era încă implicată în lumea „ultimilor romani”, dar care deja se gândea „la sfârșituri și începuturi”:

Când îmi stai în cale,
Atât de vie, atât de frumoasă,
Dar atât de epuizată,
Vorbind mereu despre lucruri triste,
Gândindu-mă la moarte,
Nu iubești pe nimeni
Și disprețuind frumusețea ta
Ce-ar fi atunci? Te voi jigni?
Oh, nu! Căci nu sunt un violator,
Nu sunt un înșelător și nu sunt mândru,
Deși știu multe,
Gândind prea mult încă din copilărie
Și prea ocupat cu mine însumi.
Căci sunt un scriitor,
Un om care numește totul pe nume,
Luând parfumul unei flori vii.
Oricât de mult vorbești despre lucruri triste,
Oricât de mult te gândești la sfârșituri și începuturi,
Totuși, îndrăznesc să cred
Că ai doar cincisprezece ani.
Și de aceea aș vrea
să te îndrăgostești de un om simplu
Care iubește pământul și cerul
Mai mult decât
discursuri rimate și nerimate despre pământ și cer.
Cu adevărat, mă voi bucura pentru tine,
Întrucât - doar un îndrăgostit
Are dreptul la nume de bărbat.

Nu a găsit un astfel de „bărbat simplu” în primul ei soț. S-a căsătorit cu el „cumva pe neașteptate”, „nu din dragoste, ci din milă”, așa cum a spus mai târziu: chiar la nuntă, Iu. Ia. Moșkovskaia a stabilit pe bună dreptate „că Liza îl crease în imaginația ei sau poate voia să-l salveze de vreo «prăpastie»”. Când a părăsit Petersburgul în primăvara anului 1913, Liza l-a părăsit și ea. Puțini oameni ar fi putut fi surprinși de acest lucru.

În ajunul plecării sale, ea i-a spus lui Blok, cu care se împrietenise până atunci: „Am decis să plec de aici: vreau să merg la țară.” „Țara” îi promitea noi perspective, libertatea. „Cumva m-am apropiat de pământ”, i-a scris ea lui Blok în noiembrie 1913, „și din nou m-am îndrăgostit de un bărbat și m-am îndrăgostit, m-am îndrăgostit cu adevărat”[4]: „un om simplu, un vânător, «căpitanul Glan» de Hamsun, așa cum a remarcat prietena ei, care a vizitat-o în vara anului 1915. Dar în timpul războiului, și el era destinat să dispară din viața ei. A doua căsătorie cu Daniil Skobtsov (deși acesta era mult mai aproape de «pământ» decât Kuzmin-Karavaev) s-a dovedit a fi de scurtă durată, ca prima[5]. Cu toate acestea, ea a dobândit totuși «dreptul de a fi numită bărbat» odată cu dragostea ei, dându-și sufletul pentru prietenii ei. Și (așa cum a scris Mark Vishniac) «amintirea acesteia va rămâne [...] atâta timp cât vor exista conștiința umană și ideea despre ce este umanitatea și cine ar trebui să fie o persoană.”

Pe măsură ce se apropia de pământ, Elizaveta Iurievna simțea că Hristos devenea mai ușor de înțeles și mai necesar pentru ea. La începutul războiului (1914), ea a scris:

„Cumpăr o țeavă groasă de plumb, destul de grea. O aplatizez cu un ciocan, o cos într-o cârpă. Toate acestea pentru a-L dobândi pe Hristos. Pentru a-L forța să se deschidă, pentru a ajuta, nu, doar pentru a-L face să știe că există. Și în Minee, în țeava de plumb, în rugăciuni insistente, fierbinți și fără rod pe podeaua rece, munca mea militară. De asta e nevoie pentru ceva, pentru război, pentru Rusia, pentru poporul meu iubit... Oamenii au nevoie doar de Hristos - știu asta.”

O astfel de convingere o obliga nu doar la ascetism, ci și la predicare, iar Lisa începe pentru prima dată să se simtă ca o „mesageră a cuvântului Domnului”.

Să privesc în ceață este soarta mea:
Să mă încred în secretele drumurilor de netrecut,
Și sub presiunea săgeților inamice
Să repet cuvântul simplu al lui Dumnezeu […]

— așa și-a definit ea rolul într-o scrisoare către Blok din 20 iulie 1916. Totuși, în raport cu Blok însuși, nu a îndrăznit să prevadă succesul iminent al misiunii sale. Într-o altă poezie, în care descrie următoarea ei vizită pe strada Ofitserskaia,

unde se afla apartamentul său (Blok a rugat-o să treacă pe sub ferestre „aproape în fiecare zi” pentru a ști „că cineva veghează asupra mea, mă protejează”), recunoaște cu tristețe că în acest caz nu venise încă momentul „să citesc cuvântul invitant”:

Mă uit la paharul înalt,
Dar nu pot bate;
Cum ai înghețat și ai pălit,
Pământ și cale pământească.
Deasupra Vestului, cocori negri
Și gura abia vizibilă a docului;
Țările invizibile au fost acoperite
De tachelajul ridicat al crucii.
Copiii aleargă pe străzi,
Și orașul e zgomotos astăzi,
Și
golful Mării Baltice e aproape în lumina stacojie.
Nu aștept nimic astăzi:
Voi doar verifica,
Ca un mesager al cuvântului Domnului,
Șirul zilelor care se împlinește.
Știu - cel care trăiește spre apus
Nu aude mesajul sacru,
Și e prea devreme pentru mine, un frate liniștit,
Să citesc cuvântul îmbietor.
Mă uit la cerul arzător,
Revărsând lumină printre rame;
Ce cerere sacră
Se va împlini acolo atât de curând.

Însă mesajul sacru nu este destinat doar lui Blok. În prefața lirică la colecția de poezii „Ruth” (1916), autorul său își anunță tuturor chemarea. Aici se subliniază că aceasta nu este doar o infatuare trecătoare. Ca poetă și persoană, Elizaveta Iurievna s-a maturizat imperceptibil și a intrat pe o anumită cale, deși poate neașteptată:

Acum s-a întâmplat: combin
într-unul și același ceas al lui Dumnezeu
drumul care duce spre paradis
și viața care durează o singură dată.

În această carte, așa cum a remarcat D.E. Maksimov, ea „apare ca o poetă creștină, religioasă și rămâne așa până la sfârșitul vieții sale”. Și vorbește despre

ea însăși ca o persoană care a văzut lumina, care într-un anumit sens profețește, este aleasă și este supusă:

„Inevitabilitatea m-a obligat să mă ridic la înălțimi. Cel condamnat nu știe: de ce, dar i se dă o altă cunoaștere: așa trebuie să fie.”

Părăsind dealurile și valea de dedesubt, am văzut datele, iar credința mea s-a contopit cu cunoașterea, pentru că puteam număra câte dealuri mă despărțeau de ele și puteam urmări de sus toate curbele drumului care ducea spre ele […].

Printr-o voință necunoscută mie, am coborât din nou în văi. Ca un pelerin, merg spre răsăritul soarelui. Secretul care mă atrage de sus mi-a fost revelat: „Dacă bobul de grâu, care cade în pământ, nu moare, rămâne singur; dar dacă moare, aduce multă roadă.” Am încetat să mai văd pentru a atinge, nu doar pentru a măsura drumul cu mintea, ci și pentru a-l parcurge încet și cu dragoste.

Graiul meu pământean, pe care îl învăț din nou, sună încă copilăresc; cei care merg și ei spre Răsărit și care trebuie să traverseze dealurile mi se par încă niște tovarăși întâmplători. Și mie, care n-am uitat datele și nu m-am contopit cu drumul, mi se pare că pământul este învăluit în întuneric și că povara mea este o încercare necesară și nu o sarcină favorită.

Dacă mi-e dat să citesc paginile a ceea ce nu este încă perfect, dacă prin amintirea a ceea ce a fost și a ceea ce este, nu am uitat numărul dealurilor și șerpuirile drumului, atunci totuși spun cu smerenie: acum scopul meu dificil este să urc primul deal; de acolo voi vedea soarele răsărind printre dealuri; și poate că nu-mi va fi dat să-i văd răsăritul de dincolo de marginea pământului, din abisul întunecat și necunoscut. E probabil ca și eu, ca mulți alții, să mor fără să aștept timpul pe care l-am văzut de sus. Dar este aproape, aproape.

Puținii mei tovarăși, cei care au privit împreună cu mine sau doar au crezut în viziunile mele, îmi amintesc de voi într-o limbă nouă; și mă veți recunoaște în haine noi: despărțirea nu ne este sortită.

Și Tu, care m-ai condamnat și ai ascuns evidentul pentru a-mi lumina mintea cu taina, nu mă părăsi când durează apusul pământesc și nu-mi orbi vederea, care a fost luminată de voia Ta.”

Ca și cum ar fi confirmat și dezvoltat aceste cuvinte extrem de importante, ea i-a scris lui Blok în octombrie 1916: „Este deosebit de dificil să realizezi că fiecare este doar potențial un mesager al lui Dumnezeu și, pentru a realiza această posibilitate, trebuie să treci prin cea mai slabă și persistentă muncă. Și mi se pare că scopul este de a realiza acest lucru, căci apare o combinație care dă

încredere deplină în credință și o viață deplină. Atunci legea dată de Dumnezeu se contopește cu legea vieții umane.”

La începutul aceleiași scrisori, ea nota: „Începe iubita mea liniște de toamnă și tot ce s-a întâmplat în timpul anului este numărat”. Dar aceasta a fost ultima liniște înainte de evenimentele teribile din 1917, când tot ce a fost moștenit de-a lungul mai multor secole era numărat, verificat, respins. După cum a scris ea în „Ruth”, „Timpul s-a oprit în loc în fața morții”:

A deveni atât de liniștit e doar înainte de furtună,

Știind doar că va veni ceasul.

În ajunul evenimentelor revoluționare, era ocupată cu treburile casnice, distrăgându-se astfel (așa cum și-a dat seama chiar ea) de la „prezent”. „Mă agit, mă agit toată ziua, ca și cum așa ar trebui să meargă viața”, i-a scris ea lui Blok în august 1916. „[…] Și toate acestea sunt mai iluzorii decât cel mai uitat vis.” „Și viața este irosită”, a continuat ea două luni mai târziu, „iar aceste valori ale vieții sunt un fel de bibelouri. Știu, știu și îmi amintesc tot timpul că ele nu fac decât să acopere prezentul. Dar dacă am ochi pământești, atunci ei vor să vadă ceea ce le este accesibil, iar urechile mele pământești trebuie să asculte lucrurile pământești. Așadar, știind despre celălalt lucru, deși îl știam, nu am putut vedea aici.” A revenit la aceleași gânduri în scrisoarea sa din noiembrie: „Aici, odată cu tăcerea, se petrec niște afaceri absurde, ipotechez o moșie, cumpăr o moară și alerg, alerg la nesfârșit. Cel mai absurd lucru este că toate aceste prostii se numesc «a trăi». „Dar, în realitate, viața se desfășoară pe un plan complet diferit și nu are nevoie de toată această agitație. Totul în ea este liniștit și solemn.” Pentru o rudă care a vizitat-o în primăvara anului 1917, părea „preocupată de ceva, deprimată și ca și cum ar fi pierdută”. Dar noile responsabilități au pus curând capăt preocupărilor ei mărunte și au alungat orice pierdere. Nu a mai rămas nicio urmă din liniștea specifică care îi tenta pe mulți dintre contemporanii ei („ultimii romani”).

Prin slujirea neopopulistă adusă poporului (în sfârșit, slujirea la care visase cu zece ani în urmă), ea s-a convins în cele din urmă de cât de strâns legată este prima poruncă a Evangheliei de a doua. „Nu există nicio îndoială cu privire la chemarea unui creștin la munca socială”, a scris ea mai târziu. „El este chemat să organizeze o viață mai bună pentru muncitori, să aibă grijă de bătrâni, să construiască spitale, să aibă grijă de copii, să combată exploatarea, nedreptatea, nevoia, fărădelegile [...]. Regulile ascetice de aici sunt simple, nu oferă [...] nicio posibilitate de inspirație mistică și uneori se limitează doar la munca și responsabilitatea de zi cu zi.”

Viața ei a fost plină de astfel de muncă după evenimentele revoluționare din 1917, când s-a alăturat Partidului Socialist Revoluționar. Până la sfârșitul lunii februarie 1918, a fost aleasă viceprimar al orașului Anapa. Întrucât primarul a demisionat aproape simultan, ea a devenit imediat succesorul său. „A trebuit să dezvolt o linie de comportament pe propriul meu risc", a scris ea. „Principalele mele sarcini erau să protejez valorile culturale ale orașului de distrugerea completă, să promovez o viață cât mai normală posibil pentru cetățeni și, dacă era necesar, să-i protejez de execuții, «băi de mare» etc. Acestea erau sarcini destul de combative, creând uneori situații complet imposibile. Și în spatele tuturor acestora se afla viața de zi cu zi cu preocupările ei zilnice, al căror număr, însă, a scăzut treptat, pe măsură ce bolșevicii preluau din ce în ce mai mult puterea și tot mai puțini oameni se îndreptau spre noi."

Totuși, ea a stabilit relații mai camaradești cu reprezentantul sovietului local, bolșevicul Protapov. Ea a scris: „Poziția mea era destul de sigură și puteam realiza multe, în principal pentru că eram femeie. Acest lucru poate fi explicat în diverse moduri. În opinia mea, se poate explica prin faptul că masele cu gândire bolșevică vedeau în însuși faptul existenței unei femei primar un spirit revoluționar evident, o renunțare atât de puternică la obiceiurile vechiului regim, încât, într-o oarecare măsură, faptul în sine acoperea acțiunile mele contrarevoluționare din punctul de vedere bolșevic. Eram, ca să spunem așa, un produs al revoluției - și, prin urmare, trebuia să fiu luată în considerare. Pe de altă parte, mi s-au iertat multe lucruri pe care bolșevicii nu le-ar fi iertat niciunui bărbat […] și, în final, al treilea element în atitudinea lor față de mine era pur și simplu încrederea că eram suficient de curajoasă […]. De fapt, putea părea așa pentru că aceasta era singura modalitate de a lucra. Dacă, în urma unei dispute cu Consiliul, simțeam că lucrurile se îndreaptă spre arestarea mea, declaram: «Mă voi asigura că mă arestați», la care Protapov, fierbinte și romantic, striga: «Niciodată!»" „Asta ar însemna că ne este frică de tine."

Curajul ei nu putea fi pus la îndoială, mai ales când și-a folosit autoritatea și propriul risc pentru a se opune marinarilor anarhiști („delegații" Flotei Mării Negre) care sosiseră în oraș cerând o contribuție de 20.000 de ruble. La o ședință convocată special și prezidată de Protapov, ea a cerut să vorbească.

„Când treceam pe lângă președinte spre podium, m-a oprit și mi-a șoptit: «Stai liniștit. Nu se vor sfi, nu sunt noi.» Dar eram ferm convins că, având în vedere activitatea cu benzile desenate care îi cuprinsese atunci pe toți bolșevicii, exista cu siguranță o modalitate de a le vorbi. M-am urcat pe podium și am lovit cu pumnul în masă. «Sunt stăpânul orașului și nu veți primi nicio copeică.» Sala a devenit și mai liniștită. Președintele Protapov și-a coborât capul. Iar unul dintre marinari a spus: «Uită-te la tine, femeie.» Am lovit din nou cu pumnul. «Nu sunt femeie, sunt primar.» Același marinar a spus pe un ton ușor diferit: «Uită-te la

tine, amazoană.» Am simțit că victoria era de partea mea. Apoi am propus să supun propunerea mea la vot. Ședința a fost aproape în unanimitate de acord cu mine. Contribuția a fost refuzată. În mod curios, marinarii au râs."

Dar Protapov avea dreptate: era periculos să glumească cu ei. Ca să-i distragă de la excesele lor, Liza a ieșit la o plimbare cu ei, care le-a ocupat întreaga noapte dinaintea plecării. Dis-de-dimineață, s-a întors acasă „complet distrusă", dar (așa cum a remarcat mama ei) „radiantă că reușise să-i convingă pe marinari. Nu uciseseră pe nimeni și promiseseră că nu vor ucide pe nimeni în Anapa". Cu toate acestea, „nu și-au ținut promisiunea. Au luat doi oameni: șeful poliției și un profesor. După ce au părăsit orașul, i-au înecat în mare".

Elizaveta Iurievna s-a considerat responsabilă pentru acest lucru și a decis să renunțe la „slujba ei ingrată". Mai mult, situația politică se înrăutățise. Protapov a fost ucis din cauza unor probleme personale. Fără el, echilibrul relativ din Anapa era amenințat. După înmormântarea lui Protapov, la sfârșitul lunii aprilie 1918, Elizaveta Iurievna a plecat la Moscova, unde (ca membră a Partidului Socialist Revoluționar) a participat la lupta împotriva puterii sovietice nou instaurate. Când s-a întors în octombrie, după „jumătate de an de riscuri și conspirații", Anapa se afla deja de două luni sub controlul Armatei Albe conduse de generalul Pokrovski. Și „tot ceea ce definea munca mea antibolșevică în Rusia Sovietică părea aproape bolșevism de această parte a frontului și, cel puțin din punctul de vedere al voluntarilor [albi], ceva criminal și suspect". A fost imediat arestată. Era dificil de dedus din decretele emise în grabă de guvernul Kuban ce pedeapsă avea să aibă de înfruntat (era acuzată în baza unuia dintre articolele „decretului nr. 10"): cea mai mică amendă de trei ruble, cea mai mare pedeapsa cu moartea. Unii au prezis-o pe cea din urmă. Cu toate acestea, Tribunalul Districtual Militar din Ekaterinodar (în mare parte datorită președintelui instanței - D. E. Skobtsov, pe care îl cunoștea încă puțin) a condamnat-o la doar două săptămâni de arest în corpul de gardă. Aceasta se întâmpla în martie 1919: în curând urma să aibă loc evacuarea și (așa cum nimeni nu ar fi putut prevedea atunci) emigrarea pe viață.

Patru ani mai târziu, privind în urmă la activitățile sale din Anapa, Elizaveta Yuryevna a remarcat că la scara unui oraș atât de mic, „nimic nu poate ascunde complet o persoană. Și bazându-mă doar pe protejarea unei persoane, luptând doar pentru acest scop și respingând orice altceva, puteam găsi «oameni» chiar și printre dușmanii de partid și cei de principiu." În contextul războiului civil, aceasta a fost o realizare rară. După cum a scris ea însăși, „într-o revoluție, mai ales într-un război civil, cel mai teribil lucru este că, în spatele pădurii de sloganuri și etichete, uităm cu toții cum să vedem copacii - oamenii individuali." Cu toate acestea, nu a reușit „să organizeze o viață mai bună pentru muncitori, să aibă grijă de vârstnici, să construiască spitale." În Anapa, abia era posibil să

se protejeze chiar și cele mai necesare lucruri pentru viață de furt, distrugere și abuz.

În 1942-1943, Anapa s-a confruntat cu dificilul test al ocupației germane. În această perioadă (în februarie 1943) ocupanții germani ai Parisului au arestat-o pe Elizaveta Iurievna (Maica Maria), care fusese cândva primar al Anapei, și au dus-o în Germania, unde s-a confruntat cu o umilință extremă și o moarte de martir.

Prevestiri ale acestei sorți a ei pot fi găsite chiar și în primele sale poezii scrise în Anapa. În colecția „Ruth", ea a scris:

Deodată, o lumină orbitoare și strălucitoare
Mi-a luminat calea pământească și singuratică;
Așteptam atât de mult să se audă un răspuns;
Acum îmi este clar - nu există niciun răspuns,
Dar termenele limită se apropie și ard.
O, ecou liniștit al cuvintelor veșnice,
Chemări misterioase ale mamei verzi.
Ca Daniel printre vizuinile leilor,
Spiritul meu este gata de chin,
Iar leii sunt gata de supunere.

O altă poezie exprimă gânduri similare și mai clar, încheindu-se cu următorul vers:

Așadar, odată aici, pe pământul sterp,
sângele martirilor a înflorit cu flori,
un leu sălbatic și flămând le-a lins rănile
și s-au dus la chin cu sufletul liber,
căci, prin harul lui Dumnezeu, vom merge din nou.
Și în a treia poezie această procesiune este deja înfățișată ca o purtare personală a crucii:
Când privirea mea a observat zorii,
am renunțat pentru ultima dată,
și cocoșul a strigat dimineața
și lacrimi mi-au curs din ochi.
Acum îmi biciuiesc din nou trupul;
sufletul este condamnat; iartă-mă.
În zadar am vrut să devin pământean,
trebuie să-mi suport isprava.
Nu este treaba mea să visez la un soț înțelept
și la calea mireselor pământești;

aici, cu fiecare pas, calea mea se îngustează,
și crucea neagră îmi apasă umerii.
Sub ea voi cădea. În praful drumului
voi înțelege că nu există cale de întoarcere;
inimile fără gânduri au înghețat
Sub povara pierderilor pământești.

Multe lucruri de aici sunt inspirate de experiențele ultimilor ei ani (separarea de primul ei soț, o încercare eșuată de a se apropia de pământ). Dar nici măcar în emigrare, aceste premoniții nu au părăsit-o. În 1938, ea a prevăzut „sfârșitul meu, un sfârșit înflăcărat”: pentru păcatele ei (la acea vreme era deosebit de afectată de acuzațiile de încălcare a cartei) era condusă la execuție.

Chiar înainte de moarte va fi o judecată,
A Mea, personală și nemiloasă,
Când vor lua și vor duce
Elegantă îmbrăcăminte monahală.
Cu mustrare,
sfintele surori îmi vor enumera păcatele.
Și judecata va porunci să ard în foc.
Și aceasta va fi o nouă tunsură.

Într-o formă condensată, această poezie brută transmite ideile principale ale unei alte poezii din același an:

Reporterul va nota toate cuvintele,
Și judecătorii vor aplica legile cu exactitate.
Și vor conduce. Și goarnița va lua cornul.
Și vuietul mulțimii. Și sunetul clopotelor.
Și calea roșie a focului sacru;
Așa cum se cuvine, frații greblează cărbunele.
Toată viața, - focul, - este arzătoare și rapidă.
Sfârșitul. (Cât de strâns sunt trase frânghiile.)
Vino, vino, vino în ultimul ceas...
...Trecerea traverselor de lemn.
Și invizibil ochiului,
sângele din abraziunile nevindecate curge de secole.

După cum s-a dovedit, câțiva ani mai târziu, că urma să fie executată fără niciun ritual. Dar în crematoriile lagărului de concentrare Ravensbrück, a trebuit să experimenteze cu adevărat „sfârșitul înflăcărat”.

După moartea sa, mama ei a scris despre primele poezii ale fiicei sale: „Încă din tinerețe era sigură că o așteaptă chinuri, încercări, o moarte dureroasă și arsuri [...]. Liza era tânără și veselă, iar noi nu credeam în premonițiile ei, dar ea credea cu tărie, dar nu se temea nici de chin, nici de moarte."

Pe calea spre monahism.

La începutul anului 1923, o familie de emigranți a sosit la Paris. Puțini oameni au observat sosirea lor. Familia era formată din șase persoane. Elizaveta Iurievna Skobțova (viitoarea călugăriță Maria), Sofia Borisovna Pilenko (mama ei), Daniil Ermolaevici Skobțov (soțul ei), fiul Iura și două fiice - Nastya și Gayana. Gayana (cea mai mare dintre copii) s-a născut în Rusia, când prima căsătorie a mamei sale se încheia deja prin divorț; cea mai mică, Nastya, s-a născut în Iugoslavia în ajunul mutării sale la Paris.

Sosirea în Franța nu a însemnat sfârșitul situației mizerabile a familiei sau o eliberare de la munca extenuantă. Elizaveta Iurievna și-a ruinat definitiv ochii deja miopi îndeplinind comenzi (cosut, confecționat păpuși). Situația s-a îmbunătățit oarecum când soțul ei a promovat examenul și a devenit taximetrist. Acest lucru i-a asigurat un venit mai regulat - de la patruzeci la cincizeci de franci pe zi. Dar preocupările financiare au dispărut în plan secund când Nastya s-a îmbolnăvit grav.

La început, părinții ei nu au înțeles că era grav bolnavă. Li se părea că își revenea abia încet după gripa de care suferise întreaga familie în iarna anilor 1925-1926. Dar curând starea pacientei a început să provoace îngrijorare - mai ales că niciunul dintre medicii pe care i-au chemat nu a putut stabili de ce continua să slăbească și să se deterioreze. Abia când starea ei a devenit critică a apărut un tânăr doctor care i-a pus imediat un diagnostic: meningită.

Nastya a fost internată în faimosul Institut Pasteur. La cererea văduvei lui I. I. Mechnikov, mamei i s-a acordat permisiunea specială de a rămâne cu fata bolnavă și de a avea grijă de ea. Timp de aproape două luni, ea a fost prezentă în timpul morții lente a fiicei sale. Desenele portret pe care Elizaveta Yuryevna le-a creat pentru a o distra pe Nastya au surprins acest moment. Ele înfățișează chipul subțire al fetei în căldură, nefiresc de calm: trei dintre ele sunt marcate cu ore diferite pe 7 martie 1926. Nastya a murit în aceeași zi.

Moartea unui copil lasă o amprentă de nești asupra sufletului unei mame. Dar moartea Nastyei a avut, pe lângă asta, consecințe neașteptate, despre care se găsește deja un indiciu în biletul mâzgălit de Elizaveta Iurievna pe patul de moarte al fiicei sale.

„Atâția ani, n-am știut niciodată ce este pocăința, iar acum sunt îngrozit de insignifianța mea. Chiar ieri vorbeam despre supunere, am considerat întotdeauna că este puternic să mă îmbrățișez și să mă acopăr cu mine însumi, iar acum știu că nu îndrăznesc pur și simplu să mă rog sau să implor, pentru că sunt pur și simplu insignifiant […]. Lângă Nastya, simt cum sufletul meu a rătăcit prin alei toată viața mea, iar acum îmi doresc o cale reală și purificată, nu în numele credinței în viață, ci pentru a justifica, înțelege și accepta moartea. Și astfel încât, în timp ce justificăm și acceptăm, trebuie să ne amintim întotdeauna insignifianța noastră. Oricum și cum te gândești la asta, nu poți crea mai mult de trei cuvinte: «iubiți-vă unii pe alții», doar până la capăt și fără excepție, și atunci totul este justificat și toată viața este iluminată, altfel este josnicie și greutate."

Rătăcirea prin alei este condamnată și respinsă. Noi perspective i se deschid în fața ei. Are treizeci și patru de ani. Mai are nouăsprezece ani de trăit.

Mai târziu, Elizaveta Iurievna a scris despre înmormântări în general și a distins două tipuri de participanți:

„Unii sunt rezervați, simpatici, corecți, de zi cu zi - ce nenorocire, cine ar fi putut crede, am văzut-o recent, și cum s-a întâmplat, și cine a tratat-o și așa mai departe - străini, într-un cuvânt. Alții - aici întrebarea nu constă nici măcar în nenorocire, ci în faptul că dintr-o dată s-au deschis niște porți către eternitate, că toată viața naturală a tremurat și s-a năruit, că legile de ieri au fost anulate, dorințele s-au ofilit, sensul a devenit nonsens și un alt sens, de neînțeles, i-a crescut aripi în spatele [...]. Totul zboară în gura neagră a mormântului: speranțe, planuri, obiceiuri, calcule - și cel mai important, sensul, sensul întregii vieți. Dacă acesta există, atunci totul trebuie reconsiderat, totul trebuie aruncat, totul trebuie văzut în decădere și minciună."

Aceasta se numește „Domnul a vizitat". Cu ce? Cu durere? Mai mult decât durere, El a dezvăluit brusc adevărata esență a lucrurilor - și am văzut, pe de o parte, scheletul mort al celor vii, scheletul mort îmbrăcat în carne [...], moartea întregii creații, iar pe de altă parte, în același timp, am văzut Duhul dătător de viață, înflăcărat, atotcuprinzător și atotmistuitor și mângâietor.

Atunci timpul, spun ei, este un vindecător, sau nu este mai exact un „mortifiant"? netezește încet totul. Sufletul orbește din nou. Din nou porțile eternității se închid […]. [Dar] omul poate, printr-o oarecare acceptare a acestor alte legi, să se mențină în eternitate. Nu este deloc inevitabil să cazi din nou în viața de zi cu zi și în orânduirea pașnică a treburilor cotidiene, să le lași să meargă ca de obicei, eternitatea poate străluci prin ele, dacă omul nu se teme, nu fuge de sine însuși, nu renunță la destinul său teribil, nu numai uman, ci și divino-uman. Adică, de pe

Golgota sa personală, de pe purtarea crucii sale personale, acceptată prin liber arbitru.

[…] Și mi se pare: oricine s-a simțit măcar o dată în această veșnicie, oricine a înțeles măcar o dată pe ce cale se află, oricine L-a văzut măcar o dată pe Cel mergând înaintea lui, îi este greu să se abată de la această cale, toate mângâierile i se vor părea fragile, toate bogățiile fără valoare, toți tovarășii de nevoie, dacă printre ei nu vede niciun Tovarăș purtând o cruce."

„Acest fel de Vizită", a spus ea despre propria experiență, „infectează sufletul, îl umple ca un pârâu, ca o vatră arzătoare". Ea a exprimat gânduri similare în versuri:

Încă mă credeam bogată,
mă credeam mamă pentru cei vii.
Doamne, Doamne, plata e aproape,
Și trebuie să devin săracă până la sfârșit.
Speranțe pământești, impulsuri, extazuri,
Tot ce mă hrănesc și cu care sunt satisfăcută,
Îmi smulg din inima mea obosită,
Așa că rămâne doar angoasa.
Gândurile mele sunt atât de nesemnificativ de jalnice,
Sentimentele mele sunt păcătoase și voința mea este slabă.
Și în mijlocul drumului pământesc, dificil,
sunt un sclav incompetent, o, Dumnezeule.

Avea să se confrunte cu o a doua sărăcie. Zece ani mai târziu, în iunie 1936, a murit fiica ei cea mare, Gayana: aceasta a murit de tifos la vârsta de douăzeci și trei de ani. La început, durerea - și îndoielile pe care le-a provocat - păreau aproape insuportabile. La sfârșitul unei poezii dedicate acestei morți, mama a recunoscut deschis:

Nu știu și nu cred din nou,
sunt orbit din nou. Îți măsor calea amară, iubire,
doar cu îndoială dureroasă .

„Nu voi uita niciodată acel moment dureros când i-am adus vestea morții lui Gayane", a scris părintele Lev (Gilles). „Fără un cuvânt, a fugit în stradă. Mi-era teamă că se va arunca în Sena." S-a întors abia seara, „surprinzător de liniștită".

Mama nu a putut participa la înmormântare și nici măcar să viziteze mormântul: Gaiana a murit la Moscova, la întoarcerea în patria sa, unde (cu ajutorul unui

prieten de familie, Alexei Tolstoi) reușise să se stabilească definitiv cu un an mai devreme. În îndepărtatul Paris, a fost posibilă doar o parastas, pe care mama a petrecut-o în rugăciune concentrată, închinându-se până la pământ. Cei prezenți au remarcat deosebita ei înălțare spirituală, plină de calm. Era clar că încă se lupta cu durerea, dar deja își depășea îndoielile. „A fost foarte greu", a spus ea. „O noapte neagră ca smoala. Singurătate spirituală absolută [...]. Totul era întunecat în jur și doar undeva în depărtare se vedea un mic punct luminos. Acum știu ce este moartea."

Elizaveta Iurievna și Daniil Ermolaevici Skobțov s-au cunoscut și s-au căsătorit curând în circumstanțele neobișnuite ale războiului civil. La acea vreme, amândoi dețineau funcții administrative importante. El era un membru activ al guvernului nou înființat (și de scurtă durată) al regiunii Kuban; ea era viceprimar al orașului Anapa. Acum, în mediul prozaic al emigranților, diferențele dintre ei deveneau din ce în ce mai evidente. Poate că moartea Nastiei a fost un punct de cotitură în relația lor conjugală. În orice caz, în 1927 s-au despărțit, iar soțul ei a început să locuiască separat de familie.

În acest moment, noi sarcini și noi responsabilități începuseră deja să o conducă pe Elizaveta Iurievna pe acea „cale adevărată și purificată" la care visase imediat după moartea Nastiei.

În toamna anului 1923, la Castelul Prerov din Republica Cehă a avut loc un congres, care a reunit delegați din partea tuturor organizațiilor creștine studențești din emigrația rusă; au fost prezenți și reprezentanți proeminenți ai intelectualității ruse, mulți dintre ei fiind expulzați din Rusia în anul precedent printr-o decizie neașteptată a guvernului sovietic. Din acest congres a apărut Mișcarea Creștină Studențească Rusă, al cărei centru s-a mutat curând la Paris. Au fost numiți secretari itineranți pentru a desfășura activități misionare, educaționale și filantropice în afara capitalei, printre care (în 1930) Elizaveta Iurievna Skobțova.

Deși Mișcarea se numea „Studențică", călătoriile ei prin Franța emigrată au introdus-o nu atât în cercurile studențești și intelectuale, cât în refugiații săraci care se aflau într-un mediu complet străin, care îi împingea pe mulți la apatie, amărăciune și disperare. Mulți căutau uitarea în alcool. Sinuciderea nu era neobișnuită. „Geografia rusă a Franței", despre care Elizaveta Iurievna a scris în ziarul „Poslednie Novosti", este un subiect de puțină consolare.

— S-au scufundat? — [a întrebat ea]. — S-au scufundat. Putrezesc? — Putrezesc de vii. Beau, comit desfrâu, înșelăciuni, fură? — Da, da, da. Sunt oameni? — Oameni complet și incontestabil nefericiți, fără adăpost, care pot fi

copleșiți de cuvinte omenești, astfel încât nimic nu va rămâne din minciunile și desfrâul lor.

Fără empatie spirituală, în unele situații ar fi imposibil să vorbești deloc. Când a venit la minele din Pirinei pentru a-i vizita pe minerii ruși uitați, oferta ei de a purta o conversație a fost întâmpinată cu o tăcere ostilă.

„Mai bine ne speli podeaua și cureți toată murdăria decât să ne citești rapoarte", a obiectat furioasă o mineră. Ea a fost imediat de acord.

„Am muncit din greu, dar mi-am stropit rochia cu apă. Și ei au stat acolo și s-au uitat", a spus ea. „Apoi, dintr-o dată – și atât de neașteptat! – același bărbat care mi se adresase atât de furios, și-a scos geaca de piele și mi-a dat-o:

- Pune-l... Ești ud de tot.

„Și apoi gheața a început să se topească. Când am terminat, m-au așezat la masă, mi-au adus cina și a început o conversație."

Unul dintre mineri a recunoscut mai târziu că sosirea ei l-a forțat să amâne sinuciderea planificată. Ea a decis că este imposibil să-l lase într-o astfel de stare. În ciuda obiecțiilor sale, l-a dus („ca pe un copil bolnav") la cunoștințe care au reușit să-i redea încrederea în viață. În ciuda acestui fapt – sau poate tocmai pentru că raportul nu a avut loc niciodată – această întâlnire aparent nesemnificativă cu minerii s-a dovedit a fi fructuoasă. Deși Elizaveta Iurievna a continuat să citească rapoarte de bunăvoie și cu succes, a început să tindă din ce în ce mai mult spre întâlniri pur umane.

În căutarea sa pentru cei aflați în nevoie, nu se temea de nimic. „Îmi amintesc de prima mea întâlnire cu ea într-o zi de la sfârșitul anilor '20", scria preotul englez P. Widrington. „Tocmai se întorsese din Marsilia, unde mersese să salveze mai mulți intelectuali ruși care deveniseră dependenți de droguri. A fost întotdeauna neînfricată: fără nicio teamă, a intrat cu îndrăzneală într-un bârlog din orașul vechi și a scos cu forța afară doi tineri." Dar cele mai prozaice nevoi necesitau la fel de multă atenție, dacă nu chiar mai multă.

Cel mai greu lucru era să ducă munca odată începută la vreun rezultat pozitiv. În acest sens, ea a găsit multe neajunsuri în ea însăși și în munca ei. „Ceea ce le dau este atât de nesemnificativ", a remarcat ea. „Am vorbit, am plecat și am uitat. Dar am înțeles de ce nu obțin rezultate complete. Fiecare dintre ele îți necesită întreaga viață, nici mai mult, nici mai puțin. Să-ți dai întreaga viață unui bețiv sau unui infirm, cât de greu este."

În toamna anului 1931, părăsind Besançon după o astfel de vizită („Am vorbit, am plecat, am uitat”), ea a scris pe această temă:

Locomotiva cu aburi respiră obosit,
Abur alb se învârte sub acoperiș,
Și în bruma ușoară a dimineții
Fețele oamenilor se grăbesc.
Din orașele unde
Catedrale, piețe și oameni dorm liniștiți,
Unde veșmintele întunecate de piatră
A fost de secole, vor fi de secole,
Unde pârâul râului este verde,
Unde totul este într-o lumină verzuie,
Unde copiii Rusiei mele sălbatice s-au urcat în poduri
,
Din nou mă rup în depărtare;
Sufletul meu devine din nou sărac;
Și regret un singur lucru,
Pe care inima lumii nu-l poate conține.

Nu a ținut jurnal și a scris scrisori relativ rar. Accesul la cele mai intime gânduri ale sale trebuie căutat în poezia sa. Una dintre cele mai semnificative poezii ale sale (din punct de vedere autobiografic) descrie experiența ei în timpul uneia dintre călătoriile sale în provincie: reveriile ei somnoroase (poezia este marcată „Tren. Primăvara 31”) sunt brusc întrerupte și transformate de o conștientizare clară a prezenței divine. Dumnezeu îi „îngustează” cărările și o cheamă la o slujbă specială:

Frânturi de vise. Adâncurile stropesc melodios.
Și dintr-o dată o descoperire către chiar secretul secretelor. Dumnezeul oștirilor, Elohim, Dătătorul Generos,
a apărut, dezvăluind ascunsul . Ce pot face eu, Executorul și Pedepsitorul? Sunt doar o chemare, sunt doar o sabie în mână, sunt doar un val într-un râu în flăcări, Un vameș care îmi amintește de taxă. Dar Tu mi-ai îngustat și aici cărările: „Du-te, trăiește printre cerșetori și vagabonzi, Tu și ei, eu și lumea ne-am legat Într-un singur nod de nerupt.”

Gândul că era doar o „sabie în mână” nu a părăsit-o niciodată. Într-o altă poezie, ea a întrebat: „Cine sunt eu, Doamne?” și a răspuns: „Doar o impostoare, / Risipind harul”. Chemarea ei este „să risipească […] scântei din foc”: „Dumnezeu m-a făcut un instrument pentru ca prin mine alte suflete să înflorească.” În același spirit, o poezie din 1936 se încheie astfel:

Eu sunt mesajul Tău. Ca o torță, arunc-o în miez de noapte,
ca toată lumea să vadă, să știe dintr-o dată,
ce vrei de la omenire,
ce fel de slujitori trimiți la seceră.

În 1927, ea a publicat o colecție de vieți intitulată „Recolta Duhului”. În repovestirile sale ale materialului hagiografic, ea se străduiește în mod clar să evidențieze tocmai acest punct - rolul central în colecție îl joacă iluminarea și înflorirea sufletelor altor oameni ca urmare a slujirii sacrificiale a sfinților asceți.

Ea a scris despre călugărul egiptean Serapion, care era gata să renunțe la ultima și cea mai prețioasă posesiune a sa, manuscrisul Evangheliei, în beneficiul „săracilor și vagabonzilor”. Când a fost întrebat ce făcuse cu Evanghelia, el a răspuns: „Am vândut cuvântul care m-a învățat: vinde-ți bunurile și dă-le săracilor”. De asemenea, a scris despre Nichifor, a cărui prietenie cu preotul Sapricius, care durase aproape toată viața sa, a fost ruptă din cauza unei mici certuri. Sapricius a refuzat cu încăpățânare împăcarea; mândria care s-a dezvoltat în el din cauza certurii l-a condus la apostazie în timpul persecuției credinței. Nichifor, respins și insultat de prietenul său, a acceptat moartea de martir în locul lui și de dragul lui.

Cunoștea exemple luminoase și strălucitoare de slujire din istoria monahismului. Dar era oare posibil să combine slujirea maternă planificată cu monahismul? Și dacă da, ar fi trebuit, sau chiar putea visa la tundere - având doi soți în viață, deși divorțată de unul și înstrăinată de celălalt? Cu astfel de întrebări s-a adresat membrilor familiei, părintelui ei duhovnicesc, Serghie Bulgakov (1871-1944) și episcopului diecezan, Mitropolitul Evlogie (1866-1946).

Întrebarea chemării Elisavetei Skobtsova nu a primit imediat un răspuns pozitiv. La început, părea că „obstacolele erau de netrecut”. Dar, contrar tuturor așteptărilor, așa cum a spus ea mai târziu, „Domnul a luat-o de mână și a scos-o afară”.

Dreptul canonic, după cum s-a dovedit, nu a împiedicat-o să ia vălul. Acesta permitea divorțul dacă cel puțin unul dintre soți dorea să intre în viața monahală. Și pe această bază, mitropolitul a decis să-i acorde divorțul bisericesc. Singura condiție (și ultimul obstacol) era ca și soțul să-și dea consimțământul. Skobtsov nu a fost deloc entuziasmat de această cerință: de fapt, mitropolitul însuși a trebuit să-l convingă. În același timp, problema divorțului civil nu a fost pusă: din punct de vedere bisericesc, nu era nevoie de el. În acest fel, a fost posibil să se evite cheltuielile juridice inutile - o considerație importantă.

Așadar, obstacolele canonice și familiale au fost depășite. Divorțul a avut loc pe 7 martie 1932, la aniversarea morții Nastiei. Au început pregătirile pentru tundere. A fost găsită o sutană de mâna a doua. A fost stabilită o zi. Dar cele mai necesare pregătiri aveau loc fără ca străinii să știe.

Totul a fost revizuit. Inventarul meu e gata.
O, clopot, bate pentru ultima oară.
Sună pentru ultima oară către ultima plecare.
Totul a fost revizuit, nimic nu mă ține aici.
Și din cețuri vocile cheamă.
O, vocile cheamă la speranță și libertate.
Totul a fost revizuit. Înclinarea mea către trecut…
O, clopot, ce sunat neliniștit,
Ce sunat înaripat trimiți neobosit…
În curând va fi o trecătoare,
Pe care spiritul meu l-a așteptat cu atâta încântare,
Și prezentul trece posomorât.
Las în urmă plata, munca și târguiala,
accept aripi și încântare,
spun solemn: „În numele,
În numele crucii, în numele legăturilor crucii,
În numele chinului crucii, Isuse,
îmi fac toate zilele Tale.”

În ziua hotărâtă din martie 1932, în biserica din curtea Sfântului Serghie a Institutului Teologic Ortodox din Paris, Elizaveta Iurievna Skobțova, căsătorită de primul ei soț, Kuzmina-Karavaeva, născută Pilenko, și-a dat deoparte hainele seculare, a îmbrăcat o cămașă albă simplă, a coborât scările întunecate din corul bisericii Sfântul Serghie și s-a prosternat în cruce pe podea:

Îmbrăcat într-o cămașă albă...
O, omul meu interior.
Acum sunt încă Elisabeta,
Și mâine voi fi - numele râurilor.

Nu-mi amintesc ceasul Legământului,
nu cunosc Tora Divină.
Dar Tu mi-ai dat iarna și vara,
Și cerul, și râurile și munții.
Nu m-ai învățat să mă rog
După reguli și legi,
Inima mea cântă ca o pasăre,
La icoanele nefăcute de mâini,
La rouă, și zori, și drum,
La pietre, om și fiară,
Acceptă, Drept și Strict,
Singurul meu cuvânt: Cred.
2. I. 1933. „Poezii” (1937)

Monahism.

Cămașa albă de păr, așa cum s-a explicat în timpul slujbei, este „tunica sărăciei de bunăvoie și a neînduplecării și a răbdării tuturor necazurilor și greutăților”. Însuși Mitropolitul Evghenia a săvârșit această tunsoare: așa cum i-a amintit femeii tunse în îndemnul prescris, „Însuși Domnul și Dumnezeul nostru, fiind bogat în milă, S-a făcut sărac pentru noi, ca și noi să ne îmbogățim prin Împărăția Lui […] se cuvine, așadar, să fim urmașii Lui și să răbdăm totul pentru El, înaintând în poruncile Lui zi și noapte.”

Însă cuvintele de îndemn nu i-au arătat calea doar în termeni generali. Nici Mitropolitul, nici călugărița tunsă la pământ Maria nu puteau ști în ce măsură multe dintre aceste cuvinte corespundeau viitorului ei, în special ultimilor ani petrecuți în lagărul de concentrare:

Veți avea foame și sete,
veți purta necazuri, ocări,
ocări și
prigoniri și veți fi împovărați cu multe alte necazuri,
prin care este înscrisă viața după Dumnezeu.
Dar după ce veți suferi toate acestea,
bucurați-vă, a zis Domnul,
căci plata voastră mare este în ceruri.

Călugărița Maria era îmbrăcată într-o mantie. Mitropolitul i-a înmânat o cruce:

Primește, soră Maria, scutul credinței, crucea.

Hristos […]

și amintiți-vă întotdeauna că Domnul spune:

oricine vrea să mă urmeze,

să se lepede de sine,

și să-și ia crucea,

și Mi va urma.

Slujba s-a încheiat așa cum a început, cu cântarea în liniște a unui tropar de pocăință pe tema fiului risipitor.

Această întoarcere la casa tatălui ei, transformarea Elizavetei Iurievna în călugărița Maria, i-a adus o profundă satisfacție. Abandonase pe nesimțite intenția inițială de a lua tunderea în secret. În timpul a trei zile de priveghi solitar sub bolțile Bisericii Sfântul Serghie, a ajuns la concluzia că tunderea nu se poate ascunde, că nu se poate despărți de haina monahală: „Cumva s-a întâmplat involuntar să devin călugăriță în mod deschis.” Le-a cerut tuturor să uite de intelectualul „risipitor”:

Toate caietele mele uitate,
Toate articolele, poeziile mele, aruncați-le în cuptor.
Doar nu, pentru numele lui Dumnezeu,
Începeți să păstrați vechea mea imagine în inimile voastre.
Nu vreau să fiu o amintire,
voi fi chemarea voastră către viitor.
Cu acest testament calm
voi face ruptura cu trecutul.

În ianuarie 1933, mitropolitul Eulogius, într-o conversație cu K. V. Mochulsky (mai târziu unul dintre cei mai apropiați asistenți ai Maicii Maria), a remarcat că această ruptură cu trecutul părea să fi fost realizată cu succes: „Acum, Maica Maria a luat vălul și de atunci totul strălucește.” „Evident, a găsit o formă pe măsura sufletului ei”, a remarcat Manukhina, „și, prin urmare, părea armonioasă și bine ordonată.” Un an și jumătate mai târziu, Maica Maria însăși spunea: „În general, totul a devenit mai simplu, într-adevăr foarte simplu. Și din ce în ce mai puțină declamație. Nu mai este loc pentru declamație” - pentru declamație nu numai în sensul de vorbire, ci și pentru orice activitate inutilă. „M-am săturat de retorica inutilă”, începe una dintre poeziile ei. La început, a ascuns faptul că a continuat să scrie poezie.

Se atingea o nouă simplitate, un nou echilibru; dar la început nu era încă clar cum anume urma să trăiască „printre săraci și vagabonzi”, adoptându-i și salvându-i. Celula liniștită pe care L.A. și V.A. Sander i-o dăduseră în casa lor din Clamart i-a servit drept refugiu temporar unde putea reflecta asupra acestei întrebări și se pregătea pentru viitoarea sa slujire.

Însă monahismul în sine nu a devenit un refugiu pentru ea, deși în primele luni după tunderea ei a scris despre pacea anticipată - chiar și despre confortul vieții monahale:

Și în chilie va fi cald lângă sobă,
Și în ferestre va învolbura zăpada liniștită.
Și flacăra lumânării care se topește
abia va lumina fețele sfinte.
Și Mântuitorul cu fața întunecată și ochii albaștri,
După ce și-a întins coroana de cupru ca o cruce,
Nu-și va lua ochii calmi...
Nopțile sunt mai lungi, zilele se scurtează.

Totuși, în alte versuri se auzea deja o notă alarmantă – și mai caracteristică pentru Maica Maria:

Mi-au anulat patronimicul
și mi-au dat un alt nume.
Așa am devenit fiica lui Dumnezeu.
Și în liniște, singurătate,
ascult în liniște profețiile,
Zilele de întristare sunt aproape, aproape.

Mitropolitul Elogiul avea mari speranțe pentru noua călugăriță. „Am fost încântat și am visat că va deveni fondatoarea monahismului feminin în emigrare”, a spus el în legătură cu tunderea ei. Călugărița Maria l-a prețuit foarte mult pe Mitropolit: „Cea mai mare bucurie a mea este înțelegerea absolut excepțională a tuturor angajamentelor mele din partea Mitropolitului”, a scris ea într-o scrisoare către rudele sale. „Aici, cu el, poți cu adevărat să muți munții din loc, dacă ai dorința și puterea.” Dar ea nu a devenit fondatoarea monahismului feminin. În această privință, Mitropolitul a avut parte de dezamăgire. Până la sfârșitul anilor treizeci, a trebuit să recunoască faptul că „monahismul spiritului ascetic, contemplația și contemplarea teologică, adică monahismul în forma sa pură, nu au reușit în emigrare. Spun asta cu regret [a adăugat el], pentru că monahismul ascetic este floarea și podoaba Bisericii, un indicator al vitalității sale.” Într-o zi însă, când Mitropolitul Eulogius și Maica Maria călătoreau împreună cu trenul și, stând lângă fereastră, admirau priveliștile mereu schimbătoare, Episcopul a arătat cu o

mișcare largă a mâinii spre câmpurile nesfârșite: „Iată mănăstirea ta, Maică Maria!”

În vara anului 1932, Maica Maria a mers în Letonia și Estonia în interes de serviciu pentru Mișcarea Creștină Rusă. Acolo a avut ocazia să observe viața monahală „în forma sa cea mai pură”, întrucât în aceste foste provincii ale Imperiului Rus, mănăstirile rusești continuau să existe, neatinse nici de campania antireligioasă, nici de colectivizare, care până atunci dusese la închiderea aproape tuturor mănăstirilor din URSS.

În mănăstirile pe care le-a vizitat, inclusiv Mănăstirea Adormirii Maicii Domnului din Piuhtitsa și Mănăstirea Sfânta Treime din orașul ei natal, Riga, a fost primită cu atenție și dragoste; la Mănăstirea Sfânta Treime au reușit chiar să-i coasă o sutană.

Totuși, stareța uneia dintre mănăstiri a decis să o mustre pe Maica Maria: „Ce fel de monahism este acesta în lume?” Dar Maica Maria a răspuns doar: „Și sandalele evangheliei?” Într-adevăr, astfel de sandale se poartă la tundere.

Totuși, mănăstirile ca atare nu o încântau. După cum scria la întoarcerea în Franța, „există, fără îndoială, multă evlavie personală, realizare personală, poate chiar sfințenie personală în ele; dar ca organisme autentice, ca întreg, ca un zid indestructibil, pur și simplu nu există. Semnificația acestor mănăstiri limitrofe este incontestabilă: ele păzesc legămintele, ele conservă comorile enorme ale modului de viață trecut, sicriul de aur al tradiției și al decenței. Trebuie să credem că ele vor păstra, vor păstra, vor păzi. Dar asta este tot ce se poate conta”[6]. Într-o conversație privată, ea a vorbit despre ele și mai negativ și mai dur: „Nimeni nu simte că lumea arde, nu există nicio anxietate pentru soarta lumii. Viața este măsurată, însoțită de o evlavie personală emoționantă.”

S-a întors cu convingerea că era nevoie de un nou tip de slujbă monahală, mai potrivit nevoilor și posibilităților emigrației. Introspecția, detașarea și pacea trebuiau abandonate.

„Înaintea fiecărui om stă întotdeauna […] necesitatea alegerii: confortul și căldura locuinței sale pământești, bine protejată de vânt și furtuni, sau spațiul nemărginit al veșniciei, în care există un singur lucru ferm și sigur – iar acest ferm și sigur este crucea.”

Problema este că vechea comunitate monahală prea adesea prețuiește, protejează și răspândește tocmai această mângâiere.

„Jurământul de castitate […] îi conduce, în marea majoritate a cazurilor, la monahism pe oameni care nu aveau propria familie, nu și-au construit o viață personală, nu vedeau contradicția puternică dintre independența absolută a vieții personale și structura apocaliptică a spiritului, inevitabilă pentru monahism. A avut loc un fenomen foarte ciudat, care a transformat treptat atitudinile monastice fundamentale."

Dorința de a întemeia o familie nu se limitează nicidecum la dorința de a satisface instinctele carnale, pofta pământească de iubire, chiar și de procreare. Un alt instinct, extrem de puternic în sufletul uman, stă la baza familiei - acesta este construirea cuibului, organizarea și construirea propriei vieți, separată prin ziduri de lume, încuiată cu zăvoare puternice. Omul își creează propriul mod de viață, omul se preocupă nu numai de bunăstarea sa materială, ci și de puritatea morală a vieții sale, de splendoarea ei interioară, o protejează de murdăria exterioară, de orice poluare, o păstrează, își afirmă în ea „eul" său personal și „noi" său familial-colectiv - opunându-le oricărui „ei" extern.

Și astfel, oamenii care fac cu sinceritate jurământul de castitate renunță la o parte din ceea ce îi face să construiască o familie: nu vor accepta nici dragostea carnală, nici nașterea de copii. Dar acceptă tot ce stă la baza construirii unei familii. Își doresc o aranjare a vieții lor, o viață comună, ziduri înalte dincolo de care murdăria și tristețea lumii să nu pătrundă. Ei construiesc un fel de familie spirituală și o protejează și o păzesc de orice încălcare, ca și cum ar fi un lucru sacru.

Maica Maria ia în considerare faptul că o viață dedicată unei astfel de „familii" ar fi putut fi acceptabilă în vremurile străvechi, deși chiar și atunci existau pustnici și nebuni de dragul lui Hristos care respingeau viața de comunitate pentru a-L sluji pe Dumnezeu și pe oameni fără restricții sociale. Și în vremurile noastre?

„Când timpul însuși [...] devine un vestitor al unor împliniri apocaliptice, când omenirea este cu adevărat înălțată spre Golgota, când nu există căi și nu există aranjamente în lume, este oare posibil într-o astfel de epocă, în epoca noastră, să acceptăm monahismul spiritual obișnuit, tradițional al trecutului ca un fel de obligație pentru viitorul monastic? Nu, este imposibil."

Și oricât de greu ar fi să ridici mâna împotriva ideii nobile, frumoase a unei familii monahale, izolată de lume, împotriva unei mănăstiri strălucitoare, mâna se ridică totuși. Vocea interioară cere și în acest domeniu non-achiziționare.

Lăsați hoții fără adăpost să intre în zidurile voastre, să vă distrugă frumoasa rânduială statutară cu vârtejurile vieții exterioare, să vă umiliți, să vă goliți de voi

înșivă și, oricât de goi deveniți, se poate compara aceasta cu umilința, cu autodistrugerea lui Hristos [...]?

Fă jurământul de neachiziționare în toată severitatea lui devastatoare, arde orice confort, chiar și cel monahal, arde-ți inima astfel încât să renunțe la confort, apoi spune: „Inima mea este gata, gata."

Tocmai vremurile noastre încurajează o astfel de lipsa de achiziție:

„Sunt momente când tot ce se spune nu poate fi evident și clar, pentru că însuși aerul din jurul nostru este păgân și ne ispitește cu farmece idolatre."

„Însă timpul nostru - creștinizează cu adevărat în însăși esența sa suferindă, sfărâmă și distruge în inimile noastre tot ce este solid, tot ce este stabilit, sfințit de secole, drag nouă. Ne ajută cu adevărat și pe deplin să acceptăm jurământul de neachiziționare, să nu căutăm un mod de viață, ci urâțenia, urâțenia prostească a vieții, să nu căutăm zidurile mănăstirii, ci absența completă a celei mai subțiri despărțituri care separă inima de lume, de durerea ei."

Însă cei care nu sunt monahali nu ar trebui să se mulțumească cu zidurile și despărțiturile lor:

„Și să nu credeți că tot ce s-a spus se referă exclusiv la monahism. Am vorbit despre asta pentru a dezvălui mai clar ideea mea principală. Dar această idee principală, mi se pare, determină soarta lumii moderne în ansamblu. Este simplă și clară."

Timpul s-a transformat acum într-un înger apocaliptic, trâmbițând și chemând fiecare suflet uman. Accidentul și condiționalul sunt răstălmăcite și dezvăluie rădăcinile eterne ale vieții. Omul stă în fața distrugerii. Moartea expune insignifianța, temporaritatea, fragilitatea viselor și aspirațiilor sale. Totul arde. Doar Dumnezeu, sufletul uman, eternitatea și iubirea rămân.

Acest lucru este adevărat pentru toată lumea - pentru călugări și laici, pentru creștini și păgâni, pentru drepți și păcătoși.

Și oricine vrea să urmeze singura cale care duce departe de distrugere în zilele noastre teribile, „să se lepede de sine, să-și ia crucea și să plece".

Pentru ea, a se îndepărta de nevoile și suferințele lumii, chiar și de dragul evlaviei, ar fi însemnat să uite chiar acele principii care au condus-o la monahism. Dacă ar fi trebuit vreodată să aleagă între monahism și slujirea sacrificială a lumii suferinde, ar fi ales-o pe cea de-a doua fără ezitare. Însuși

Mitropolitul Elogiul a recunoscut mai târziu „că a luat tunsul pentru a se dedica în întregime slujirii publice”, deși acest lucru nu l-a satisfăcut pe deplin. Ea „și-a numit activitatea publică «monahism în lume»”, a spus el, „dar monahismul în sensul strict al cuvântului, asceza și lucrarea sa interioară, nu numai că nu le-a înțeles, ci chiar le-a respins, considerându-le demodată și inutilă. Sensul interior al monahismului, caracterul său special, pur ecleziastic, nu am fost niciodată în stare să i-l explic”.

Într-adevăr, „cei care prețuiau idealul monahismului strict statutar, surprins în operele literaturii ascetice și în regulile comunale monastice stricte, […] nu erau pe aceeași cale ca Maica [Maria]”, a remarcat Manukhina. „Cu cât devenea mai în vârstă și mai experimentată spiritual, cu atât mai puțin «devenea monahală»”. Cu alte cuvinte – și folosind propria ei terminologie, mai pozitivă: „Acum, pentru un călugăr, o mănăstire este întreaga lume”. Și „cu cât ieșim mai mult în lume, cu atât ne dăruim mai mult lumii, cu atât suntem mai puțin ai lumii, pentru că cele lumești nu se dăruiesc lumii”.

Lasă-mă să-mi dau sufletul tuturor,
Să mănânce cei flămânzi, Să
se îmbrace cei goi și să se îmbete cei însetați,
Să audă surzii vești.
De la tunetul ceresc la o șoaptă,
Dă totul până la ultimul bănuț. Spiritul meu revarsă
de povara grea a experienței sacre
.
Și am uitat, există oare printre mulțime
Ceea ce este numit de toți - eu.
Doar aripi, iubire și nefericire,
Și bătăile a toată ființa.

„Poezii” (1949)

Casă pe strada Lourmel.

În sfârșit. Repede, încuie ușa.
Cât de neglijată este casa.
O rază de lumină abia străpunge ferestrele prăfuite.
Șoarecii aleargă undeva prin paie.
Voi mătura gunoiul din fiecare colț.
Voi spăla masa albă cu o față de șezut.
Voi aduna rămășițele gândurilor și cuvintelor

și le voi arde, astfel încât flacăra să trosnească.
Va fi o casă, și nu un fel de criptă,
Va fi adăpost - nu un bârlog înăbușit.
Voi tăia pâine pe o farfurie,
Voi dizolva puțin vin într-o cupă.
Voi sta, sprijinindu-mi fruntea în mâini...
(Aici, zorii s-au stins în afara ferestrelor)...
Îmi amintesc povestea fecioarelor nechibzuite,
Cum nu era ulei în lămpile lor.
O zi noroasă, apoi apus, apus.
Apoi noapte - și liniștea mormăie.
Aerul este comprimat de frigul zorilor.
Corpul nu vrea să reziste somnului.
Dacă somnul nu mi-ar încătușa voința...
Podeaua miroase a liniște rece.
Ramele ferestrelor abia se văd,
Totul este umplut de un negru rezonant.
Spirite, lupta la această oră se intensifică.
Liniște. Bate. Cocoșul cântă înainte de ivirea zorilor.
Fitilul meu e plin de ulei.
Oaspetele a intrat. Un vânt puternic îl urmărește.
„Poezii” (1937)

Maicii Maria i-a plăcut în mod special o poveste rusească. Aceasta se referă la călătoria a doi sfinți, Sfântul Nicolae și Cassian Romanul, care s-au întors odată pe pământ pentru a vedea cum stau lucrurile omenești. Au dat peste un țăran a cărui căruță era adânc înfiptă în noroi. Le-a cerut să-l ajute. Cassian a refuzat cu regret. La urma urmei, în curând va trebui să se întoarcă în cer, iar hainele lui ar trebui să strălucească acolo cu o albă nepătată. În acest moment, Nicolae tăcea: era deja în noroi până la genunchi și își încorda toate puterile pentru a-l ajuta pe țăran. Când Dumnezeu a aflat de ce hainele lui Cassian erau de un alb impecabil, în timp ce ale lui Nicolae erau murdare, El a spus: „Oamenii își vor aminti de tine, Nicolae, de două ori pe an, dar de tine, Cassian, doar o dată la patru ani.” Așadar, se spune că ziua lui Cassian cade pe 29 februarie.

Această poveste este destul de specifică spiritului ei. Nu a acordat atenție aspectului său fizic; sutana ei purta adesea urme ale muncii pe care o făcuse recent. Și câți „bărbați” a avut, prinși în mocirla vieții de emigrant, care aveau nevoie de ajutorul ei! Ajutorul, așa cum a scris ea, era posibil „doar în dragoste pentru acești pierduți și beți, ajutor în a renunța la hainele lor albe”.

„Calea către Dumnezeu trece prin iubirea de om și nu există altă cale”, a spus ea […] „La Judecata de Apoi nu mă vor întreba dacă am îndeplinit cu succes

exerciții ascetice și câte prosternări și plecăciuni am făcut, ci mă vor întreba: am hrănit pe cei flămânzi, am îmbrăcat pe cei goi, am vizitat bolnavii și prizonierii. Și asta este tot ce vor întreba. Mântuitorul spune „Eu" despre fiecare cerșetor, flămând, prizonier, „Am fost flămând și însetat, am fost bolnav și am lâncezit în închisoare." Gândește-te doar: El pune un semn egal între fiecare persoană nefericită și Sine Însuși. Am știut întotdeauna asta, dar acum m-a străpuns cumva. Este teribil."

Acest gând care o străpungea a început să predomine: treptat (uneori fără ceremonie) a înlocuit monahismul contemplativ-statutar - spre profunda satisfacție a prietenilor ei, N.A. Berdiaev (1874-1948) și F.T. Pianov (1889-1969), care anterior se temeau că monahismul statutar nu ar putea decât să o dezamăgească sau să o încurce. „Trebuie să recunosc că nu am fost foarte înțelegător cu faptul că a început să se monahizeze", a scris Berdiaev. „M-am gândit că aceasta nu era chemarea ei și că va întâmpina dificultăți atât de mari cu ierarhia bisericească încât poate, având în vedere caracterul ei rebel, va fi forțată să părăsească monahismul - ceea ce este foarte dificil." Din aceste motive, Berdiaev și Pianov au încercat inițial să o descurajeze de la intenția ei de a deveni călugăriță: în semn de protest, Pianov nici măcar nu a ajuns la tunsoare. Apoi, potrivit lui Berdiaev, „a trăit luna de miere a monahismului. Dar curând [a adăugat el cu ușurare] natura ei rebelă și iubitoare de libertate a fost dezvăluită."

Cu Berdiaev nu avea nevoie de Rabindranath Tagore, de care (și nu există nicio îndoială) fusese fascinată în tinerețe, când a apărut pentru prima dată în traducere rusă. Dar tocmai în Tagore se poate găsi o poezie în proză care reflectă gândurile ei și pare să-i arate calea:

Lasă aceste rugăciuni, cântece și rostiri ale mătăniilor!
Pe cine venerezi în acest
colț întunecat și singuratic al templului,
unde toate ușile sunt închise?
Deschide ochii și vezi: Dumnezeul tău nu este înaintea ta!
El este acolo unde fermierul ară pământul,
unde muncitorul sparge pietre pentru drumuri.
El este cu ei când strălucește soarele, când plouă,
iar haina lui este acoperită de praf.
Lasă deoparte mantaua ta sacră și coboară-te
pe pământul prăfuit după chipul Lui!
Mântuirea? Unde poate fi găsită această mântuire?
Însuși Domnul nostru a luat cu bucurie asupra Sa legăturile creației:
este legat de noi pentru totdeauna.
Ieși din contemplare, lasă deoparte florile și tămâia!

Ce rău face dacă hainele tale sunt zdrențuite și murdare?
Întâlnește-L,
stai alături de El în muncă,
în sudoarea frunții tale.

A se întoarce cu fața spre oameni în acest sens nu însemna a se îndepărta de Creatorul lor. Din ce în ce mai puțin ocupată cu „numărarea mărgelelor", ea tot nu pierdea conștiința dimensiunilor eterne („bătăile atotființei"), indiferent cât de mult muncea. Și era mult de lucru.

Criza economică a anilor 1930 sosise. Un studiu autorizat din 1938 remarca faptul că „nicio țară europeană nu se poate compara cu Franța în ceea ce privește numărul de refugiați cărora le-a oferit azil permanent". Cu toate acestea, nu toți se bucurau de aceleași drepturi. De exemplu, mulți nu aveau o reședință permanentă. Și tocmai aceasta era considerată o condiție prealabilă pentru cei care urmau să solicite ajutoare de stat pentru îmbrăcăminte, combustibil sau hrană: „situația unui refugiat lipsit de o reședință permanentă este complet diferită, iar acesta trebuie să solicite ajutor de la organizații private".

Este posibil ca Maica Maria să se fi gândit deja la formarea unei astfel de organizații sub conducerea sa. Deocamdată, plănuia să creeze cel puțin un cămin care să poată fi un loc legal de reședință, cel puțin pentru câțiva. Dar, în viziunea ei, principalul lucru nu era îndeplinirea formală a unor cerințe birocratice, ci un răspuns viu la nevoile umane: „Va fi o casă, și nu un fel de criptă, / Va fi adăpost - nu un bârlog înfundat."

Prima ei casă (nr. 9, Villa de Saxe, Paris VII) a fost închiriată, ca aproape toate instituțiile ulterioare, în absența totală a unui sprijin financiar sigur. „Nu contează... vom vedea", a spus ea. „Trebuie să mergem pe apă. Apostolul Petru a mers și nu s-a înecat. Mersul pe țărm este, desigur, mai sigur, dar s-ar putea să nu ajungi la destinație." Și-a notat aceleași gânduri în caiet: „Există două moduri de a trăi: este complet legal și respectabil să mergi pe uscat, să măsori, să cântărești, să prevezi. Dar poți merge pe apă. Atunci nu poți măsura și prevedea, ci trebuie să crezi întotdeauna. Un moment de necredință – și începi să te îneci."

Dar banii nu erau acolo nici măcar în dimineața zilei stabilite pentru semnarea contractului. Singura speranță era un apel urgent către Mitropolit. Ea i-a scris imediat mamei sale despre evenimentele din acea zi:

„Astăzi am semnat un contract de închiriere a unei case, una imensă și minunată. Până în ultimul moment nu am crezut că este posibil, am fost incredibil de îngrijorat; au fost o mulțime de dificultăți extrem de mari, până în punctul în

care în ultimul moment banii au fost îndoiți. Acum totul este în spatele meu (astăzi Mitropolitul mi-a dat cinci mii, care au fost plătiți proprietarului), pot deja să înnoptez acasă […]. Voi avea mult de lucru acum, dar o muncă foarte veselă, pentru că aceasta nu mai este o fantezie, ci o realitate reală și miraculoasă […]. Ce om minunat este Mitropolitul Evlogy. Înțelege totul, ca nimeni altcineva în lume."

„Pot deja dormi acasă": în aceeași zi s-a mutat în conac, care se distingea printr-o abundență de posibilități și o absență completă a oricărui mobilier. La intrare stătea doar un pian abandonat și singuratic, ciudat nu numai prin fantastica sa nepotrivire, ci și prin indiferența completă a noului proprietar față de muzică. În primele zile a dormit pe pături pe podea. Lângă ea stătea o icoană mare a Mijlocirii, umbrindu-i somnul. Un teanc de cărți telefonice a înlocuit un scaun. La început nu exista nici electricitate, nici gaz.

Dangătul regulat al clopotelor mănăstirii catolice vecine a Clariselor, mișcarea calmă și măsurată a călugărițelor la ferestrele mănăstirii lor magnifice prezentau un contrast curios cu propria ei „ultraj prostesc față de viață".

Casa, însă, a fost curând mobilată (cu o varietate neobișnuită de mobilier). Înainte de a fi mobilată, începuse deja să funcționeze – și să prospere imediat. Pentru a face loc unui număr mare de locuitori, Maica Maria și-a părăsit propria cameră și s-a instalat într-un colțișor în spatele centralei termice. L-a invitat pe Mikulski în chilia ei „să stea pe cenușă": „Un pat îngust de fier; o gaură în podea astupată cu o cizmă – un șobolan locuiește acolo." Potrivit Manuhinei, „nu avea nimic «al ei» și nu voia să aibă nimic al ei; tocmai faptul că nu avea nimic, nici măcar propria cameră, o făcea fericită." Ea a scris despre această bucurie:

Să trăiești într-o cămară de cerșetor plină de ploșnițe...
Ce va aduce ziua care vine?
Nu, iubesc această asuprire liniștită,
o, Hristoase, lumea Ta tristă și râncedă.
… … … … … … … … … … … .
Nu brusc, nu alteori,
Ci tot timpul, cu durere pe jumătate,
În colțurile mele sumbre
văd o altă întindere largă.
Cerșetorie și praf, și fleacuri, fleacuri,
Și griji, încât nu mai există putere...
Dar nu ai fost Tu Cel care mi-a întărit mâna?
Ai abătut săgețile distrugătoare?
Totul este amestecat: bucurie și suferință,
Întunericul și întinderea, și susul și josul,

Și deasupra tuturor
răsună o Jubilație, răsună.

Una dintre camerele de la etajul al doilea a fost transformată într-o biserică de casă, pe care Maica Maria a pictat-o chiar ea. Deasupra ușilor de nord și de sud către altar, serafimi și heruvimi albi ca zăpada pluteau pe un fundal albastru; lângă și dedesubt se aflau modele florale vesele, într-un stil rusesc modern, care aminteau de lucrările Goncharova. Potirul a fost un cadou de la o călugăriță cerșetoare, tot Maica Maria. „Probabil o cunoașteți", i-a spus proprietara noului dormitor lui Mochulsky. „Stă la porțile bisericii de pe strada Daru și cere: «Ajutor, dragii mei». Și astfel, cu bănuții ei săraci, ne-a cumpărat potirul.

La parter exista o sală de mese spațioasă unde se țineau prelegeri și se țineau cursuri, de exemplu, se întâlnea Cercul de Studii Ruse (RSC), unde tinerii rezidenți își citeau reciproc „relații seci, neinteresante despre «câte verevițe sunt în Transbaikalia»". Dar Maica Maria reușea să însufletească chiar și astfel de întâlniri. Uneori, acestea erau înlocuite de întâlniri ale seminarului religios și filosofic, unde vorbeau oratori remarcabili precum Berdiaev și Bulgakov. Restul camerelor erau ocupate de tineri internați ruși. „Stilul căminului este vesel, toată lumea glumește și râde. Mare simplitate și bunătate." „Am mult de lucru și obosesc", scria Maica Maria, „dar sunt mulțumită de întreaga mea întreprindere".

Mai puțin de doi ani mai târziu, spațiile nu mai erau suficient de mari pentru a găzdui această „aventură". Maica Maria s-a mutat într-o clădire mai spațioasă, dar și mai abandonată, care a stat goală ani de zile. Zona în care se afla avea un aspect complet diferit. „Strada este murdară, zgomotoasă, cu trotuare strâmbe și pavaj spart", a remarcat Manukhina. „Cât de diferit este totul față de elegantul Avenue de Saxe, față de conacul ascuns în verdeața creț a grădinii din față!" Principalul avantaj al noului arondisment (al cincisprezecelea) era că acolo locuiau mulți ruși. Noua adresă: rue de Lourmel, casa nr. 77. Chirie: douăzeci și cinci de mii de franci pe an.

„Nu sunt bani, riscul este enorm", a scris Mochulsky, „dar nu se teme. «Crezi că sunt neînfricată. Nu, știu doar că este necesar și că se va întâmpla. Nu puteam să mă întorc la Saks. Acum hrănesc douăzeci și cinci de oameni înfometați, acolo voi hrăni o sută. Pur și simplu simt uneori că Domnul mă ia de gât și mă face să fac ce vrea El. Așa este acum și cu această casă. Dintr-un punct de vedere sobru, aceasta este o nebunie, dar știu că se va întâmpla. Va fi o biserică, o sală de mese, un cămin mare, o sală de conferințe și o revistă. Din exterior pot părea o aventurieră. Lasă-o! Nu raționez, mă supun.» Ea a scris într-un spirit similar într-o poezie din anul precedent:

Doamne, ai milă de fiica Ta!

Nu lăsa lipsa de credință să-ți stăpânească inima.

Mi-ai spus: fără să stau pe gânduri, plec.

În curte se afla un grajd-garaj din cărămidă. O fotografie din 1934 îl arată aglomerat de un camion mare. Maica Maria și asistentele ei au curățat clădirea de boxele care aminteau de vremurile de demult și au transformat-o, și acolo unde a fost nevoie, au reconstruit-o, într-o biserică. Clădirea nepromițătoare, abandonată și plină de gunoaie a fost transformată.

Unele dintre icoane au fost pictate de călugărița Ioana (Reitlinger), altele au fost donate. Restul au fost pictate (și decorate cu broderie) chiar de Maica Maria. De asemenea, ea a decorat pereții cu broderie. În partea de sus, de-a lungul peretelui din dreapta, exista o broderie „hagiografică" dedicată regelui David; deasupra ușilor împărătești a atârnat mai târziu o remarcabilă Cina cea de Taină, brodată (ca întotdeauna, fără desene preliminare) în anii dificili 1940-1941. Veșmintele au fost, de asemenea, opera ei. Ea a pictat ferestrele cu modele vegetale. Biserica era destinată să slujească mai mult de treizeci de ani.

Din stradă, casa dărăpănată era luminată de o lampă cu gaz: stâlpul de iluminat nr. 559 din arondismentul al XV-lea al Parisului se afla chiar la intrare. Tencuiala de pe pereți, care cu pilaștrii săi clasici amintea de un trecut mai bogat, se decojea. Din exterior, casa nu era diferită de vecinii săi. Cu toate acestea, aproape toate casele vecine păreau neprietenoase cu străinii, în timp ce casa nr. 77 de pe strada Lourmel oferea acum fiecărui nou-venit o primire călduroasă care putea salva de la deznădejde, uneori de la moarte, refugiații care se aflau „în cele mai grele condiții pentru lupta pentru existență":

„Casa e spațioasă, dar prăfuită, murdară, ponosită, inestetică, dar totul e răscumpărat de o senzație caldă de adăpost, ascundere, înghesuire plăcută într-o arcă mântuitoare a lui Noe, care nu se teme de valurile intemperiilor vieții: de groaza chiriei restante, de lipsa banilor sau de deznădejdea șomajului; aici poți aștepta să treacă, să iei o pauză, să stai cumva trecător până te pui din nou pe picioare."

Lourmel a devenit și a rămas centrul activităților Maicii Maria până la sfârșit. Treptat, alte instituții au fost adăugate casei Lourmel, nu toate de același tip și nu toate de același succes. Pe strada François Gérard, în arondismentul al șaisprezecelea, a fost găsită o casă mare (nr. 43), destinată familiilor; pe bulevardul Felix Faure (nr. 74) din arondismentul al cincisprezecelea, a fost deschisă o casă pentru bărbați (mai puțin spațioasă); în afara Parisului, în Noisy-le-Grand, a fost achiziționată și adaptată o proprietate, al cărei scop inițial era să servească drept sanatoriu pentru pacienții cu tuberculoză.

La Lurmel exista un dormitor și, independent de acesta, o cantină, al cărei scop a fost formulat într-un mesaj sec din „Buletinul” RSHD la începutul anului 1937:

„Scopul căminului de femei este de a oferi persoanelor cu venituri mici posibilitatea de a beneficia de pensiune completă contra unei taxe minime. În prezent, în cămin locuiesc 25 de persoane, dintre care unele își plătesc singure existența, în timp ce altele nu sunt în măsură să plătească nici măcar jumătate din sumă. În plus, în cămin locuiesc permanent 7-8 membri ai personalului, justificându-și existența cu o muncă sau alta […].”

La căminul de femei de pe strada Lourmel nr. 77, funcționează de trei ani o cantină ieftină, care servește între 100 și 120 de mese pe zi. Prețul unei mese (supă și un al doilea fel de mâncare cu carne) a fost majorat în această toamnă de la 1 franc la 2 franci. Cantina este frecventată în principal de șomeri care primesc ajutor social. Printre cei care iau masa, s-au stabilit activități culturale și educaționale, la care chiar vizitatorii cantinei participă activ.

Cantina, așa cum a remarcat un jurnalist, este „ieftimă, aproape gratuită”: în ciuda acestui fapt, „totul este pregătit gustos și curat […]: nimic în comparație cu obișnuitele organizații caritabile sau semi-caritabile «lacomii».

„Omul ar trebui să fie mai atent la trupul fratelui său decât la propriul său trup”, scria Maica Maria: nu precupețea niciun efort pentru a le oferi oamenilor ceea ce aveau nevoie. „Spiritul se satură de cărțile de contabilitate”, începe una dintre poeziile ei din 1935. Oricât de mult se temea de rutină, procurarea și pregătirea zilnică a hranei pentru cantină îi ocupau inevitabil o parte semnificativă din timp.

Încă din primul ei cămin, se obișnuise să meargă la piața centrală din Paris („burta Parisului”, după cum spunea Zola) pentru a-și umple geanta încăpătoare dimineața devreme, înainte de răsăritul soarelui, când comerțul cu ridicata se terminase deja, cu tot felul de resturi care erau vândute sau pur și simplu donate unor organizații caritabile sau săracilor. Maica Maria era bine cunoscută la piață. Oase, pește, fructe și legume curgeau în geantă. „Ar merita să luăm o roabă și să punem câțiva dintre șomeri să facă treaba asta”, a spus ea odată: cu o zi înainte, niște pești se scurseseră și îi udaseră spatele („Miroseam a pește peste tot”) - o roabă ar fi protejat-o de astfel de neplăceri.

În această călugăriță prost îmbrăcată („mâneca sutanei ei prăfuite este ruptă, pe picioare are pantofi bărbătești ponosiți”) era greu să o recunoști pe poetesă, pe Bestuzhevka, nobila, care în tinerețe nu a trebuit niciodată să cumpere astfel de lucruri.

Bucătăria era o povară mai mică decât procurarea hranei. Înainte de plecarea ei în URSS, Gayana era responsabilă de bucătăria dormitorului și de sala de mese. Dar apoi s-a întâmplat să nu se găsească un adjunct. Într-o vară („într-o zi fierbinte din Africa") Manukhina a găsit-o pe Maica Maria „la o sobă încinsă, în aburi, în fumul de deasupra unui cazan imens cu supă de varză clocotită", cu capul gol, ciufulită, desculță: „Au trecut aproape șase luni de când am părăsit bucătăria. Au existat neînțelegeri cu bucătăreasa și am decis: voi prelua eu însămi treaba. Așa că gătesc pentru întreaga confrație."

Când nu era atât de legată de bucătărie, cămăruța ei de sub scările din spate servea drept zonă de primire pentru vizitatori. Ca să ajungi acolo, trebuia să traversezi podeaua de marmură albă și neagră a holului și să urmezi plăcile ceramice bej și maro de-a lungul holului întunecat până la bucătărie.

„Camera în care locuiește Maica Maria este sub scări, între bucătărie și hol", a scris Mochulsky. „Există o masă mare în ea, acoperită cu manuscrise, scrisori, bancnote și multe obiecte neașteptate. Pe ea stă un coș cu ghemuri de lână multicolore, un «bol» [o cană încăpătoare] cu ceai rece pe jumătate băut. Într-un colț este o icoană întunecată. Pe peretele de deasupra canapelei este un portret mare al Gayanei […]. Camera nu este încălzită. Ușa este mereu deschisă. Uneori mama nu mai suportă, încuie ușa, se prăbușește pe un scaun și spune: «Nu mai pot face asta, nu pot gândi limpede, sunt obosită, obosită. Astăzi au fost vreo patruzeci de oameni, și fiecare cu propria durere, cu propria nevoie. Nu-i pot alunga.» Dar încuierea ușii nu ajută. Se aude o bătaie neîncetată în ușă. Mama o deschide și îmi spune: «Vezi, așa trăiesc eu.»"

Nu degeaba acest refugiu pentru rătăcitori a primit porecla „Schimbul Șatalei" de la Bulgakov.

Vizitatorii au venit pe tot parcursul zilei și până târziu seara; unii chiar au rămas peste noapte.

Unul dintre șoferi a murit subit: văduva lui nu avea unde să locuiască. A venit la Lourmel. Nu era niciun pat liber. Maica Maria și-a împărțit propriul pat cu ea, „a vorbit cu ea toată noaptea, a calmat-o". Astfel de nopți nu au epuizat-o. Dimpotrivă: „Mă simt uimitor de bine acum. Nu mă simt prea ușoară. Ar fi frumos să mă abandonez complet, ca să nu rămână nimic. Nu există oameni fericiți – toată lumea este nefericită și îmi pare rău pentru toată lumea. O, cât de rău îmi pare!"

Energia care se revela în ea în astfel de situații era asemănată de ea cu o rublă neschimbabilă: oricât te-ai strădui, primești întotdeauna o rublă în rest. Mai mult (scria ea), „lumea se gândește, dacă mi-am dat dragostea, atunci cu ce cantitate

de dragoste am devenit mai săracă, iar dacă mi-am dat sufletul, atunci sunt complet ruinată și nu mai am nimic de salvat. Dar legile vieții spirituale în acest domeniu sunt direct opuse legilor materiale. Potrivit lor, toată bogăția spirituală dată nu numai că se întoarce la dătător ca o rublă neschimbabilă, ci și crește și devine mai puternică. Cine dăruiește, dobândește, cine devine sărac, devine bogat."

O astfel de demonstrație de energie nu avea nevoie de laude. „Mi s-a dat o mare putere (nu a mea) și mă zdrobește":

Sunt doar o chemare, sunt doar o sabie în mână,
sunt doar un val într-un râu în flăcări.
Dar o astfel de forță cheamă și obligă „să stingă cu sine tristețea lumească":
M-am săturat de retorica inutilă.
M-am săturat de cuvinte și rânduri de cărți,
Când peste tot apare chipul mort
al disperării, melancoliei, sinuciderii.
O, Doamne, de ce suntem atât de fără adăpost?
De ce sunt atâția cerșetori și orfani?
De ce rătăcește poporul Tău sfânt
În deșertul lumii, etern și vast?
Cunosc doar bucuriile dăruirii,
Să sting cu mine însumi tristețea lumească,
Astfel încât focul și strigătul zorilor sângeroase
S-ar îneca în plâns plin de compasiune.

„Nu numai că credem în promisiunile fericirii", a scris ea, „acum, chiar în acest moment, în mijlocul unei lumi triste și disperate, gustăm deja această fericire atunci când, cu ajutorul lui Dumnezeu și din porunca lui Dumnezeu, ne lepădăm de noi înșine, când avem puterea să ne dăm sufletele pentru aproapele nostru, când, în dragoste, nu ne căutăm ale noastre."

Pe măsură ce activitățile ei s-au extins, a crescut și nevoia de ajutoare. Gayana a susținut-o până la plecarea sa, apoi fiul ei, Iura, când a crescut. Bunica lor, Sofia Borisovna Pilenko, a fost șefa parohiei Lurmel de la bun început. Dar astfel de forțe familiale nu puteau și nu trebuiau să fie limitate. Era necesar să se bazeze pe ajutoare din exterior.

Una dintre primele care au apărut a fost călugărița Evdokia (Meșceriakova) (1895–1977), care a sosit din URSS în 1932. La început, nimeni nu-i știa numele sau rangul, deoarece nu povestise încă nimănui despre tunderea ei secretă în condițiile sovietice (1927). Este curios faptul că Maica Maria, care a invitat-o să lucreze la Villa de Saxe și să locuiască în curând acolo, a convins-o în repetate

rânduri să depună jurămintele monahale. Abia după un timp a devenit clar că nu avea nevoie să fie convinsă. Timp de șase ani dificili, a lucrat cu altruism împreună cu Maica Maria.

La început, monahismul activ al Maicii Maria a atras-o. Dar nu a satisfăcut-o niciodată pe deplin. Avea nevoie să-l completeze, să-l întărească și să-l aprofundeze cu o viață de rugăciune. În prima comunitate, se dedica relativ puțin timp rugăciunii: la un moment dat se hotărâse să ne rugăm împreună dimineața și seara, dar slujbele divine se țineau doar ocazional și neregulat. Numirea ieromonahului Lev (Gilles) ca preot permanent al Bisericii Mijlocirii de la Villa de Saxe a făcut-o și mai fericită pe Maica Evdokia. Nu putea fi rector: avea propria parohie (ortodoxă franceză), unde slujea în zilele de sărbătoare și duminici. Dar când nu era legat de parohie, celebra Liturghia Sfântă aproape zilnic, mai întâi la Villa de Saxe, apoi pe strada Lourmel, unde se instala în curtea unui hambar abandonat. Maica Evdokia era una dintre cele care participau invariabil la aceste slujbe, în timp ce Maica Maria, care se culca târziu și se trezea adesea cu mult înainte de zori, când trebuia să meargă la piața centrală, participa la aceste slujbe mult mai rar. Chiar dacă ajungea la slujbă, adesea nu reușea să reziste până la capăt, deoarece exista încă „liturghia extrabisericească", „liturghia proiectată din biserică în lume", iar dacă dimineața era petrecută cu slujba, cine s-ar mai obosi cu cina pe care o așteptau atâția oameni? Se întâmpla ca unii vizitatori ai bisericii să facă comentarii despre absența ei de la biserică, neînțelegând că „în regulile ascetice plictisitoare, laborioase, uneori banale privind atitudinea noastră față de nevoile materiale ale aproapelui nostru, stă deja [sau se află și] garanția unei posibile comuniuni cu Dumnezeu, spiritualitatea lor interioară". Pietatea în detrimentul acestui tip de comuniune cu Dumnezeu o irita uneori pe Maica Maria. Ea era extrem de dezaprobatoare față de colecta specială organizată de Maica Evdokia printre credincioși pentru a cumpăra cărți liturgice suplimentare: considera astfel de cheltuieli inacceptabile în perioadele de șomaj și nevoie. „Sunt chinuită de faptul că chiar și printre cei mai apropiați oameni simt un zid, practic", scria ea în caietul ei. „Evlavie, evlavie, dar unde este iubirea, care mută munții din loc? Cu cât merg mai departe, cu atât accept mai mult că ea este singura măsură a lucrurilor. Orice altceva este mai mult sau mai puțin necesară disciplină exterioară."

Pe măsură ce timpul trecea, devenea din ce în ce mai clar că Maica Evdokia se străduia să obțină viața monahală concentrată de care o privase revoluția (mănăstirea Crimeea de deasupra Gurzufului, unde își depusese jurămintele monahale, a fost închisă în 1929), în timp ce Maica Maria credea că aceeași revoluție, provocând emigrarea, le-a oferit emigranților o libertate fără precedent în domeniul vieții bisericești. A nu profita de această libertate ar fi însemnat să fie iresponsabil și orb. „Biserica noastră nu a fost niciodată atât de liberă", i-a spus ea lui Mochulsky. „O asemenea libertate încât îți face capul să se învârtă.

Misiunea noastră este să arătăm că o Biserică liberă poate face minuni. Și dacă vom aduce noul nostru spirit în Rusia - liber, creativ, îndrăzneț - misiunea noastră va fi îndeplinită. Altfel, vom pieri fără glorie.” Și într-un articol publicat în 1939, ea scria:

„Putem afirma că emigrația noastră se va justifica religios doar dacă se bazează ferm pe o adevărată libertate spirituală, dacă nu cedează ispitelor religiilor idolatre moderne, dacă poartă prin rătăcirile sale o credință nepătată în om, în asemănarea sa cu Dumnezeu, în valoarea originală și incomparabilă a personalității umane. Știm cum libertatea religioasă a fost călcată în picioare în trecut și călcată în picioare de forțe externe creștinismului. Putem spune cu aproape deplină certitudine că în Rusia, sub toate regimurile posibile, Solovki va fi pregătit pentru libertatea religioasă. Și de aceea suntem înclinați în mod special să considerăm darul libertății pe care îl avem ca ceva complet excepțional și providențial și credem că ne este mai drag decât orice bunăstare pământească, orice recunoaștere externă, orice înrădăcinare în viață. Și suntem obligați, în primul rând, să fim statornici și curajoși în apărarea libertății noastre creștine atât de atacurile voinței rele, cât și de atacurile ignoranței. În al doilea rând, suntem obligați să fim demni de libertatea noastră, adică să conținem în ea tensiunea creatoare maximă, să o încălzim cu cea mai autentică ardere spirituală și să o transformăm.” „transformă-o în acțiune, în munca neobosită a iubirii.”

Încă de la început, Maica Evdokia a respectat ardoarea Maicii Maria, energia și puterea ei, darurile ei artistice. Dar erau două naturi complet diferite: era cu atât mai dificil să netezească diferențele lor fundamentale. Mai mult, în această „boemie bisericească” (definiția Maicii Evdokia), problema seniorității nu numai că nu era rezolvată, dar nici măcar nu era pusă vreodată: într-un fel sau altul, nu exista nicio stareță care să poată rezolva problemele „cu autoritate”. Și niciuna dintre ele nu se putea împăca cu adevărat cu cealaltă. „Mi-era frică de Maica Maria, o iritam”, își amintea mai târziu Maica Evdokia.

Sosirea în 1936 a Arhimandritului Ciprian (Kern) (1899–1960) din Iugoslavia și numirea sa la Lurmel ca preot permanent al Bisericii Mijlocirii nu numai că nu a rezolvat, ci mai degrabă a complicat toate aceste probleme. Mitropolitul Evlogie îl chemase cu speranța că acest „călugăr strict”, care se stabilise în dormitorul Maicii Maria la invitația ei, va insufla, prin exemplul și învățăturile sale, „înțelegerea corectă a căii monahale”. Dar ultimul lucru la care te puteai aștepta de la Părintele Ciprian, cu evlavia sa statutară, abordarea intransigentă și caracterul dificil, era să aprofundeze atât de mult esența unei astfel de mănăstiri încât să o poată transforma din interior, în loc să abandoneze pur și simplu tot ce fusese deja creat. „Noul nostru preot este un om foarte bun”, scria tânărul Iura Skobtsov într-o scrisoare din 1936. „Este foarte inteligent, dar este prea strict”.

Firește, el se considera îndreptățit să o conducă pe Maica Evdokia pe calea monahismului tradițional. Dar era mai dificil să justifice lipsa de tact cu care a contestat-o în mod repetat (și în cele din urmă neîncetat) pe Maica Maria și a pus la îndoială însăși temelia activităților ei.

Desigur, nu toată vina îi aparținea doar părintelui Ciprian. În mai multe rânduri, maica Maria a încercat în mod deliberat să-l contrazică, ca și cum și-ar fi demonstrat independența față de el și de tradiția pe care o reprezenta. A stat la Lourmel aproximativ trei ani. Dar aceștia au fost ani de neînțelegeri reciproce, de conflicte acerbe (deși mai târziu tăcute).

Mesele erau deosebit de dureroase. Părintele Ciprian cobora la masă în tăcere, mânca în tăcere și pleca în aceeași tăcere. În acest fel, își exprima indignarea față de faptul că, chiar și în zilele de post, călugărilor li se servea mâncare fără carne: nu era mulțumit de explicația Maicii Maria conform căreia era mai important decât respectarea postului ca vizitatorii fără adăpost din sufragerie să simtă „că împărtășesc mâncarea cu noi, călugărițele, ca oaspeți ai noștri” și nu ca beneficiari ai carității. Adesea, până seara târziu, era iritat de adunările animate din camera Maicii Maria (locuia chiar deasupra ei), iar zumzetul conversațiilor pătrundea până la el odată cu fumul de tutun, conectându-l involuntar cu lumea seculară, de care se respingea. Faptul că participanții la aceste adunări (printre care N.A. Berdiaev, K.V. Mochulsky, G.P. Fedotov, I.I. Fondaminsky) erau ocupați cu cele mai presante și incitante probleme ale zilei nu-l consola.

Prezența lui a avut un efect deprimant asupra Maicii Maria. Într-o poezie nepublicată, datată 22 mai 1939, ea a scris:

Trei ani oaspete. Și de trei ani încoace
tăiem pâine dintr-o singură bucată.
Privim aceleași depărtări ale cerului.
Între etaje scara e îngustă.
Deasupra tavanului meu sunt trepte de trei ani,
De trei ani casa e plină de mutenie.
Nu există soluție sau ieșire,
O singură soluție e vântul, golul.
Un fel de pânză de păianjen, praf, minciuni
A acoperit totul, pecetea melancoliei pe toate.
Și mă gândesc cu disperare și tremur,
Că vom tăcea despre nimic mult timp.
A cui treabă e asta? Cine glumește cu noi?
Sau ne ispitește Dumnezeu cu ură?

Aș fugi de acasă de această groază lumească,
Și nu-mi pot mișca picioarele din loc.

Ar trebui să-și părăsească locuința? Deja în 1937, ea i-a spus lui Mochulsky despre intenția sa de a preda casa celorlalte călugărițe și de a pleca „să rătăcească prin Franța”: „Acum îmi este clar: fie creștinismul este foc, fie nu este. Vreau doar să rătăcesc prin lume și să strig: «Pocăiți-vă, căci Împărăția Cerurilor este aproape.» Și să accept orice mustrare și cuvânt rău.” „Chiar dacă suntem chemați la sărăcie spirituală, la nebunie, la persecuție și mustrare [scria ea], știm că aceasta este singura chemare dată lui Hristos însuși, cel persecutat, hulit, sărăcit și diminuat.”

În acest moment, însăși maica Evdokia, împreună cu părintele Ciprian și a doua călugăriță de la Lourmel, Blandina (Obolenskaia), au început să caute spații care să îndeplinească mai bine cerințele monahale tradiționale.

Maica Maria a pus în cele din urmă capăt crizei. În mai 1938, le-a cerut să părăsească azilul. Până în toamnă, Mitropolitul Eulogius reușise să aranjeze ca maicile să fie plasate într-o altă mănăstire, nou înființată, în Moisin-le-Grand. În anul următor, Părintele Ciprian a fost demis din funcția de rector al Bisericii Mijlocirii din Lourmel prin rezoluția Mitropolitului Eulogius din 14 septembrie 1939. S-a mutat la Institutul Teologic, unde a fost profesor (și mai târziu doctor în științe teologice).

În această luptă dintre două personalități puternice, puține lucruri au fost inteligibile sau inspiratoare. Dar aici s-au ciocnit principiile care sunt tema uneia dintre piesele de mister ale Maicii Maria, „Anna”. Aceasta oferă un fel de apologie pentru modul ei de viață: nu degeaba Scurta Enciclopedie Literară numește „Anna” „opera ei programatică”.

Primul act, care are loc într-o mănăstire, descrie conflictul dintre două călugărițe, Anna și Pavla. Anna este plină de griji legate de lumea din jurul ei. După cum spune Pavla,

Cu ea a izbucnit lumea,
Cu ulcerele ei, și cu puroi, cu sânge,
Și cu patimi, și cu nenorocirea ei.
A întunecat totul, a poluat totul, a tulburat totul.
Dacă mănăstirea este cuprinsă de o furtună,
Unde să alergi, unde să cauți liniștea?

Pavla este convinsă că „o pază strictă, o cartă” trebuie să le protejeze pe călugărițe de lume. Anna răspunde că creștinismul obligă pe cineva să participe la soarta lumii:

Dacă Fiul lui Dumnezeu nu i-a disprețuit pe oameni
și nu s-a coborât cu superioritatea față de trupul nostru pământesc,
atunci ar trebui să fim mândri de puritatea noastră?

Mănăstirea este vizitată de un arhimandrit. Stareța îl roagă să judece și astfel să restabilească pacea în mănăstire. Arhimandrit (recunoscând că „Domnul dă căi diferite”) o trimite pe Anna în lume și îi spune să verifice în ce măsură are dreptate definind un călugăr drept „bălegar pentru raiul Domnului”. Între timp, Pavla (după ceai) merge cu comunitatea la biserică. Nu ratează niciodată nicio slujbă:

Numărăm mărgelele,
repetăm Dulcele Nume,
ziua noastră, pământească și scurtă,
va dispărea ca fumul de tămâie.

În lume (Actul 2) Anna întâlnește un rătăcitor faustian care s-a supus Satanei acum trei sute de ani, cu condiția ca acesta să trăiască în pace și bogăție timp de secole. Dar când termenul expiră (chiar în noaptea aceea), el trebuie să cadă în mâinile Satanei. Există o singură modalitate de a scăpa de această soartă: i se oferă posibilitatea de a găsi un înlocuitor oricând înainte de sfârșitul termenului. Dar, în ciuda faptului că le-a oferit oamenilor putere, bogăție, frumusețe, a fost imposibil să-i convingă chiar și pe cei condamnați la moarte la un astfel de schimb. Nici pe Anna nu a ispitit-o. Ceea ce oferă el nu are nicio putere asupra ei. Dar ea are putere asupra ei însăși, iar Anna este de acord cu schimbul de bunăvoie. Cu prețul condamnării sale veșnice, rătăcitorul este salvat: moare în pace. Anna se pregătește pentru chinul ei.

Spre uimirea ei, ea descoperă (actul trei) că răul nu are nicio putere asupra ei: iadul nu conține iubire și sacrificiu de sine. Din iubire, ea a luat asupra ei povara răului. Cu aceeași iubire, l-a abolit victorios.

În acest mister, Maica Maria nu o condamnă necondiționat pe Pavla, recunoscând că miopia ei spirituală caracteristică și înfumurarea naivă sunt într-o oarecare măsură determinate nu doar de cartă, ci și de o dorință sinceră de evlavie. După cum scria Maica Maria într-un articol din 1937, „nu-i poți condamna pe cei care urmează [...] alte căi, convenționale, nesacrificiale, care nu necesită dăruire de sine, care nu dezvăluie întregul secret al iubirii. Dar nici nu poți păstra

tăcerea în privința lor.” Și nu există nicio îndoială care dintre personaje vorbește în numele autoarei.

Mai mult, deși punerea în scenă este stilizată, iar intriga voit nerealistă, nu este greu să o recunoaștem în Anna însăși pe Maica Maria, mergând din pacea primei sale chilii monahale prin suferința și păcătoșenia lumii până la umilința finală și glorioasă din Ravensbrück.

Aventură ortodoxă.
Am bătut. E cineva la ușă.
Încuietoarea se descuie cu zgomot…
Ce vreți? Aici e grijă și muncă,
Nu e nevoie să-mi treceți pragul.
Mai departe. Mai departe. Aici economisesc bani.
Gândiți-vă la familiile lor și la ei înșiși.
Repar rochii și aprind sobe
Și se înclină în fața sorții lor obișnuite.
Ar trebui să-i căutăm pe cei altruiști dintre noi?
Undeva, singurul își târăște crucea.
Doamne, întreaga lume e ca o piatră moartă,
Dumnezeule, lumea e tăcută ca un cimitir.
25.VI.1938. „Poezii” (1949)

„Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât ajung mai mult la concluzia că drumul meu este cel corect, că toate celelalte căi nu sunt pentru mine”, spunea ea. „Cel corect, dar oh! cât de greu.” Dificil și singuratic: „Trebuie cu orice preț, ca pe o ispravă, în deplină singurătate și cu o neînțelegere copleșitoare, să-mi urmez linia”, se convinse ea în caietul ei, „și nu pentru că vreau, ci pentru că mi-e destinat. Cineva va realiza asta, dar eu trebuie să încep fără să mă bazez pe realizarea lui.” „Poate fi foarte dificil pentru mine”, recunoștea ea când încă existau certuri în cămin. „M-aș putea resemna dacă aș crede că adevărul meu este relativ.” În ziua de Crăciun din 1937, ea scria:

Ce povară la fiecare pas,
Drumul e mai abrupt, mai singuratic.
Deloc despre binele nepieritor
Toate zilele strigă-mi și prorocesc.

Totuși, „fără eroism, fără a merge pe cărări nebătute, fără o respingere severă a căilor ușoare din punct de vedere spiritual, a celor ispititoare din punct de vedere practic, nu vom putea realiza nimic”.

Când se simțea deprimată, se ocupa de muncă fizică: „făcea curățenie generală în toată casa, spăla podeaua, vopsea pereții, lipea tapet, umplu saltelele”.

Ea a trăit oboseala ca pe o manifestare și ca pe o imagine a mortalității:
Oboseala te învață să nu-ți mai dorești
nici fapte, nici bucurie, nici chin.
Încă o dată mă voi întinde pe pat,
îmi voi încrucișa brațele pentru totdeauna.

Și uneori se străduia „să obosească atât de tare încât să nu mai fie nimic, să dispară...”.

Dar cel mai adesea părea neobosită. Potrivit lui Mochulsky, „ea nu recunoaște legile naturii, nu înțelege ce este frigul, poate trece zile întregi fără să mănânce sau să doarmă, neagă boala și oboseala, iubește pericolul, nu cunoaște frica și urăște orice confort - material și spiritual”.

A cheltuit multă energie pentru oameni care nu puteau duce o viață normală din cauza sărăciei, alcoolismului, bolilor mintale sau tuberculozei. Printre aceștia, și-a căutat „profeții”:

Căutam un trib misterios,
Cei ce rămân văzători în miez de noapte,
Care au abolit termenul și timpul în viață,
Care știu să se bucure în lacrimi.
Căutam visători, profeți,
Mereu stând la scările cerești
Și văzând semnele termenilor inaccesibili,
Cântând cântece inaccesibile nouă.
Și am găsit cerșetori, violenți, orfani,
Beți, triști, obsceni,
Pierduți pe toate drumurile lumii,
Fără adăpost, goi și fără pâine.
O, trib fatidic, nu există profeții,
Doar viața noastră profețește neobosit
- Și termenii se apropie, iar zilele se scurtează,
Luând chip de rob, osana.

Săracii parizieni duceau o existență mizerabilă în mahalalele de la periferia Parisului. Un număr considerabil dintre ei erau ruși. Maica Maria și asistentele ei i-au căutat, i-au consolat și i-au sprijinit cu sfaturi, servicii și provizii. O școală „de joi” a fost organizată pentru copiii de pe Lourmel, unde se țineau cursuri înainte de război. Școli au apărut și în arondismentul 15 (rue Jobet Duval) și în zona

fabricilor din Montrouge. De asemenea, s-a format o parohie la școala din Montrouge.

De asemenea, era necesar să se caute săracii care duceau o existență semi-nomadă. În zona pieței centrale, multe cafenele erau deschise toată noaptea. Printre ele se aflau unele unde vagabonzilor fără adăpost li se permitea să petreacă noaptea la o masă, cu condiția să comande cel puțin un pahar de vin. „Nu aveau voie să doarmă pe podea", scria părintele Lev (Gilles). „Dar aveau voie să se odihnească, sprijinindu-se cu coatele pe masă. Uneori mergeam acolo cu maica Maria. Ea vorbea cu ei, îi convingea să viziteze căminul ei, unde șomerilor li se oferea mâncare foarte ieftină." „Atitudinea mea față de toți era să-i înfășor și să-i adorm – a unei mame", spunea ea despre astfel de întâlniri.

Printre șomeri, ea a întâlnit mulți care se plângeau amarnic de lenea lor forțată. Dar, de fapt, acest lucru devenise un obicei pentru ei. Alocația lor modestă le asigura băutura, iar băutura le asigura uitarea:

Sticlă, sticlă fără fund,
Zilele mele, zilele mele fără sens.
Drumul de sub picioarele mele nu se vede,
Ceață densă plutește din toate părțile.
În stânga - o groapă, drept înainte - o groapă,
În dreapta - noroi de netrecut.
Și totuși, oricât de beat și slăbit aș fi,
probabil mă voi târî până la cimitir.
Acolo pun toate fierurile vechi inutile
Printre lutul alunecos și umed.
Sticlă, cu tine drept înainte.
Cu tine nimic nu este înfricoșător, singurul meu prieten.

De mai multe ori, Maica Maria a dispărut zile întregi: adesea și pentru perioade lungi de timp, petrecea printre astfel de oameni uitați și abandonați. Unii dintre ei vizitau apoi căminele; unii chiar se stabiliseră acolo, deși nu întotdeauna pentru mult timp. De exemplu, un pacient cu tuberculoză a fost însărcinat să facă treburi casnice în Noisy-le-Grand. După-amiaza, când călugărița de serviciu se odihnea, a luat doi porci aparținând fermei, a fugit cu camionul altcuiva și a dispărut.

Nu a fost singura dată când oamenii au abuzat de încrederea Mariei. Dar ea a preferat să aibă încredere în ei și, în relațiile cu ei, și-a asumat un anumit risc. Și abuzurile nu i-au privat de sprijinul ei. Chiar și la Villa de Saxe (1934), ea a adăpostit un tânăr dependent de morfină care, a doua zi, a furat douăzeci și cinci de franci de la Gayane. Mama Maria a aruncat suma sub canapea și a spus la cină: „Așa de periculos este să acuzi fără să investighezi problema. S-a dovedit

că banii au căzut în spatele canapelei.” Dependentul de morfină a izbucnit în lacrimi.

O femeie a trebuit să-și amanete mașina de cusut, singurul ei mijloc de existență. S-a adresat Maicii Maria pentru ajutor, iar Maica Maria a cumpărat mașina, care a fost livrată la Lourmel. Proprietara inițială a folosit-o cât a vrut și, în cele din urmă, a câștigat suficient pentru a-și asuma o cu totul altă slujbă. Una dintre prietenele ei a preluat-o la mașina de cusut. Dar când Maica Maria a ridicat problema lăsării mașinii la Lourmel, astfel încât orice altă croitoreasă aflată în nevoie să poată câștiga bani cu ea, propunerea ei a fost întâmpinată cu insulte și un refuz grosolan. Maica Maria și-a consolat asistenta, supărată de acest lucru, cu un zâmbet vesel: „Dacă nu am face nimic, nu ar fi nevoie să ne certați.” „Greșelile individuale nu sunt teribile”, a scris ea. „Doar cine nu face nimic nu greșește.”

Astfel de întâlniri îi aminteau constant că „nu este suficient să dăruiești, trebuie să ai o inimă care dăruiește. Pentru a dărui, trebuie să avem o compasiune suficient de profundă pentru ca pomenile noastre să fie iertate. Căci dacă dăruim din datorie, dacă doar acțiunile noastre sunt milostive, atunci cel care primește pomana noastră primește simultan și umilință, insultă, durere” (Antone de Suroj). În acest sens, ea a scris un citat din Isaac Sirul: „Dacă o persoană nu este milostivă dincolo de propriul său adevăr, atunci nu este milostivă – adică o persoană cu adevărat milostivă nu numai că dă pomană din al său, ci și îndură cu bucurie neadevărul altora și le arată milă. Cel care își dă viața pentru fratele său este milostiv, dar nu cel care arată milă fratelui său doar prin pomană.”

În plus, nu a pierdut din vedere faptul că fratele ei emigrant nu era în cea mai bună formă a sa: „Dragul și singurul nostru Ivan Ivanovici a suferit destul și și-a epuizat nervii îndeajuns încât să nu fie surprinși dacă până și o faptă bună întâmpină mari obstacole.”

Au existat însă cazuri când toleranța Maicii Maria a contracarat inițiativele propriilor colegi și a provocat protestul lor destul de legitim. A avut norocul că, pentru a rezolva toate treburile (și practic pentru a le gestiona), a avut alături un om de „mare bunătate și noblețe”, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Berdiaev - Fiodor Timofeevici Piyanov. Bunul său simț a fost o contrapondere benefică la ardoarea ei. I s-a explicat fără înfrumusețări (provenea dintr-o familie de țărani); dar, deși a trebuit să-i potolească ardoarea de mai multe ori, ea a apreciat foarte mult sinceritatea, precizia, claritatea și manierele sale practice. De asemenea, a apreciat și a iubit grija sa nemărginită pentru cei defavorizați, cărora și-a dedicat întreaga viață în emigrație.

Maica Maria l-a convins pe Pyanov să numească un emigrant de viță nobilă în funcția de director al casei de vacanță din Noisy-le-Grand. Pyanov i-a analizat candidatura și l-a numit. Câteva luni mai târziu, Pyanov a venit de la Paris la Noisy. În drum spre casa de vacanță, unul dintre negustorii locali l-a strigat și i-a amintit că administrația casei îi datora o sumă mare - aproximativ 200.000 de franci. Pyanov s-a întors imediat la Paris și a verificat factura, care arăta că se presupunea că fusese dată o chitanță pentru bani. Apoi s-a dus din nou la Noisy și l-a prins pe director. Acesta a mărturisit delapidarea. Pyanov nu intenționa să meargă în instanță. Dar banii erau deja puțini și era păcat să-i piardă în acest fel. Nu se punea problema menținerii directorului în funcție. Cu toate acestea, când Pyanov i-a explicat situația Maicii Maria, aceasta a reacționat într-un mod neașteptat: în opinia ei, Pyanov a acționat „inuman”. Din fericire, contractul pentru casă nu a fost semnat pe numele mamei Mariei, ci pe numele asociației pe care o conducea la acea vreme: ceilalți membri ai comitetului executiv l-au susținut pe Pyanov, iar problema a fost rezolvată.

Un incident similar a avut loc în timpul ocupației germane. Un nou grădinar a fost numit la Noisy. Într-o zi, Piyanov a aflat de un incident ciudat: grădinarul spânzurase un câine. Fiodor Timofeevici a venit să verifice zvonul și a descoperit că trebuiau rezolvate probleme mai importante. Proviziile dispăreau de la fermă de mult timp. S-a dovedit că grădinarul le vindea pe piața neagră din Paris. Piyanov a informat-o imediat pe Maica Maria despre aceste farse și a cerut ca grădinarul să fie concediat. Piyanov a fost din nou inclus în categoria celor inumani.

S-a trezit într-o situație dificilă când un inspector de muncă de la primărie s-a prezentat la Lurmel cerând să vadă o listă cu patruzeci de angajați din cămin și cantină. Piyanov nu auzise niciodată de listă sau de angajați. Maica Maria a fost chemată, iar ea i-a explicat totul. Conform legii, permisul de muncă nu se elibera șomerilor care nu fuseseră invitați la muncă: totuși, o persoană fără un astfel de certificat era adesea neangajată - angajatorul trebuia să aștepte prea mult pentru eliberarea certificatului. Șomerii erau prinși într-un cerc vicios. Maica Maria a decis să iasă din el: a început să emită permise de muncă false, securizate cu un sigiliu oficial, care era păstrat în biroul lui Piyanov. „Inspectoratul a fost milostiv, crezând-o pe cuvânt că nu va mai emite permise”: nu a fost intentată nicio acțiune împotriva ei.

În acea perioadă, cea mai mare parte a muncii din bucătăria de la Lourmel era făcută de Anatoli Vasilievici Viskovski. Acest bărbat blând, tăcut și slab era unul dintre cei (nefericitul grădinar de la Noisy era al doilea) care fuseseră eliberați din spitalele de boli mintale pe cauțiunea Maicii Maria.

Cu o săptămână înainte de Crăciunul din 1938, obosită și deprimată, s-a dus la spitalele de boli mintale (pe unele dintre ele le cunoștea din 1936) cu intenția de a afla câți ruși erau acolo și (mai urgent) câți puteau fi eliberați. A lipsit timp de cinci zile, călătorind, ca de obicei, fără bagaje și cu doar un minim de bani. S-a întors la Lourmel zdruncinată. Un articol despre călătorie a apărut curând în Poslednie Novosti. Despre cele trei „zile dificile și minunate" petrecute într-unul dintre aceste spitale, ea a scris:

„Conducerea și personalul medical m-au întâmpinat nu doar cu amabilitate, ci și cu bucurie, deoarece, așa cum mi-a explicat medicul-șefă, nu poate trata nici ruși, nici arabi, deoarece în psihiatrie cel mai important lucru este să înțelegi ce spune o persoană, iar rușii, aproape fără excepție, nu vorbesc niciun cuvânt în franceză."

Dar simpla cunoaștere a limbii nu era suficientă:

„Regizorul îi adunase pe toți rușii într-o sală mare în prealabil, ca să am ocazia să vorbesc cu ei. Când am intrat, am crezut, în mod naiv, că voi putea să li mă adresez tuturor cu un discurs simplu, dar vederea publicului meu m-a speriat puțin: unii făceau grimasă, alții țipau și gesticulau, unii stăteau complet absenti. A trebuit pur și simplu să-i chem alfabetic și să purtăm o conversație separat."

Își amintește în mod special de un pacient care i-a spus că este considerat bolnav, deși, în realitate, totul este cu totul diferit: „Sunt sănătoasă, dar viața a luat-o razna."

„El însuși era din Perm, dintr-un sat mic la optzeci de mile de calea ferată. Este atât de ușor să-ți imaginezi viața pe care o considera normală: troiene de zăpadă iarna, aratul primăvara și așa mai departe. Și, bineînțeles, viața a început să o ia razna din prima zi de mobilizare, din prima zi de obuze care explodau, cadavre care cădeau. Apoi captivitatea. Necunoașterea limbii ruse de către toți cei din jur - nu era aceasta deja nebunia vieții? Apoi o viață nebună - libertate, o nouă limbă franceză, mâncare nouă, un nou mod de viață. S-a dovedit a fi insuficient de flexibil pentru a se adapta la toate acestea, pentru a le accepta ca pe un fenomen normal. Este foarte probabil ca, dacă s-ar fi trezit în satul său după primul atac al bolii, nu ar fi rămas nicio urmă a nebuniei sale."

Unele conversații i-au amintit de măsura în care astfel de pacienți sunt izolați de lumea exterioară, chiar și atunci când sunt relativ normali. Un pacient a întrebat: „Împăratul mai domnește acum în Rusia?"

- Nu.

— Este în viață?

- Nu. […]

- Deci, domnește țarul Alexei Nikolaevici?

- Nu.

Apoi [spune Maica Maria] s-a uitat viclean la mine și a spus:

— Și nu ești un pseudonim?

Dar printre bolnavi erau și cei care nu mai puteau vorbi despre împărat sau despre altceva:

„Și cu fiecare persoană nouă care se apropia, speranțele mele că voi găsi oameni normali printre ei se spulberau. Mă simțeam ca un examinator care își dorește ca studenții să treacă examenul, se străduiește din greu să le dea răspunsurile corecte, dar ei eșuează constant și nu acceptă indiciile."

După o zi și jumătate de conversații chinuitoare cu pacienții (51 de persoane), opt au fost clasificați ca fiind mai normali, iar unii ca fiind destul de sănătoși. Maica Maria a aranjat cu directorul să-i examineze în dimineața următoare. Ea însăși a acționat ca traducător, rol a cărui importanță a fost dezvăluită în cazul unui pacient, când acesta a fost întrebat câți ani are. Acesta a răspuns fără ezitare: „recrutat în 1906". Doctorul a observat că acesta era un simptom al bolii sale: asocia totul atât de mult cu războiul, încât chiar și-a definit data nașterii în raport cu acesta. Mintea sa funcționa doar în limitele determinate de evenimentele care i-au provocat boala.

„Am obiectat că în Rusia, oamenii obișnuiți, analfabeți, își stabilesc adesea vârsta în acest fel și răspunsul său ar trebui considerat complet normal. Pentru a-i dovedi normalitatea, l-am pus să calculeze câți ani au trecut de la recrutarea sa și câți ani are acum. Aici, încercarea mea de a-l scoate pe candidat a avut succes."

A fost declarat sănătos la minte. O justificare suficientă pentru eforturile ei ar fi fost găsirea măcar a unei singure persoane sănătoase printre bolnavi: de fapt, au fost găsite patru. Doi dintre ei se aflau într-o stare care permitea eliberarea imediată; al treilea trebuia să-și recapete sănătatea (indiferent de starea sa mintală) înainte de a putea fi eliberat. Ultimul, un bătrân de șaizeci de ani, se temea de lumea exterioară și a ales să rămână în azil ca însoțitor. „Sunt infinit de bucuros de ceea ce am realizat aici. Dacă au fost eliberați chiar și trei, este bine."

La întoarcerea sa la Paris, Maica Maria a atras atenția publicului asupra posibilității tulburătoare ca tot atâtea pacienți ruși sănătoși (8%) să aștepte externarea în alte instituții, subliniind că „și bolnavii au nevoile lor”:

Le ascult delirul, uneori lacrimile, alteori râsul,
și vreau să-mi dau sufletul pentru toți,
și n-am putere din cauza acestei tristeți crude.

Articolul Maicii Maria a rezonat cu o gamă largă de cercuri de emigranți. Aproape imediat, a fost creat un „Comitet pentru Asistența Bolnavilor Mintali Ruși”: Comitetul a decis să efectueze un studiu al tuturor spitalelor psihiatrice din Franța. În anul următor, Maica Maria însăși a vizitat șaptesprezece instituții: alți membri ai Comitetului au examinat alți doisprezece. Dintre cei două sute de pacienți cu care s-au ocupat (nu numai ruși, ci și alți emigranți care puteau comunica în limba rusă), au descoperit „nu mai puțin de 15-20 [care] puteau fi readuși la viața normală”.

Dar una era să-i scoți din azil și cu totul altceva să-i ajuți să se adapteze la viața normală. Unii puteau fi eliberați doar dacă cineva garanta pentru ei și le găsea un loc de muncă. Cel puțin temporar, puteau primi adăpost în Noisy sau Lourmel. Dar locul de muncă nu putea fi garantat. Mai mult, unii dintre cei eliberați erau mai puțin rezistenți și mai puțin capabili de muncă decât s-ar fi putut spera. Eliberarea pacienților nu le-a rezolvat toate problemele.

Activitățile Comitetului au atras atenția autorităților franceze: în ajunul războiului, Maica Maria a putut anunța că guvernul promisese „un centru pentru 400 de pacienți”. Dar războiul a pus capăt unor astfel de inițiative.

Problema îngrijirii medicale pentru emigranți era departe de a se limita la nevoile bolnavilor mintal. În anii 1930, guvernul francez a extins constant drepturile emigranților în domeniul asistenței medicale. De exemplu, emigranții cu un loc de reședință relativ permanent puteau beneficia de îngrijiri spitalicești gratuite. Cu toate acestea, „cei care [...] nu au un loc de reședință permanent întâmpină dificultăți semnificative în găsirea de îngrijiri medicale”. Tuberculoza era una dintre cele mai frecvente boli în rândul emigranților: cei cu tuberculoză sufereau de greutăți deosebite, deoarece „sanatoriile franceze le sunt închise din cauza lipsei de spațiu, în timp ce sanatoriul rusesc [din Haute Loire] nu îi poate primi din cauza lipsei de fonduri”. Raportul Biroului Nansen din care sunt extrase aceste observații adaugă: „Pentru vârstnici și bolnavi cronici, practic nu există mijloace de asistență”.

Mulți au fost nevoiți să se îmbolnăvească și să moară în condiții îngrozitoare. Dar chiar și pacienții spitalizați au fost nevoiți să se întoarcă la muncă imediat după

externare: nu existau suficiente sanatorii unde să-și poată îmbunătăți în sfârșit sănătatea. Pentru cei cu tuberculoză, perspectivele erau deosebit de sumbre. După cum a remarcat mitropolitul Eulogius, „Erau condamnați să rămână în spitale ani de zile fără nicio speranță de a ieși și adesea se infectau din nou acolo. Această soartă i-a adus la disperare.” Când a vizitat spitalul La Rochefoucauld, a găsit aproximativ douăzeci și cinci de pacienți ruși cu tuberculoză care i-au povestit despre durerea lor: „Lâncezim aici de ani de zile […] Am fost uitați […] Dacă măcar unii dintre noi, chiar și unul sau doi pacienți, ar putea ajunge într-un sanatoriu, ar exista o rază de lumină în viețile noastre întunecate.”

Era clar că era nevoie de un sanatoriu nou și accesibil ca preț. În căutarea unei clădiri potrivite, Maica Maria a dat peste Noisy-le-Grand. Aici, împreună cu Piyanov, a găsit o proprietate cu un teren mare (un parc, o grădină de legume, aproximativ 4.000 de pomi fructiferi). Proprietatea în sine era spațioasă, dar foarte neîngrijită. De unde erau banii pentru a face reparațiile necesare, a instala încălzire centrală, a procura mobilier și echipamente și a aranja sprijin financiar? Piyanov a ridicat imediat aceste întrebări. Dar Maica Maria le-a ignorat: sanatoriul trebuia construit, banii necesari (cel puțin pentru închirierea proprietății) trebuiau găsiți și fără nicio întârziere.

Contrar tuturor așteptărilor, totul a funcționat bine. Casa a fost reparată și pusă în ordine. Ținând cont de nevoile spirituale ale locuitorilor, Maica Maria a transformat cotețul de găini dărăpănat într-o frumoasă bisericuță numită după Maicile Domnului Tuturor Celor Întristați de Bucurie. În scurt timp a avut loc marea deschidere a noului sanatoriu.

Însă cel mai semnificativ succes în lupta pentru condiții mai bune pentru pacienții ruși cu tuberculoză a fost obținut prin apel direct către guvernul francez. Preotul Mihail Certkov, recent repartizat la parohia Lourmel, a slujit pacienții vizitați de Mitropolitul Eulogius la spitalul La Rochefoucauld: în general, i-a slujit pe toți rușii din spitalele pariziene. El, împreună cu Maica Maria și F. T. Pyanov, a pregătit terenul pentru apelul scris al Mitropolitului către Ministrul Sănătății. Se spera că Ministrul (căsătorit cu o rusoaică) va trata această problemă cu cel puțin simpatie și atenție. Potrivit Mitropolitului, în septembrie 1936 „s-a primit un răspuns neașteptat de favorabil”.

Puțini ar fi putut prevedea reformele care au urmat: conform decretului din 13 ianuarie 1937, emigranții primeau aceleași drepturi în domeniul asistenței medicale ca și populația generală. Dar, parcă anticipând acest decret, ministrul l-a anunțat pe mitropolitul Eulogius că „bolnavii ruși de tuberculoză vor fi internați gratuit, pe cheltuiala statului, în sanatoriile franceze”. Inițial, acest lucru viza doar

sanatoriile de stat. Dar, în curând, același „grup de inițiativă” Lourmel a reușit să realizeze extinderea acestui ordin la toate sanatoriile private recunoscute de stat.

Prin urmare, casa de la Noisy nu a mai fost necesară ca sanatoriu până la sfârșitul primului an de la înființare. A devenit un tip mai general de casă de vacanță, unde o treime dintre clienți erau primiți gratuit, restul contra unei taxe minime. Din 1950 a devenit azil de bătrâni; până în ziua de azi (1979) este întreținută de primăria din Noisy-le-Grand. În această casă, în camera în care a fost adunat tot materialul de arhivă scris de mână disponibil despre mama Mariei, mama ei, Sophia Borisovna Pilenko, și-a trăit ultimii ani. A murit aici în iunie 1962, la vârsta de o sută de ani.[7]

Sosise momentul coordonării, extinderii și consolidării diverselor inițiative și întreprinderi ale Maicii Maria. Încă din noiembrie 1934, Mochulsky a avut o întâlnire cu Maica Maria și F. T. Piyanov „despre organizarea muncii creștin-sociale”. Era imposibil de contestat realizările semnificative ale Comitetului pentru Asistența Șomerilor de la RSHD. Cu toate acestea, încă se regreta că o astfel de muncă nu a jucat rolul pe care îl merita în viața Mișcării, cu care fuseseră strâns legați până acum.

Chiar mai devreme, spre sfârșitul anilor '20, în cadrul Mișcării s-au ridicat voci care cereau o abordare mai dinamică și mai altruistă a acestei lucrări. În 1928, ieromonahul Lev (Gilles) scria în Buletinul RSKhD:

„Problemele legate de adăpost, îmbrăcăminte, pâine zilnică, maternitate, boală și așa mai departe se fac simțite mai dureros în emigrația rusă decât în orice grup social din Europa. Se va închide Mișcarea noastră în sarcini intelectuale sau în religiozitatea personală, va trece fără oprire pe lângă suferința concretă a refugiaților ruși, precum preotul și levitul din parabola Evangheliei, sau, precum bunul samaritean, se va apleca asupra rănitului care zăce pe drum, îi va stropi rănile cu vin și untdelemn și îl va lua cu ea? Știm că sute dintre frații noștri nu numai că suferă, ci și mor, din cauza circumstanțelor materiale în care trăiesc. Chiar nu vom face nimic?” […]

Numele acestei asociații, propus de N.A. Berdiaev, era simplu, dar expresiv: „Cauza Ortodoxă”. Asociația trebuia să fie o expresie a Ortodoxiei; trebuia să fie angajată în acțiune. Printre fondatori s-au numărat un filosof (Berdiaev), un teolog (Bulgakov), un istoric (Fedotov), un literat (Mociulski) și un poet (călugărița Maria); cu toate acestea, munca modestă, perseverentă și practică trebuia să fie pe primul loc. „Am [...] acum un sentiment foarte acut că orice teorie, chiar și una remarcabilă, este în orice caz mai puțin valoroasă decât orice practică, chiar și una nesemnificativă”, scria Maica Maria în 1932. „Nevoia de concretețe este primul lucru pe care îl simt cu toată acuitatea.” La fondarea „Cauzei Ortodoxe”,

ea a repetat aceleași gânduri: „Suntem însărcinați cu lucruri mici și vrem să fim credincioși în lucrurile mici.”

Pe 27 septembrie 1935, în ziua Înălțării Crucii, protopopul Serghie Bulgakov a slujit în biserica Lourmel. După liturghie, a avut loc o ședință ceremonială la care a participat Mitropolitul Evlogie. Acesta a binecuvântat noua asociație cu cuvintele: „Ajutați frații mai tineri”. Mitropolitul a fost de acord să devină președinte de onoare. Maica Maria a fost aleasă președintă.

A doua poruncă a evangheliei.

Chiar și asistenții Maicii Maria considerau uneori că înfățișarea ei monahală era mai degrabă un obstacol decât un sprijin în munca ei. Arhimandritul Lev (Gilles), de exemplu, a exprimat odată ideea că monahismul nu a adăugat nimic semnificativ vieții sale. Dar Maica Maria însăși a remarcat un avantaj (chiar dacă banal și secundar): „Datorită faptului că port ținută monahală, multe lucruri îmi sunt accesibile și ușoare [...], în instituțiile guvernamentale de pretutindeni este mai ușor pentru o călugăriță să facă față dificultăților, să ajungă la autorități, să ocolească birocrația.”

Poate că, dacă ar fi fost diaconiță, ar fi întâmpinat mai puține obiecții la activitățile sale: în orice caz, nu ar fi existat o astfel de prăpastie între activitățile sale și ceea ce se aștepta de la ea. Dar, deși în ajunul revoluției, problema restaurării rangului de diaconițe a fost din nou ridicată în Biserica Ortodoxă Rusă (Episcopul Evlogie, viitorul mitropolit, a fost unul dintre cei care au vorbit în favoarea unei astfel de restaurări), discuțiile din acea vreme nu au condus la nicio decizie pozitivă. În studiul său dedicat acestei probleme, S. V. Troitsky a ajuns la concluzia că, de-a lungul secolelor, două principii similare, dar nicidecum identice - monahismul și diaconița - s-au împletit într-un singur rang, monahismul. Dar nici faptul că Maica Maria a urmat într-o oarecare măsură calea diaconițelor în cadrul vieții monahale nu i-a putut calma pe criticii ei. Faptul că nu acorda importanță convențiilor și, prin urmare, căuta să atragă atenția asupra esenței însăși a creștinismului i-a iritat, de asemenea. La vremea lor și în felul lor, sfinții nebuni pentru Hristos s-au străduit pentru același scop. Nu este surprinzător că Maica Maria i-a onorat în mod special.

Ar fi naiv să sperăm că gândurile exprimate de Maica Maria la întâlnirile la care a participat (fie la Lourmel, la Uniunea Creștinilor Rusi, fie în cercul „Novy Grad”) ar putea ajunge la urechile criticilor ei într-o formă nedenaturată. Ajutorul presei era necesar. Maica Maria se încuia în camera ei și petrecea ore întregi scriind câte un articol despre o problemă presantă. Paginile manuscriselor sale, pe care neinițiații le pot descifra doar cu mare dificultate – scria foarte repede și era miopă – sunt acoperite de un scris comprimat, ritmic corect, ferm și sigur. Se

simte că atât proza, cât și poezia – ca toate operele sale – sunt de „origine vulcanică”.

Desigur, cuvântul tipărit s-ar putea să nu ajungă la cititorii vizați. Dar a nu scrie deloc ar fi iresponsabil:

„La ce ne obligă darul libertății care ne-a fost dat? Suntem dincolo de raza de acțiune a persecutorilor, putem scrie, vorbi, lucra, deschide școli, fără să ne uităm înapoi la nimeni. Pe de altă parte, suntem eliberați și de tradiții seculare. Nu avem catedrale uriașe, nu avem evanghelii legate în lanțuri, nu avem ziduri de mănăstire. Suntem fără casă. Este acesta un accident? Este acesta eșecul nostru în viață? Ne-am născut într-o epocă atât de nefericită? În domeniul vieții spirituale nu există accident și nu există epoci de succes sau de nereușite, ci există semne care trebuie înțelese și căi care trebuie urmate. Și suntem chemați la lucruri măreațe, pentru că suntem chemați la libertate.”

În același timp, nu ne putem aștepta ca vechile tradiții să fie păstrate:

„Trebuie să fim complet onești și severi, eliberând realul și autenticul chiar și de cele mai familiare și dragi inimii, trebuie să fim în afara oricăror stilizări și designuri estetice ale acestui lucru principal. Trebuie să distingem clar Ortodoxia de toate decorațiunile și veșmintele ei. Într-un fel, suntem chemați la creștinismul timpuriu [...] Într-un cuvânt, trebuie să facem lucrarea Bisericii în libertate. Dacă nevoia de luptă apare pe calea noastră, atunci cel mai uimitor lucru este că forțele adversarilor noștri sunt nesemnificative [...]. Dar oricât de slabe ar fi acum forțele de rezistență ale mediului din jurul nostru, putem și trebuie să fim toleranți față de oameni și, în același timp, trebuie să fim absolut intoleranți față de ideile care îi inspiră.”

Altfel, „toleranța” noastră poate duce la apostazie:

„În vremurile noastre responsabile, cu sarcina responsabilă care ne-a căzut pe umeri, tolerarea ideilor ostile este o trădare a propriei noastre credințe. Putem hrăni pe cei flămânzi, mângâia pe cei nefericiți, purta conversații cu dizidenții, dar niciodată și în nimic, chiar și în cele mai banale lucruri, nu avem dreptul să slujim unei înțelegeri străine a Ortodoxiei. Și, cel mai important și central în aceasta, nu trebuie să permitem ca Hristos să fie întunecat de nicio regulă, niciun mod de viață, nicio tradiție, nicio estetică, nicio evlavie. În cele din urmă, Hristos ne-a dat două porunci - despre dragostea față de Dumnezeu și despre dragostea față de om. Nu este nevoie să le complicăm și, uneori, chiar să le înlocuim cu reguli dogmatice. Și Hristos ne testează acum nu cu privațiuni, nu cu exil, nu cu pierderea normelor obișnuite de viață. El ne testează dacă Îl vom putea găsi în

afara condițiilor anterioare de viață, fără viața de zi cu zi, în teribila noastră libertate - unde înainte nici nu ne gândeam să-L căutăm."

Mulți, chiar și cei apropiați, nu vor înțelege această căutare, „pentru că afacerea noastră în măreția ei constă în întregime din lucruri mărunte". Dar este imposibil să o abandonăm:

„Libertatea ne-a chemat să fim nebuni, sfidând nu numai dușmanii noștri, ci și prietenii noștri, să construim treburile bisericești în felul cel mai greu de construit. Și vom fi nebuni, pentru că cunoaștem nu numai dificultatea acestui drum, ci și cea mai mare fericire de a simți mâna lui Dumnezeu în treburile noastre."

„Nu avem un mod de viață"; dar asta nu înseamnă că nu există loc pentru cultură și creativitate:

„Întruparea lui Dumnezeu este un act cosmic și, din aceasta, este necesar să se tragă concluziile corespunzătoare […]. Toată creația poate și trebuie să fie succesoarea principiului divin, toată creația trebuie să se asemene cu Fecioara Maria, purtătoarea de Duh. Și acest lucru este adevărat nu numai în raport cu fiecare persoană individuală, ci cu întreaga creație în ansamblu. Aici rezidă justificarea creativității umane ca principiu care poate aduce creația mai aproape de constricție. Și aici rezidă adevărata revelație a sensului religios al culturii. Se poate spune că Întruparea lui Dumnezeu distruge fundamental apocalipticismul înțeles greșit. Oricare ar fi ultimele date și orice groază emană din ele, orice distrugere ar putea amenința creativitatea păcătoasă umană - chiar și în fața lor, umanitatea este obligată la creativitate. Dar ele introduc în mod necesar singura corecție corectă a înțelegerii acestei creativități. Cultura religioasă autentică poate fi astfel doar dacă se bazează în întregime pe natura apocaliptică a istoriei. Acesta este semnul principal, ca semn al autenticității sale. Sarcina culturii ortodoxe nu poate fi să-și plaseze scopul în ceva temporar și relativ - se va arde. Scopul său final este în atemporal, în sensul metaistoric al evenimentelor istorice, în construirea a ceva ce nu se va stinge în eternitate."

Nici viața de zi cu zi, nici societatea, nici autoritățile spirituale nu pot obliga o persoană să creeze sau să slujească prin sacrificiu: „noi înșine alegem în mod liber și ne asumăm responsabilitatea". Într-un articol scris la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Maica Maria compară mobilizarea militară cu cerințele aduse creștinilor:

„Trebuie să înțelegem ce înseamnă mobilizarea. Dacă un soldat, fiind mobilizat, trebuie să-și părăsească iubita familie, ocupațiile sale obișnuite, chiar și chemarea sa, trebuie, cum ar spune, să părăsească timpul în care a trăit și să treacă la un alt timp, dacă unui soldat i se ia totul atunci când este mobilizat și i

se cere totul, atunci mobilizarea noastră creștină nu trebuie să aibă cerințe mai mici față de om. Hristos și Duhul Sfânt dătător de viață cer acum întreaga persoană. Singura diferență față de mobilizarea statală este că statul mobilizează prin forță, în timp ce credința noastră așteaptă voluntari. Și de existența acestor voluntari și, dacă există, care va fi tensiunea lor și care va fi gradul sacrificiului lor - în opinia mea - depinde soarta umanității."

Căci sacrificiul și iubirea sunt două fețe ale aceleiași monede:

„Ne opunem tuturor tipurilor de totalitarism mistic cu un singur lucru - personalitatea, imaginea lui Dumnezeu în om. Și ne opunem tuturor tipurilor de stări colectiviste pasive din democrație cu conciliaritatea."

Dar nici măcar nu ne opunem. Pur și simplu vrem să trăim așa cum ne învață a doua poruncă a lui Hristos, care determină totul în atitudinea unui om față de această viață pământească, și vrem să ne trăim viața în așa fel încât toți cei care sunt în afara ei să vadă și să simtă unica mântuire, frumusețea incomparabilă, adevărul imuabil al acestei căi creștine.

Nu știm dacă vom putea să ne realizăm speranțele. Aceasta ține în principal de voința lui Dumnezeu. Dar, pe lângă voința lui Dumnezeu, ajutorul și harul lui Dumnezeu, fiecare dintre noi este chemat să ne folosim toată puterea, să nu ne temem de nicio ispravă dificilă, ascetic, cu autolimitare, cu sacrificiu și iubire, dându-ne sufletele pentru prietenii noștri, să călcăm pe urmele lui Hristos spre Golgota care ne-a fost destinată.

Război.

Să mă pună în orice cătușe,
de-ar fi chipul tău limpede și neîngrădit.
Și voi accepta Solovki ca adăpost,
în care îngerii cântă mereu.
Fiecare pământ mi-e promis de tine.
Din poemul „Voi accepta Solovki-ul parizian". 22.VI.1937

Nu se temea de suferință și de moarte nici măcar atunci când trupele lui Hitler au invadat Franța în zilele tragice din mai și iunie 1940. „Mama este calmă", notează Mochulsky și relatează propriile cuvinte: „Nu mi-e frică de suferință și iubesc moartea". În același spirit, ea a scris:

De-ar veni măcar ultima oră.
Plec acum într-o călătorie lungă;
Frica n-are putere asupra mea.

De-ar veni măcar ultima oră.
În cel mai dulce delir
Îmi văd tovarășii în sicrie.

„Nu vreau doar să merg la Tatăl în veșnicie”, a explicat ea în articolul său „Naștere în moarte”, „vreau să-i prind din urmă pe iubiții mei frați și copii care s-au născut deja în moarte, adică în veșnicie, vreau o întâlnire veșnică și fără nori cu ei. Și dacă această întâlnire are loc și știu că se va întâmpla, atunci orice altceva nu este atât de important. Registrul de conturi al vieții va fi rezumat nu aici, când nu este încă complet umplut, ci acolo. Și în cheltuieli vor fi doar două articole: două nașteri sau, mai exact, două decese ale unei persoane, iar în venituri va fi un singur cuvânt: «veșnicie». Ea a rezumat aceleași gânduri într-o poezie din anii treizeci, scrisă cu o lună înainte de moartea Gayaninei:

O, moarte, nu de tine m-am îndrăgostit.
Ci cel mai viu lucru din lume este eternitatea,
Și cel mai mortal lucru din lume este să trăiești.

„Dacă germanii iau Parisul, eu voi rămâne cu bătrânele mele”, a spus ea. „Ce să fac cu ele?” Niște prieteni au încercat să o convingă să părăsească Parisul. „De ce să plec? Ce mă amenință aici? Ei bine, în cel mai rău caz, germanii mă vor pune într-un lagăr de concentrare. La urma urmei, și oamenii trăiesc în lagăre.”

Singurul loc în care ar vrea să se mute este patria ei. „Aș fi mai flatată să mor în Rusia decât să mor de foame la Paris.” Chiar și în lagărul de concentrare, ea a continuat să viseze la asta: „Voi merge în Rusia după război - trebuie să lucrez acolo, ca în primele secole ale creștinismului - să predic numele lui Dumnezeu prin slujire, cu întreaga mea viață”; „să mă contop cu Biserica mea natală pe pământul meu natal”.

Cu mult înainte de război, ea a prevăzut cataclismul care urma. În noiembrie 1938, într-un articol despre nazism, ea a scris: „Creștinismul nu poate acum să închidă ochii la noul și enormul pericol care a înconjurat Biserica. Și nu-și închide ochii [...]. Dar, indiferent cât de mare ar fi acest pericol, indiferent de necazurile, tulburările, războaiele și persecuțiile cu care s-ar putea confrunta noul păgânism, există un anumit beneficiu în aceasta: lucrurile s-au așezat la locul lor, fiecare trebuie să facă o alegere, inamicul nu se ascunde, nu este ipocrit.” Iar în cercul care se întâlnea în apartamentul lui I. I. Fondaminsky, ea a spus că „present o catastrofă nemaiauzită; cultura s-a terminat. Intrăm în vremuri escatologice [...]. Nu simți cu adevărat că sfârșitul este deja aproape, «la ușă»?” Anxietatea ei caracteristică cu privire la apropierea vremii a căpătat o nouă justificare și o nouă dimensiune datorită evenimentelor politice și apoi militare.

Dar asta nu însemna că victoriile inițiale germane o făceau să-și piardă speranța în victoria finală a Aliaților. În toamna anului 1940, în toiul raidurilor aeriene germane asupra Angliei, ea i-a cerut lui Moczulski să-și noteze predicția: „Anglia este salvată. Germania a pierdut războiul." Iar când trupele germane au invadat URSS, ea a spus: „Nu mă tem pentru Rusia. Știu că va câștiga. Va veni ziua în care vom afla la radio că forțele aeriene sovietice au distrus Berlinul. Apoi va urma «perioada rusă» a istoriei [...]. Toate posibilitățile sunt deschise. Rusia are un viitor măreț în față. Dar ce ocean de sânge!"

În cele mai întunecate zile ale războiului, în decembrie 1941, ea a scris:

Isaia 21:11–12
Este noapte și nu sunt stele pe cer.
Un câine latră în depărtare. Este
ceasul tâlharului și al hoțului.
Paznicul se trezește cu o bătaie.
„Paznicule, cât de curând va veni zorii?"
El răspunde din întuneric:
„Este încă noapte, dar va veni dimineața.
Este încă noapte, dar va veni dimineața."[8]

Pe 10 octombrie 1939, cu câteva zile înainte de hramurile bisericii Lourmel, a apărut un nou rector, fiul spiritual al părintelui Serghie Bulgakov, preotul Dimitry Klepinin: dintre toți cei care slujiseră acolo înainte, cel mai lipsit de experiență, cel mai modest, dar (așa cum a devenit curând clar) cel mai potrivit. De la hirotonirea sa în 1937, a slujit în Biserica Vvedensky a creștin-democraților ruși, iar din 1 octombrie 1938, în Ozoir-la-Ferrière. Deși era cu doisprezece ani mai tânăr decât Maica Maria și complet diferit ca temperament - taciturn, calm, smerit - nu se deosebea de ea în devotamentul său: „când întrebarea privea Adevărul lui Hristos, devenea de nezdruncinat". Sub acest pastor de „o bunătate și o compasiune extraordinare pentru ceilalți, care întotdeauna și în orice împrejurare venea în ajutorul celor nefericiți", „Cauza Ortodoxă" a intrat într-o nouă direcție, iar Maica Maria se putea baza pe un sprijin moral și spiritual constant.

Paștele din 1940, ultimul dinaintea ocupației, a fost sărbătorit la Lourmel cu mare entuziasm. Războiul nu i-a împiedicat pe mulți credincioși să se adune pentru Utrenia Paștelui. Toată lumea a luat parte la procesiunea solemnă cu crucea, simbol al acelei călătorii „după Sabat, în zorii zilei întâi a săptămânii" (Matei 28:1), când femeile mironosițe au pornit spre Sfântul Mormânt. Pentru a găzdui cât mai mulți oameni, Utrenia a fost servită chiar în sufrageria casei, unde a fost amenajat un altar temporar pe o platformă ridicată. „După Utrenie, este o forfotă festivă, schimbul de urări de Paște, felicitări. Mulțimea se împrăștie. Cei care rămân merg la biserică pentru liturghie. Toată lumea primește împărtășania."

Mochulsky a remarcat că un verset din Evanghelia de Paște reflecta și, într-un fel, explica situația celor care se rugau în statele care urmau să cadă în curând sub opresiunea nazistă: „Lumina strălucește în întuneric și întunericul n-a cuprins-o” (Ioan 1:6). „În spatele pereților subțiri ai jalnicei biserici-garaj se află întunericul războiului, întunericul cumplitei primăveri a anului 1940”, în timp ce înăuntru se află strălucirea pascală, victoria Învierii. „O mare de lumânări aprinse [...], ramuri alb-roz ale unui măr înflorit, liliac alb, crini, narcise”; veșminte noi din mătase albă, cusute de Maica Maria pentru Părintele Dimitry. El exclamă cu o voce răsunătoare, jubilantă, victorioasă: „Hristos a Înviat!”; un răcnet de răspuns se revarsă: „Adevărat a Înviat!” O lumânare aprinsă de jos luminează fața Maicii Maria: „Ochii ei sunt plini de lacrimi și fericiți”.

Despre Paștele din timpul războiului, ea a scris:

„Chiar acum, în acest moment, știu că sute de oameni au trecut prin cea mai gravă […] – moartea, știu că mii și mii de oameni stau la coadă. Știu că mamele așteaptă poștașii și tremură când scrisoarea întârzie cu o zi, știu că soțiile și copiii simt suflarea războiului în casele lor liniștite.”

Și în sfârșit, știu, știu din toată ființa mea […] că în acest moment Dumnezeu vizitează lumea Sa. Și lumea poate primi această vizită, își poate deschide inima […], — și atunci viața noastră trecătoare și decăzută se va uni instantaneu cu adâncurile veșniciei, atunci crucea noastră umană va deveni o asemănare a crucii Dumnezeu-omului, atunci în cea mai muritoare durere a noastră vom vedea veșmintele albe ale unui înger care ne va vesti: El, mortul, nu este în mormânt. Atunci omenirea va intra în bucuria pascală a Învierii.

Sau... Poate că nici nu va fi mai rău decât a fost, va fi doar așa cum a fost. Încă o dată - ceea ce este deja - au căzut, nu au acceptat, nu au găsit căi de transformare.

Pământul vechi, prăfuit și trist se năpustește spre cerul gol, spre golul etern. Omenirea mortificată se bucură de micile succese și este întristată de micile eșecuri, renunță la alegerea sa, trage cu migală și sârguință capacul sicriului peste cap.

Pentru ca emigranții ruși care serveau în armata franceză să nu uite de „alegerea lor”, ea li s-a adresat într-o Scrisoare către soldați: „Aveți grijă de omul interior din voi, care este supus unor încercări mult mai teribile decât omul exterior. Păstrați-vă, păstrați puritatea tinereții voastre, nu tratați războiul ca pe ceva natural, nu luați oroarea și păcatul vieții asupra voastră”.

Înfrângerea Franței a înrăutățit și mai mult aceste încercări. Foametea și lipsa de adăpost au fost însoțite de o scădere generală a moralului, cauzată de rușinea înfrângerii și de ocuparea țării. „Acum nu este momentul pentru ideologie”, a spus Maica Maria. „Va fi foamete iarna. Trebuie să-i salvăm pe cei care pier.”

Până la sfârșitul verii, primăria din arondismentul al XV-lea din Paris a declarat cantina de pe Lourmel municipală, iar pe fațadă a fost atașată o firmă impresionantă: CANTINA MUNICIPALĂ NR. 9. În curte, Maica Maria a deschis o tarabă pentru a vinde produsele necesare. Produsele (deja ieftine: erau obținute, ca de obicei, de la piața centrală) erau vândute la preț de cost.

Rutina zilnică a vieții la Lourmel era puțin diferită în exterior de cea de dinainte de război. În zilele de sărbătoare, duminici, miercuri și sâmbătă, se ținea o liturghie. Prânzul era pregătit zilnic. Supe subțiri și mâncăruri de Post Mare erau aduse în jurul prânzului de la primărie: la Lourmel, se adăuga ce se avea la îndemână, astfel încât mesele guvernamentale să fie mai hrănitoare și mai apetisante. După-amiaza era petrecută cu rapoarte și completarea formularelor. Maica Maria vizita bolnavii și primea vizitatori. Ziua se termina târziu. Și era necesar să se meargă la piață înainte de zori.

Rutina părea familiară: dar cum se schimbase totul în jur! Rezervele de alimente deveneau tot mai rare; numărul celor care aveau nevoie de hrană creștea. Iar problemele personale cu care oamenii se adresau Maicii Maria erau inevitabil exacerbate de condițiile ocupației:

Și imensul oraș a devenit o închisoare
. Oțelul, fierul, cuprul
zăngănesc sec. Totul este supus sistemului.

Pentru rușii aflați în zona de ocupație, pe 22 iunie 1941, au urmat noi restricții și procese. Numai la Paris, aproximativ o mie de emigranți au fost arestați în acea zi. În alte orașe, o proporție și mai mare de ruși locuiau acolo. Printre cei arestați s-au numărat prieteni ai mamei Mariei, inclusiv L.A. Zander, F.T. P'yanov, I.I. Fondaminsky. Deținuții au fost trimiși în lagărul de Compiègne, situat la aproximativ o sută de kilometri nord-est de Paris. Alți membri ai „Cauzei Ortodoxe” erau destinați să se familiarizeze cu acest lagăr mai târziu.

Printre prizonieri s-a numărat și I.A. Krivoshein. Acesta a fost eliberat la sfârșitul lunii iulie. Ceilalți prizonieri, a căror soartă nu fusese încă decisă, i-au încredințat sarcina de a organiza asistență atât pentru prizonierii din lagăr, cât și pentru familiile acestora, mulți dintre ei pierzându-și mijloacele de existență. Pentru a îndeplini această sarcină, I.A. Krivoshein s-a adresat lui S.F. Stern (un om de o bunătate spirituală și o sensibilitate excepționale), care colecta donații și oferea

asistență emigranților nevoiași de ani de zile, cu o cerere de ajutor. Stern a fost de acord să-l ajute și l-a sfătuit pe Krivoshein să apeleze și la Maica Maria. Aceasta a fost prima lor întâlnire. Maica Maria l-a primit cu amabilitate și și-a dat imediat consimțământul să lucreze împreună. La Lurmel s-a format un comitet secret, care (pe lângă Maica Maria, S.F. Stern și I.A. Krivoshein) îi includea pe părintele Dimitry Klepinin, S.V. Medvedeva și R.S. Klyachkina. Cu permisiunea părintelui Dimitri, pachete cu alimente au fost trimise în lagăr în numele bisericii din Lourmel.

O dată pe săptămână, aceste colete erau colectate și ambalate la Lourmel. Soțiile și rudele prizonierilor luau parte la muncă. A doua zi, O.A. Ignatyeva ducea coletele la Compiègne: Crucea Roșie Franceză i-a pus la dispoziție Maicii Maria un camion în acest scop.

Comitetul a început, de asemenea, să strângă donații și să distribuie beneficii familiilor prizonierilor. Serghei Fedorovici Stern și-a asumat sarcina de a continua astfel de activități în beneficiul tuturor celor persecutați de ocupanți. Și-a îndeplinit sarcina cu brio[9].

Ilia Isidorovici Fondaminski a fost botezat în lagărul de la Compiègne. Era evreu. S-a născut în 1880 din părinți bogați, al căror iudaism ortodox îl respecta, dar nu-l împărtășea încă din tinerețe. Chiar și în tinerețe, s-a dedicat cauzei socialismului și a luat parte activă la noul format Partid Socialist Revoluționar. Afilierea sa la acesta l-a obligat să emigreze la Paris atât după Revoluția din 1905, cât și după Octombrie. Acest om de o generozitate altruistă și o bunătate nemărginită, care „nu a ținut niciodată prelegeri nimănui, nu a cerut niciodată nimic de la nimeni [...], nu a vrut nimic pentru sine”, a fost un prieten apropiat al fondatorilor „Cauzei Ortodoxe”. „Este dificil de spus cine a influențat pe cine mai mult - Maica Maria asupra lui, sau el asupra Maicei Maria”, a spus F. T. Pyanov. „Totuși, un lucru se poate spune cu certitudine: aveau aceleași gânduri, limbaj, ideal de iubire creștină [...], o concentrare comună asupra lumii suferinde și a sacrificiului. Evreu, nebotezat la acea vreme, a experimentat în Biserică ceea ce noi, tradițional ortodocși, suntem surzi.”

Când cunoștințele sale erau nedumerite de ce nu accepta botezul, el se referea de obicei la nedemnitatea personală. Poate că loialitatea față de poporul evreu a jucat și ea un rol în indecizia sa: „nefiind deosebit de preocupat de problemele evreiești, nu a vrut să rupă legăturile cu poporul evreu, în special cu cercul său de prieteni, rude și cei dragi, pentru care religia și naționalitatea erau inextricabil legate.” Acum era momentul să depășească aceste obstacole.

După priveghiul de toată noaptea de la sărbătoarea Nașterii Fecioarei Maria (20 septembrie 1941), preotul Konstantin Zambrzhitsky, rectorul Bisericii Sfânta

Treime din Clichy, care era el însuși prizonier, l-a botezat în biserica ortodoxă construită de părintele Konstantin într-una dintre barăci. La cererea lui Fondaminsky, botezul a fost săvârșit în secret. A doua zi, germanii au demontat biserica. Liturghia festivă, la care proaspăt iluminatul Ilia a primit împărtășania pentru prima dată, a trebuit să fie slujită în camera preotului. Potrivit nașului său, F. T. Pyanov, Fondaminsky a fost inspirat și bucuros. „Mă simt minunat", i-a scris el surorii sale, „și de mult, mult timp nu m-am mai simțit atât de calm, vesel și chiar fericit." I-a scris unui prieten din Paris că acum era pregătit pentru orice („pentru viață și pentru moarte"); ajunsese să afle „ce este harul".

La scurt timp după botez, Fondaminsky a fost transferat la un spital local din cauza unui ulcer la stomac. Mama sa, Maria, a putut să-l viziteze. S-a conceput un plan de a evada prin zona „liberă" a Franței în Statele Unite. Dar Fondaminsky a refuzat cu fermitate: voia să împărtășească soarta fraților săi, rudele sale în carne și oase (Romani 9:3). După cum a remarcat G.P. Fedotov, „În ultimele sale zile, a vrut să trăiască alături de creștini și să moară alături de evrei".

A fost neclintit în această decizie. În august 1942, în ajunul plecării sale spre est din lagărul de la Drancy, a respins și un al doilea plan de evadare urgent, în pregătirea căruia a fost din nou implicată Maica Maria. Este caracteristic faptul că în ultima sa scrisoare către Maica Maria, care a mișcat-o până la lacrimi, și-a exprimat mai întâi îngrijorarea că soarta sa nu le va provoca durere prietenilor săi: „Prietenii mei să nu-și facă griji pentru mine. Spuneți-le tuturor că sunt foarte bine. Sunt complet fericită. Nu m-am gândit niciodată că există atâta bucurie în Dumnezeu." „Sfinții sunt făcuți din așa ceva", a remarcat Maica Maria.

Totul era pregătit pentru evadarea sa. Totul era în ordine. Conform planului, urma să fie transportat noaptea din Drancy și plasat într-un loc relativ sigur, spitalul militar Val de Grace din Paris. În schimb, a fost trimis la moarte, un sacrificiu voluntar, la Auschwitz.[10]

La acea vreme, Parisul le cerea emigranților ruși să se înregistreze la „liderul" lor, Iu. S. Jerebkov, un tânăr emigrant nazist numit recent de autoritățile de ocupație în funcția de șef al Oficiului pentru Afaceri de Emigrare Rusă din Franța: acesta le elibera emigranților cărți de identitate (în care era menționată în mod specific naționalitatea lor evreiască). Mama Maria și părintele Dimitri s-au numărat printre cei care au disprețuit cererile lui Jerebkov. Ignorându-le, aceștia riscau să fie arestați de Gestapo: Jerebkov a amenințat că emigranții „care nu sunt înregistrați corespunzător [...] vor fi tratați ca cetățeni ai URSS". Poliția franceză, în cea mai mare parte, a închis ochii la încălcările acestor reguli.

Maica Maria nu-i suporta nici pe Jerebkoviți, nici pe patronii lor. Ea considera Germania lui Hitler marele otrăvitor al „tuturor izvoarelor și fântânilor europene”; în fruntea „rasei sale superioare”, scria ea în 1941, „stă un nebun, un paranoic, al cărui loc este într-o secție a unui azil de nebuni, care are nevoie de o cămașă de forță, o cameră de plută, pentru ca urletul său bestial să nu zguduie universul”. Nu voia să fie asociată cu autoritățile de ocupație, nici măcar indirect. Când a devenit clar că unii dintre rezidenții căminului „Vatra Ortodoxă” de pe strada François Gérard se dovediseră a fi colaboratori, comitetul executiv al „Cauzei Ortodoxe”, condus de Maica Maria, a preferat să le cedeze chiar lor administrarea casei. Și, deși Asociația a cheltuit bani considerabili pentru reparații și echipamente pentru casă, a refuzat să reînnoiască contractul de închiriere. Casa a încetat să mai fie sub administrarea „Cauzei Ortodoxe”.

Oficialii veneau adesea la cantina de pe Lourmel și agățau anunțuri emise de autoritățile de ocupație: anunțuri care invitau francezii să meargă la muncă în Germania. Maica Maria le dădea jos de pe pereți.

Uneori, la Lurmel apăreau vizitatori mai neașteptați. Era un pastor german, membru al bisericii protestante oportuniste a „creștinilor germani”, care părea sincer interesat de munca socială a Maicii Maria și de „Cauza Ortodoxă”. „Dar cum poți fi și nazist și creștin?”, era uimită când vizitatorul ei susținea naiv că Hristos nu era evreu. Nu avea nicio intenție să tacă despre dezgustul ei față de sistemul nazist. De asemenea, și-a arătat cu neprudență simpatiile atunci când a fost vizitată de niște „oameni, chipurile din prefectură și din alte [astfel] locuri - membri ai rezistenței”: „Nu am avut încredere în ei”, își amintea sec Piyanov. - K. V. Mochulsky a fost de acord cu mine.” Aceștia erau și mai neîncrezători față de pastorul german. Încrederea mamei Mariei în această situație i-a îngrijorat pe mulți dintre prietenii și cunoștințele ei, în timp ce prudența lor (ca să nu mai vorbim de ostilitatea străinilor) îi provoca amărăciune și supărare. Potrivit lui Piyanov, „a devenit din ce în ce mai posomorâtă și odată a avut o explicație tăioasă cu mine care a durat toată noaptea în Noisy-le-Grand”.

Ca întotdeauna, s-a testat în poezie. În aprilie 1942, s-a convins:

Sufletul meu, destinul meu, fii în pază
din primele zile până în ceasul morții.

Dar recunoscând că „obositor și plictisitor / Nu numai pentru toată lumea, ci și pentru mine, / Spiritul se răzvrătește”, ea a încheiat poezia cu o afirmație supusă, încrezătoare:

O, Doamne, este oare voința mea liberă?
Nu, este hotărât pentru mine de Tine.

Pentru mulți ani de bătături înțepenite...
Să cobor în singurătate și întuneric.

Însă evenimentele din vara următoare i-au risipit tristețea și au pus capăt singurătății. Noi încercări i-au scos la iveală o forță aparte: în toamnă, bărbatului care a întâlnit-o, părea „bucuroasă, ca o persoană care și-a găsit adevărata cale spre eroism”.

Decretele lui Jerebkov prefiguraseră deja aceste procese. Persecuția evreilor era pregătită. La început, autoritățile naziste se temeau de opinia publică franceză. Prin urmare, doar imigranții evrei - refugiați din Germania - au fost adunați în lagăre și trimiși înapoi în noiembrie 1940. Dar, pe măsură ce timpul trecea, tot mai multe restricții au fost impuse populației evreiești franceze în ansamblu.

În scopul înregistrării, termenul „evreu” a fost definit pentru prima dată într-un decret din 27 septembrie 1940: „Evreii sunt cei care aparțin sau au aparținut credinței evreiești sau care au mai mult de doi bunici evrei. Bunicii care aparțin sau au aparținut credinței evreiești sunt considerați evrei.” În aprilie 1941, această definiție a fost revizuită, dar chestiunea afilierii religioase a jucat în continuare un rol semnificativ. „În caz de îndoială”, conchidea definiția, „toate persoanele care aparțin sau au aparținut comunității religioase evreiești sunt considerate evrei”.

Definiția s-a dovedit a fi nici clară, nici exhaustivă. Instanțele franceze au trebuit să se ocupe de numeroase petiții din partea unor persoane care susțineau că fuseseră clasificate în mod eronat drept evrei. Cel mai adesea, astfel de petiții erau susținute de certificate de botez.

Prin urmare, a existat o nevoie urgentă de astfel de certificate pentru evrei, pentru a-i ajuta să evite privațiunile, umilințele și restricțiile la care erau din ce în ce mai mult supuși. Majoritatea creștinilor de origine evreiască aveau deja certificate de botez. Părintele Dimitri a început să primească cereri urgente pentru a elibera certificate evreilor necreștini.

Părintele Dimitri a preferat să-și riște propria viață decât să pună în pericol viețile celor care erau nevoiți să apeleze la el. A decis să emită certificate de apartenență la parohia Lourmel. Maica Maria i-a aprobat imediat decizia. Curând, fișa parohială a părintelui Dimitri a acumulat informații despre aproximativ optzeci de noi „enoriași”[11]. Părintele Dimitri a fost deosebit de impresionat de acei evrei care (în ciuda nevoii lor extreme) nu au ascuns faptul că nu acționau din motive spirituale. Cu toate acestea, comunicarea cu părintele Dimitri le-a oferit multora oportunitatea de a percepe creștinismul într-un mod nou. Au existat și

cazuri în care evreii au experimentat ulterior cu credință sacramentul despre care certificatul pe care îl primiseră deja menționa că a fost săvârșit.

În același timp, părintele Dimitri nu a permis niciunei forțe externe să intervină. Când cineva din administrația diecezană i-a solicitat liste cu persoane nou botezate, părintele Dimitri a declarat ferm: „Ca răspuns la oferta dumneavoastră de a vă prezenta liste cu persoane nou botezate, începând cu anul 1940, îmi permit să răspund că toți cei care - indiferent de motivele externe - au primit botezul de la mine sunt, prin urmare, copiii mei spirituali și se află sub grija mea directă. Cererea dumneavoastră nu a putut fi cauzată decât de presiuni externe și dictată dumneavoastră din motive polițienești.

Având în vedere acest lucru, mă văd obligat să refuz să furnizez informațiile solicitate."

Pe 4 martie 1942, în cancelaria berlineză a lui Eichmann s-a luat o decizie: Steaua lui David galbenă, pe care evreii germani și polonezi erau deja obligați să o poarte, urma să fie purtată de acum înainte și de evreii din alte țări ocupate, inclusiv din Franța. După câteva luni de discuții și amânări, decretul a fost promulgat în Franța ocupată, iar implementarea sa a început pe 7 iunie. Fiecare evreu cu vârsta peste șase ani era obligat să poarte steaua. Fiecare urma să primească trei stele. Pentru a completa batjocura, fiecărui evreu urma să i se dea un cupon pentru o cartelă de rație pentru țesături.

La început, aspectele sinistre ale acestui decret au fost subestimate atât de evrei, cât și de concetățenii lor. Mulți (și nu doar evreii) au purtat steaua cu mândrie, mai degrabă decât cu un sentiment de umilință, un fenomen care a jenat și a iritat Gestapo-ul.

Maica Maria a scris o poezie despre stea în aceeași zi. Aceasta s-a răspândit imediat, atât oral, cât și scrisă de mână:

Două triunghiuri, o stea,
scutul strămoșului, Regele David,
alegere, nu o insultă,
o cale măreață, nu un dezastru.
Semnul Existentului, semnul lui Iehova,
fuziunea dintre Dumnezeu și creație,
o revelație misterioasă,
pe care ați văzut-o.
Un alt termen se împlinește.
Din nou tună trâmbița Exodului.
Soarta poporului ales

ne-o proclamă din nou profetul.
Israele, ești din nou persecutat.
Dar care este voința rea a omului,
când în furtuna Sinaiului
Elohim te întreabă din nou?
Și lasă-te pe tine, asupra căruia este pecetea,
pecetea stelei hexagonale,
să înveți cu suflet liber
să răspunzi semnului robiei.

Maica Maria a crezut de la bun început că persecuția evreilor era o povară comună pentru toți. „Nu există o chestiune evreiască, există o chestiune creștină", i-a spus ea lui Mochulsky. „Chiar nu înțelegi că lupta este împotriva creștinismului? Dacă am fi creștini adevărați, ne-am pune cu toții stele. Acum este momentul spovedaniei. Majoritatea va fi ispitită, dar Mântuitorul a spus: «Nu te teme, turmă mică». În această luptă, „Biserica, eliberată de unirea ei cu statul și persecutată, o vede lângă ea pe sora sa cândva învinsă, Biserica Vechiului Testament, de asemenea persecutată [...]. Este aproape, în fața aceluiași chinuitor. Între ele, prin voința lumii exterioare, se creează o nouă și misterioasă uniune."

Curând a devenit clar că decretul privind steaua era doar un preludiu. Conform noilor ordine emise pe 8 și 18 iulie, purtătorilor stele li s-a interzis accesul în aproape toate locurile publice și li s-a permis să facă cumpărături doar o oră, între trei și patru ore. Mulți evrei au început să-și dea jos stelele imediat ce ieșeau din case, iar unii nu le-au mai purtat deloc. „Ca și cum ar fi la fel de periculos să porți sau să nu porți o stea", a remarcat Maica Maria.

Pericolele purtării stelei au devenit terifiant de clare în noaptea de 15 spre 16 iulie 1942, când au avut loc arestări în masă la Paris. 13.000 de evrei au fost adunați. Dintre aceștia, 6.900 (inclusiv aproximativ 4.000 de copii) au fost înghesuiți în velodromul de iarnă de pe Bulevardul Grenelle, care se afla la doar un kilometru de casa Lourmel. Timp de cinci zile de coșmar, prizonierii au avut la dispoziție un singur robinet pentru a obține apă; pentru 7.000 de oameni, nu existau nici măcar zece toalete. Părinții erau adesea incapabili să aibă grijă de propriii copii. În cele din urmă, copiii erau separați de părinți pentru totdeauna. Au fost trimiși prin Drancy la Auschwitz.

Datorită veșmântului său de călugăriță, Maica Maria a reușit să ajungă în velodrom. A petrecut acolo trei zile. Pe cât a putut, i-a consolat pe copii, i-a sprijinit pe adulți și a distribuit niște provizii. Se spune că, cu ajutorul gunoierilor, a reușit să aranjeze două evadări pentru copii: patru dintre ei au fost scoși din velodrom în pubele de gunoi și salvați. Pentru Maica Maria, ca și pentru

prizonieri, aceasta a fost prima experiență a condițiilor din lagărele de concentrare și a putut constata cu amărăciune măsura în care acestea limitau sau pur și simplu eliminau activitatea oricărui bun samaritean.

Începând cu 15 iulie, evreii aveau nevoie stringentă de adăposturi sigure și rute de evacuare. Lurmel s-a confruntat cu o nouă provocare. „Lurmel este supraaglomerat", a scris Mochulsky. „Oamenii locuiesc în anexă, în hambar, dorm pe podeaua din hol. O întreagă familie este înghesuită în camera părintelui Dimitri, iar o alta în camera Iurei. Atât evrei, cât și neevrei. Mama spune: «Avem o criză gravă a locuințelor. Este surprinzător că germanii nu ne-au închis încă.» «Dacă germanii vin să caute evrei», a spus odată maica Maria, «le voi arăta icoana Maicii Domnului.»"

Lourmel și Noisy au devenit două verighete într-un lanț complex de adăposturi și rute de evadare care s-a format în toată Franța. Nici cei mai apropiați asociați ai Maicii Maria nu știau adesea unde erau trimiși rezidenții lor temporari. Potrivit lui I.A. Krivoshein, „aici nu mai era vorba doar de asistență materială. Era necesar să se obțină documente [false] pentru evrei, să se ajute să evadeze în zona sudică, încă neocupată, și să se ascundă în zone îndepărtate ale țării. În cele din urmă, era necesar să se asigure că există copii ai căror părinți fuseseră capturați pe străzi sau în timpul raziilor." Nu doar evreii au găsit refugiu aici. Și membrii Rezistenței s-au ascuns. Și „unul dintre primii prizonieri de război sovietici cu care am avut de-a face, care evadase din lagăr, a lucrat în bucătărie o vreme înainte de a fi trimis la partizani"; și nu a fost ultimul la Lourmel.

Legăturile cu grupurile de Rezistență s-au stabilit spontan, ceea ce nu numai că i-a transportat pe locuitorii din Lourmel, dar uneori a ajutat semnificativ la hrănirea lor în timp ce aceștia se ascundeau încă în Paris sau Noisy. De exemplu, datorită unuia dintre rezidenții permanenți ai casei Lourmel, N. Verevkin, s-a stabilit o legătură între Maica Maria și A. A. Ugrimov și „Grupul Dourdan" al său. Prin intermediul lui Verevkin (așa cum își amintește Ugrimov, care lucra la moară), „am aprovizionat-o pe Maica Maria în principal cu carduri de pâine, făină, cereale și alte produse, uneori chiar și pe vagoanele morii"; și toate acestea s-au făcut cu deplină conștientizare („deși niciunul dintre noi nu a spus nimic în plus despre activitățile noastre de rezistență") că produsele erau destinate hrănirii oamenilor pe care Maica Maria îi ascundea de persecuția germană.

Astfel de legături, centre precum Lourmel și Noisy, erau fenomene tipice. „Rezistența funcționa prin intermediul unor grupuri mici, adesea anonime, dedicate unor sarcini discrete și modeste […], oamenii se întâlneau, se separau rapid, se mișcau constant, formau un lanț imens de numeroase verigi, care – cât de des! – erau rupte […]. Fețe ieșeau la suprafață, al căror nume real era

necunoscut, și apoi dispăreau fără urmă.” Legăturile de la Lourmel și Noisy erau destinate să supraviețuiască până în primele zile ale lunii februarie 1943.

În dimineața zilei de 8 februarie, Fiodor Timofeevici Pianov (care fusese eliberat din Compiègne în toamnă) se afla la Noisy, iar maica Maria plecase în sat pentru o zi de odihnă. Cantina din Lourmel se umplea deja în așteptarea orei de prânz. Iura Skobtsov trecea prin ea când a fost brusc reținut și percheziționat de ofițerii Gestapo. În buzunarul său a fost găsită o scrisoare de la o evreică căreia Iura îi ducea de obicei mâncare. Era adresată părintelui Dimitri și conținea o cerere pentru un certificat de botez. Iura a fost dus la biroul „Cauzei Ortodoxe”.

În camera ei de la etaj, S. B. Pilenko își aștepta nepotul. Când a coborât să afle de ce întârziase, a fost informată despre arestare. S-a repezit imediat la birou. Agentul Gestapo Hoffman (care era originar din țările baltice și vorbea fluent rusa) a strigat la ea: „Unde te duci? [...] Cine ești? Ieși de aici [...] Unde este preotul tău? Adu-mi preotul!” Când a sosit părintele Dimitry, Hoffman a anunțat că îl vor lua pe Yura ca ostatic: îl vor elibera când va sosi Maica Maria.

„Când Yura a fost luat”, își amintea S. B. Pilenko, „mi s-a permis să mă apropii de el. Ne-am îmbrățișat, l-am binecuvântat și nu m-am gândit că aceasta va fi o despărțire pe pământ pentru totdeauna [...]. Era preferatul tuturor, afectuos, gata să ajute pe toată lumea, rezervat și blând.”

Copilăria lui Iura a fost petrecută într-un mediu dificil, care nu putea decât să aibă un impact negativ asupra dezvoltării sale spirituale. Dar, pe măsură ce creștea, a ajuns la o evaluare din ce în ce mai pozitivă a activităților mamei sale. A dezvoltat o evlavie care afirmă viața, bazată pe o credință de nezdruncinat. Orizonturile sale științifice s-au extins. Studiile sale la Sorbona au fost încununate de succes.

Gestapoul a percheziționat casa, le-a luat cărțile de identitate părintelui Dimitry și S.V. Medvedeva, le-a ordonat să se prezinte la sediul Gestapoului a doua zi și l-a luat pe Iura. Imediat ce au plecat, maica Maria și Fiodor Timofeevici Pianov au fost informați despre cele întâmplate.

Realizând că arestarea Iurei nu a fost o simplă privare de libertate (la urma urmei, viața ostaticilor era în pericol), Maica Maria s-a întors la Paris a doua zi dimineață. Părea calmă și încrezătoare. „Dacă este necesar, dați vina pe mine pentru tot, nu vă simțiți rău pentru mine, ci ajutați-o pe Iura”, i-a spus ea fostului ei soț, care o însoțise la gară. „Sunt puternică, pot face față. Și războiul se va termina curând. Dacă ar lăsa-o pe Iurochka să plece.”

În acest moment, Piyanov dădea ultimele ordine în Noisy, unde se ascundeau mai multe persoane, urmărite de autoritățile germane; în curând se afla deja la Paris.

Știind ce ar putea însemna o chemare la Gestapo, părintele Dimitri s-a trezit în zorii zilei de 9 februarie și a celebrat Liturghia, ultima pe care i-ar fi permis să o celebreze în libertate. În timpul ocupației, părintele Dimitri construise o modestă capelă laterală în Biserica Mijlocirii din Lourmel, dedicată sfântului martir Filip, mitropolit al Moscovei. Acum, oportunitatea acestei dedicări a fost dezvăluită: Sfântul Filip fusese torturat din ordinul lui Ivan cel Groaznic pentru că îndrăznise să condamne deschis acțiunile crude și anticreștine ale suveranului său. În această capelă laterală a fost celebrată Euharistia în acea dimineață de rămas bun. Imediat după slujbă, părintele Dimitri s-a dus cu S.V. Medvedeva pe strada de Saussay din arondismentul 8 din Paris, unde se afla sediul Gestapo-ului.

Se pare că autoritățile germane nu s-au obosit să pregătească un dosar detaliat. Și mai devreme, când Maica Maria a fost odată interogată aici împreună cu Părintele Dimitri (care a însoțit-o de bunăvoie), germanii nu aveau dovezi sau acuzații certe. Percheziția cancelariei Lourmel (8 februarie) le-a fost de prea puțin ajutor. În timpul percheziției au găsit multe copii ale Noului Testament, dar nimeni nu a acordat atenție dovezilor privind ajutorul financiar anglo-american „suspect", iar S. V. Medvedeva a reușit să-l ascundă și apoi să-l distrugă. Un articol lung din 1941 („Reflecții asupra destinelor Europei și Asiei"), în care Maica Maria critica deschis și fără milă nazismul, nu a ajuns nici el în mâinile Gestapoului. S. V. Medvedeva își amintea de cele mai primitive acuzații aduse în timpul interogatoriului din 9 februarie:

- Sunteți comuniști.

- Dar avem o biserică.

- E doar un ecran.

- Acum e puterea ta, poți gândi și acționa cum vrei.

— Crezi că puterea noastră nu va exista întotdeauna?

- E cum vrea Dumnezeu.

După interogatorii suplimentare, a fost eliberată cu un avertisment sever cu privire la comportamentul ei viitor. Acest avertisment a fost repetat de mai multe ori când, în timpul vizitelor lor repetate, Gestapo-ul a descoperit că își continua din nou munca anterioară la ferma din Lurmel. Cu toate acestea, nu s-a luat nicio

măsură împotriva ei. A fost ajutată de faptul că se înregistrase, așa cum era necesar, la biroul lui Jerebkov. Respectul autorităților de ocupație pentru procedurile birocratice corecte, deși lipsite de sens, a adus uneori beneficii neașteptate. Cu toate acestea, S. V. Medvedeva a trebuit să părăsească capitala și să se ascundă la mama Evdokiei.

Părintele Dimitri a fost interogat timp de patru ore. Nu a inventat nicio scuză. Mai târziu, la Lurmel, Hoffman a povestit cum părintelui Dimitri i s-a oferit libertatea cu condiția să nu mai ajute evreii în viitor. Și-a arătat crucea pectorală cu imaginea Răstignirii: „Îl cunoașteți pe acest evreu?". Aceștia au răspuns cu o lovitură în față. „Preotul vostru s-a ruinat", a remarcat Hoffman. „Insistă că, dacă va fi eliberat, va acționa ca înainte." Pe fondul unei astfel de statornicii, cuvintele Tânărului dintr-unul dintre misterele Maicii Domnului (scris în a doua jumătate a anului 1942) capătă o semnificație deosebită:

Binecuvântează, Doamne, isprava noastră.
Lasă poporul Tău, lasă dragul Tău întâi născut
să înțeleagă că crucea este atât paradis, cât și păzitor pentru El,
Și că stăm la același mormânt.
Binecuvântează, binecuvântează-L pe Isuse.
Aici, la cruce, sunt frații Tăi întru trup.
Aici este ploaia de sulf, și ciuma, și foametea, și cutremurul.
Ceasul sfintei răstigniri din nou.
„Soldați". Arhivă

Când Maica Maria a ajuns la Paris, s-a adresat mai întâi prietenilor ei pentru a afla toate detaliile despre ce se întâmplase la Lourmel. A doua zi (10 februarie) s-a întors acolo. Hoffman a sosit și a început să o interogheze. Dar Iura nu a fost eliberată. Nici când F. T. Pyanov s-a prezentat la Gestapo câteva zile mai târziu: Pyanov a fost arestat imediat.

Ofițerul Gestapo care îl însoțea pe Hoffman a intrat în bucătăria unde se afla Anatoli Viskovski, dar se pare că nu i-a acordat prea multă atenție. Cu toate acestea, nu a fost uitat. Câteva zile mai târziu (în ciuda protestelor lui S. B. Pilenko), Hoffman a ordonat și arestarea sa. În același timp, unul dintre participanții la „Cauza Ortodoxă", Iuri Pavlovici Kazacikin, care venise în acea zi să viziteze familia Klepinin, a fost arestat. Tamara Fedorovna Klepinina, soția părintelui Dimitry, a trebuit să fugă din Paris cu copiii ei (în vârstă de șase luni și patru ani) din cauza amenințărilor Gestapoului.

Comportamentul lui Hoffman demonstra că era bine informat despre locuitorii și vizitatorii casei din Lourmel. Cu puțin timp înainte de evenimentele din februarie, o anumită persoană suspectă a apărut în Lourmel – o femeie eliberată recent din

închisoare de germani, cu care (așa cum s-a dovedit mai târziu) Hoffman a întreținut relații de prietenie. Sofia Borisovna a avertizat-o pe mama ei, Maria, să fie atentă: „Atenție, este spionă." Fiica a răspuns într-un mod caracteristic ei: „Nu este bine, mamă, să suspectezi pe cineva." Dar Hoffman însuși a confirmat că astfel de suspiciuni erau potrivite. După arestarea mamei Mariei, i-a spus Sofiei Borisovna: „Agentul nostru stătea la masa ta."

Totuși, nu se poate spune că distrugerea „Cauzei Ortodoxe" a depins doar de agenți și denunțuri directe (iar Gestapo-ul a primit multe denunțuri). Au existat multe zvonuri despre casa nr. 77 de pe strada Lourmel și s-a creat o anumită reputație, care nu a putut decât să provoace arestări chiar și fără ajutorul vreunui agent. Răspândirea zvonurilor a fost facilitată nu numai de credulitatea Maicii Maria: a fost facilitată și de atitudinea răuvoitoare a unei părți a emigranților față de ea.

Hoffman a interogat-o pe Maica Maria mult timp, apoi a percheziționat-o și i-a spus să se pregătească. I-a strigat Sofiei Borisovna: „Ți-ai crescut fiica prost, ea îi ajută doar pe evrei!" Mai târziu, în timpul interogatoriului lui Pyanov, acesta a răspuns acuzației că i-ar fi ajutat pe evrei: „Ajutorul a fost oferit tuturor celor aflați în nevoie, atât evrei, cât și neevrei - un astfel de ajutor este datoria fiecărui creștin." Sofia Borisovna a răspuns în același spirit: „Fiica mea este o creștină adevărată și pentru ea nu există nici grec, nici evreu, ci doar o persoană nefericită. Dacă ai fi la necaz, te-ar ajuta și ea." Maica Maria a zâmbit și a spus: „Poate că aș putea ajuta." Crezând că este batjocorit, Hoffman și-a mișcat brațul și aproape a lovit-o pe Maica Maria. Dar ea nu batjocorea. „Suntem slabi, păcătoși, dați afară din viața normală, chemați, așa cum este chemat orice creștin, întotdeauna și peste tot să-i apărăm pe cei ofensați, să înfierăm violența, să negăm ura", a scris ea în ajunul războiului. „Suntem chemați la libertate și iubire."

A venit momentul despărțirii. Conform Sofiei Borisovna Pilenko: „Ne-am îmbrățișat. Am binecuvântat-o. Am trăit împreună toată viața, aproape inseparabil, amiabil. Luându-mi rămas bun, ca întotdeauna în cele mai grele momente din viața mea (când a anunțat moartea fiului meu, și apoi a nepoatei mele), mi-a spus: «Fii puternică, mamă!»"

Hoffman s-a întors a doua zi și a spus: „Nu-ți vei mai vedea niciodată fiica".

Martiriu.

Doamne, am acceptat viața,
am trăit cu dragoste și pasiune.
Accept moartea cu dragoste.

Iată, paharul este plin până la refuz.
Paharul a căzut la picioarele Tale.
Am vărsat viață înaintea Ta.
24.10.1936. „Poezii” (1937)

„Cauza Ortodoxă”, în toate manifestările sale, a fost lichidată prin ordinul autorităților germane. Președinta sa, Maica Maria, a considerat tolerabilă prima etapă a închisorii în fortul parizian Romainville. „Suntem toți patru împreună. Eu sunt într-o sală mare cu 34 de femei. Ne plimbăm de două ori pe zi, ne odihnim, avem mult timp liber. Ești mai nefericită decât noi”, i-a scris ea lui Lourmel. Dar a adăugat: „Sper că asta nu va dura mult.” Tensiunea ultimelor săptămâni era în urmă. Piyanov a văzut-o în timpul unei plimbări: „Maica Maria era de nerecunoscut, veselă, prietenoasă”.

Curând au fost despărțiți. La sfârșitul lunii februarie, Pyanov, împreună cu părintele Dimitri și Iura, a fost trimis din nou pe strada Saussay, de data aceasta pe drumul spre Compiègne. Potrivit lui Pyanov: „Aproximativ 400 dintre noi eram adunați în curte. Stenografe pictate, germane, franceze, ruse, se aplecau pe ferestre; părintele Dimitri, într-o sutană ruptă, a devenit obiectul batjocurii, unul [un bărbat SS] a început să-l împingă și să-l bată pe părintele Dimitri, numindu-l «Iuda». Iura Skobtsov, care stătea în apropiere, a început să plângă. Părintele Dimitri, consolându-l, a început să spună că Hristos a suferit o mare batjocură.”

Dacă părintele Dimitrie accepta cu umilință insultele personale, atunci insultele la adresa altora, dimpotrivă, le resimțea „dureros, chiar până la durerea fizică”.

Pe 21 aprilie, Daniil Skobtsov a sosit la Romainville cu un colet pentru Maica Maria. Nu i s-a permis să intre și i s-a spus chiar că ea nu mai era acolo. Dar a reușit să fie martor întâmplător la plecarea ei. Trei mașini au părăsit fortul: „fiecare era plină de femei care strigau «ura!» și cântau. În a treia mașină, am văzut-o pe Maica Maria lângă două călugărițe catolice. Maica Maria m-a observat și ea, a sărit de pe scaun și mi-a făcut semn cu brațele.” Era dusă și ea la Compiègne.

Aici a avut ultima întâlnire cu fiul ei. Seara, când muncitorii de la bucătărie au fost eliberați din lagăr, Iura și ei au trecut prin gardul de sârmă care îi separa pe bărbați de femei. El a stat cu mama sa de la amurg până în zori. „S-au încurajat reciproc, s-au consolat reciproc și s-au încurajat reciproc să îndure totul fără teamă!”, își amintea Piyanov. Când și-au luat rămas bun la răsăritul soarelui, mama lui a arătat spre zori, un simbol al luminii spre care ar trebui să tindă.

În mijlocul haosului - solul patriei eterne,
În mijlocul abisului de apă - o cetate de piatră.

În mijlocul deșertului - atingerea mâinii Tatălui
Și răsăritul soarelui neliniștit.

„Multă vreme după aceea a stat singură la fereastră și a privit în depărtare, cu lacrimile șiroindu-i încet pe obraji."

„Iubitul și draga mea!", le-a scris Yura familiei sale. „[…] Probabil știți deja că am văzut-o pe Musenka [Maica Maria] în noaptea plecării ei în Germania. Era într-o stare de spirit minunată și mi-a spus […] că ar trebui să credem în rezistența ei și să nu ne facem griji deloc pentru ea. În fiecare zi ne amintim de ea la proscomedie (și dumneavoastră la fel)." „Slujim liturghia și primim împărtășania în fiecare zi."

Prizonierii de la Compiègne au fost ultimii enoriași ai părintelui Dimitri. Slujirea sa blândă și sacrificială în acest mediu a fost amintită pentru totdeauna de F. T. Piyanov și i-a rămas dragă până la sfârșitul vieții sale. La scurt timp după eliberarea sa (1945), el a scris:

„L-am cunoscut pe Dima Klepinin, și mai târziu pe părintele Dimitri, timp de 23 de ani, dar am ajuns să-l cunosc și să-l înțeleg cu adevărat abia cu un an înainte de moartea sa. Am petrecut aproximativ un an împreună în lagărul de la Compiègne. Pot spune fără exagerare că anul pe care l-am petrecut cu el a fost o binecuvântare de la Dumnezeu; nu regret acel an."

Întrebările fundamentale, finale ale vieții sunt decise de o persoană însuși, personal, și numai Dumnezeu poate ajuta în acest sens. Dar din experiența mea cu Părintele Dimitri, pot spune cu încredere că Dumnezeu poate vorbi și printr-o persoană. Din experiența mea cu el, am înțeles ce enorm ajutor spiritual, emoțional și moral poate oferi o persoană altora ca prieten, camarad și tată spiritual. Cu ajutorul Părintelui Dimitri, am primit [răspunsuri], sau poate chiar simpla lui imagine mi-a oferit aceste răspunsuri la multe dintre întrebările chinuitoare ale vieții care anterior păreau insolubile sau erau pur și simplu un exercițiu intelectual care nu a fost pus în practică. Acum, în libertate, mă întristez adesea din cauza pierderii treptate a ceea ce Dumnezeu mi-a dat să primesc de la Părintele Dimitri.

Yura a descoperit, de asemenea, că închisoarea i-a adus beneficii neașteptate:

„Datorită liturghiilor zilnice, viața de aici s-a transformat complet și, sincer, nu am de ce să mă plâng, noi patru trăim împreună, într-un mod frățesc și iubitor, sunt pe nume cu Dima [Părintele Dimitry] și el mă pregătește pentru preoție. Trebuie să poți și să încerci să cunoști voia lui Dumnezeu, pentru că asta m-a atras toată viața și, în cele din urmă, acesta este singurul lucru care m-a interesat, dar mi-a

fost interzis de viața pariziană și de iluziile despre «ceva mai bun», ca și cum ar putea exista ceva mai bun."

Părintele Dimitry a scris: „Nu vă faceți griji doar pentru mine, sunt solidar cu întregul grup «Cauza Ortodoxă»".

Toți trăiau sub amenințarea de a fi trimiși în Germania la muncă silnică. Dar Iura a preferat chiar și o astfel de soartă oricărei trădări. „Am fost toți înregistrați zilele trecute", le-a scris el tatălui și bunicii sale într-o scrisoare datată 16 august 1943. „Există sugestii că aceasta a fost pentru a ne înrola în Armata lui Vlasov. Dacă da, atunci aș prefera să rămân la Compiègne sau să fiu trimis în Germania la muncă silnică." Exact patru luni mai târziu, a fost trimis acolo.

Pe 16 decembrie, a fost transportat împreună cu părintele Dimitri în lagărul de concentrare de la Buchenwald, unde a sosit și F. T. Pyanov trei săptămâni mai târziu. Înainte de zori, la ora patru dimineața zilei de 25 ianuarie 1944, a avut loc ultima lor întâlnire. „Dimineața era rece, era brumă […], era o ceață pătrunzătoare, întregul lagăr era iluminat de reflectoare puternice. La gratii, de cealaltă parte, stăteau [printele Dimitri și Yura] în robe cu dungi, aceleași jachete și pantaloni, în cizme de pânză cu talpă de lemn, pe capetele rase – berete ușoare […]. Părintele Dimitri avea capul ras. Amândoi erau sănătoși. M-au informat rapid că merg cu transportul la Dora, la patruzeci de kilometri de Buchenwald. Când și-au luat rămas bun, amândoi m-au rugat să-i binecuvântez, ceea ce am și făcut, iar la rândul meu i-am rugat să mă binecuvânteze. Au dispărut în ceața rece."

Piananov a început să facă cercetări. S-a dovedit că Dora era un loc unde erau amplasate fabrici subterane pentru fabricarea rachetelor V-2 în cele mai groaznice condiții. De acolo, în fiecare zi, între șaptezeci și o sută de cadavre erau aduse la crematoriul Buchenwald. Oamenii nu suportau munca extenuantă, alimentația precară, viața subterană și mizeria.

Doar zece zile mai târziu, Iura Skobtsov (deținutul nr. 38.893) s-a îmbolnăvit de furunculoză generalizată. A fost internat în așa-numitul centru medical („Revir"), care, de fapt, nu era încă un centru medical. În jurul datei de 6 februarie, la vârsta de douăzeci și patru de ani, Iura a fost trimis (în limbaj oficial) într-o „destinație necunoscută", chipurile pentru tratament. Y.P. Kazachkin (care fusese și el transferat la Dora) a reușit să-l îmbrățișeze la rămas bun, Iura era calm.

Două zile mai târziu, Kazachkin l-a găsit pe părintele Dimitri, care primise o scutire de muncă „Schonung" din cauza bolii. Dar a primit-o prea târziu. Zăcea pe podea, murind de pleurezie. Cu o zi înainte (conform lui Kazachkin), se plânsese de „slăbiciune extremă, melancolie nemărginită și abandon din partea

lui Dumnezeu”. Acum nu mai putea vorbi. Aceea a fost ziua în care prizonierii au primit cărți poștale pentru a le scrie celor dragi. Părintele Dimitri a murit ținând în mână o carte poștală goală, legându-l simbolic de soția și copiii săi. În dimineața zilei de 10 februarie, a fost trimis la Buchenwald pentru incinerare.

Ultima scrisoare este scrisoarea testamentară a lui Iura, trimisă în ajunul plecării sale în Germania și, într-un fel, transmite binecuvântarea de rămas bun a prietenului și părintelui său spiritual:

„Dragii mei, Dima vă binecuvântează, cei mai iubiți ai mei! Merg în Germania împreună cu Dima, părintele Andrei și Anatoli. Sunt absolut calm, chiar puțin mândru că împărtășesc soarta mamei mele. Vă promit să îndur totul cu demnitate. Oricum, mai devreme sau mai târziu, vom fi cu toții împreună. Ca să fiu absolut sincer, nu mă mai tem de nimic: principala mea grijă sunteți voi, așa că mă simt complet bine, vreau să plec știind că sunteți calmi, că aveți acea pace pe care nicio forță nu ne-o poate lua. Vă rog pe toți, dacă am jignit pe cineva în vreun fel, să mă ierte. Hristos este cu voi!”

În ziua ultimei sale întâlniri cu Yura, Maica Maria a fost dusă la gara din Compiègne, unde, împreună cu o mulțime de colegi deținuți din transportul nr. 19000 (213 persoane în total), a fost pusă în vagoane de vite. Vagoanele au fost sigilate și, fără apă sau toalete, prizonierii au fost trimiși spre est. Călătoria de coșmar a durat trei zile – primul transport pe acest traseu. Au trecut prin Berlin, au traversat pădurile și mlaștinile sumbre din Mecklenburg și, în final, au ajuns la nesemnificativa gară Fürstenberg, cunoscută doar pentru deservirea lagărului de concentrare pentru femei Ravensbrück.

În această tabără, Maica Maria avea să-și petreacă ultimii doi ani din viață. Niciodată până atunci nu avusese de-a face cu o nevoie atât de generală și extremă. Singura întrebare era cum să-și mențină puterea, astfel încât să poată fi de folos altora.

Maica Maria avea multe calități care o puteau ajuta să supraviețuiască chiar și în această situație. Întrucât știa de ce fusese arestată, acest lucru o împăca într-o oarecare măsură cu închisoarea. [12] Simțul umorului ei putea uneori să aline suferința celor din jur chiar și în astfel de circumstanțe. Datorită credinței sale (adâncită prin educația teologică), aceste suferințe erau percepute cu umilință și pătrundere. Era familiarizată cu moartea (bineînțeles, nu la o asemenea scară): spera în Învierea morților și nu se temea de moarte. În același timp, instinctul și capacitatea ei de a se apăra erau bine dezvoltate ca urmare a luptei pentru existență de la Revoluție încoace. Era calmă și rezistentă. Și, pe lângă toate celelalte, modul de viață pe care îl alesese de bunăvoie în ultimul deceniu o obișnuise de mult să-și sacrifice viața personală și siguranța personală - a cărei

absență completă era greu de suportat pentru majoritatea prizonierilor. Mai mult, același mod de viață o învățase să-i servească pe ceilalți și să lupte împotriva egocentrismului pernicios care pusese stăpânire pe atâția prizonieri, pentru care orice comportament se reducea la supraviețuire.

În fața unor orori pe care nimeni nu și le-ar fi putut imagina, ea nu a disperat. „Nu a fost niciodată descurajată, niciodată", își amintea una dintre camarazii ei. „Nu s-a plâns niciodată [...]. Era veselă: cu adevărat veselă. Aveam apeluri care durau mult timp: eram treziți la trei dimineața și trebuia să așteptăm în aer liber, în toiul iernii, până când erau numărate toate cazărmile. Ea a luat totul cu calm și a spus: «Ei bine, s-a mai terminat o zi. Și mâine vom face la fel. Și apoi va veni o zi frumoasă când toate acestea se vor termina»."

În lagăre, exista o alegere inevitabilă a camarazilor. După cum spunea un prizonier: „Nu puteai radia prietenie în mod egal cu cei buni și cu cei răi; în lagăr aveam puține de împărtășit. Fiecare trebuia să-i aleagă pe cei pe care era dispus să-i sprijine." Acesta nu era punctul de vedere al Maicii Maria. Ea încerca să nu limiteze cercul celor pe care îi sprijinea: „Era în relații bune cu toată lumea […]. Oricine era în cazarmă era pe picior de egalitate cu ea. Era o persoană care nu făcea diferențe între oameni […]. Se înțelegea bine atât cu tinerii, cât și cu bătrânii, cu oameni cu opinii politice extrem de avansate și cu oameni cu credințe religioase complet diferite. Nu permitea ca nimic neimportant să interfereze cu comunicarea dintre oameni." Astfel (repetă un alt prizonier), „a avut o influență uriașă asupra noastră, a tuturor, indiferent de naționalitatea, vârsta, convingerile noastre politice - nimic din toate acestea nu conta câtuși de puțin […]. Maica Maria era adorată de toată lumea." Tinerii apreciau în mod special grija ei: „Ne-a luat sub aripa ei protectoare. Am fost smulși de familiile noastre. Într-un fel, ea era familia noastră."

„Stând pe salteaua ei, organiza adevărate cercuri, iar eu aveam norocul să particip la ele seara, când mă întorceam de la serviciu", își amintea Jacqueline Peyri. „Era o oază după o zi groaznică. Ne povestea despre experiența ei socială în Franța, despre cum își imagina reconcilierea dintre biserica ortodoxă și cea catolică. O întrebam despre istoria Rusiei, despre viitorul ei, despre comunism, despre numeroasele ei întâlniri cu tinere soldate sovietice de care îi plăcea să se înconjoare. Aceste discuții, indiferent despre ce vorbeau, erau o cale de ieșire din iadul nostru pentru noi. Ne ajutau să ne recăpătăm puterea spirituală pierdută, reaprindeau în noi flacăra gândului, care abia mocnise sub jugul greu al ororii." Spre sfârșitul „întâlnirii", „Maica Maria lua Manualul creștinului", care supraviețuise percheziției în posesia uneia dintre prizoniere, și citea fragmente din Evanghelie și din Epistole. Le interpretam împreună și „meditam" asupra lor; adesea încheiam cu Completoarea. Mai târziu, această perioadă ni s-a părut aproape cerească."

Dar, deși „s-a rugat și a citit Evanghelia împreună cu credincioșii”, a remarcat S.V. Nosovich, „nu a predicat niciodată, ci a vorbit despre religie cu cei care o căutau, forțându-i să gândească, să înțeleagă și nu doar să simtă. Unde și cum a putut, a susținut focul încă nestins complet al umanității, indiferent de modul în care acesta era exprimat”.

Sistemul lagărului a fost conceput pentru a stinge acest incendiu. Prizonierii erau reduși în mod deliberat la o stare de animalism înainte de a fi condamnați la moarte prematură. Dar acest sistem nu a cucerit-o pe Maica Maria și nici nu a făcut-o să-și uite demnitatea umană. Ce ar putea însemna acest lucru este demonstrat de un incident povestit de Maica Maria Sofiei Nosovich:

„Mergeam printre rânduri înainte de apel ca să mă încălzesc puțin. Am intrat într-o conversație cu o rusoaică și nu am observat-o pe femeia SS care m-a întrerupt în mijlocul propoziției, lovindu-mă dureros în față cu cureaua. Mi-am terminat propoziția în rusă fără să o uit. Am avut senzația că nici măcar nu era în fața mea.”

Conform spuselor lui S. V. Nosovich, „nu supunerea i-a dat puterea de a îndura suferința, ci integritatea și bogăția întregii sale lumi interioare”. În același timp, era convinsă de natura iluzorie a răului. „Bănuiesc adesea că iadul este aici, pe pământ”, spunea ea în lagăr. „Nu există în străinătate. Răul etern nu poate exista”. Prin aceasta, ea se deosebea de mulți prizonieri pedepsiți pe termen lung care, din motive oarecum diferite, nu îi urau pe oamenii SS și pe asistenții lor. Comportamentul amândurora era perceput ca fiind prea urât pentru a deveni un obiect de ură, deoarece ura implică o atitudine personală. „O persoană este urâtă pentru calitățile sale «umane» și nu pentru calitățile sale inumane”, notează P. Fraihov. „O fiară evocă doar frică, dezgust sau repulsie.” „Comportamentul oamenilor SS ne-a dat adesea impresia de irealitate”, confirmă E. A. Cohen pe baza propriei experiențe de la Auschwitz. „Nu o puteam înțelege. Deci, ura nu era experimentată și, dacă era experimentată, era de scurtă durată; ceea ce a rămas a fost disprețul pe care îl simțeam pentru oamenii SS”.

O oarecare suprimare a percepției normale la prizonieri era inevitabilă, mai ales (pentru a-și proteja personalitatea) în primele etape ale vieții din lagăr. Mai târziu, chiar și după câteva săptămâni din această viață, „suferința, boala, moartea și moartea oamenilor au devenit un fenomen atât de familiar [...] încât nu mai avea puterea de a excita”. S. V. Nosovich s-a plâns odată Maicii Maria despre efectul amorțitor al unui astfel de dispozitiv, cu amenințarea sa specială la adresa personalității: „I-am spus odată că nu numai că am încetat să mai simt ceva, dar chiar și gândul în sine s-a terminat și s-a oprit. «Nu, nu», a exclamat Mama, «gândește neîncetat; în lupta cu îndoielile, gândește mai larg, mai profund; nu-ți coborî gândurile, ci gândește deasupra limitelor și condițiilor pământești.»”

Ea însăși a pus în practică acest sfat, folosind chiar priveliștea crematoriului lagărului ca mijloc de a-și încuraja ceilalți prizonieri.

Coșurile înalte ale crematoriului erup încontinuu nori de fum, o amintire constantă a ieșirii normale și mult prea ușoare din lagăr: „pe horn”. „Când ne-am trezit la patru dimineața, primul lucru pe care l-am văzut a fost fum arzător, primul lucru pe care l-am simțit a fost mirosul de funingine”, a scris unul dintre prizonieri. „Doar aici, deasupra coșului de fum, sunt norii de fum sumbri”, a spus Maica Maria, „și ridicându-se în sus, se transformă într-un nor ușor, doar pentru a se dispersa complet în spațiul nemărginit. Așadar, sufletele noastre, smulse din pământul păcătos, într-un zbor ușor, nepământean, pleacă în veșnicie pentru această viață plină de bucurie.”

„Odată, ea a calculat foarte calm și pragmatic că în cinci luni, din cauza ratei teribile a mortalității, vom muri cu toții”, își amintea S.V. Nosovich. „Vom fi cu toții acolo”, a spus ea, arătând spre coșul crematoriului care fumega cu o flacără roșie. Am început, prostește, să o calmez. S-a uitat la mine cu uimire și tristețe.”

Mult mai devreme, ea a scris:

„Noi credem. Și prin puterea acestei credințe a noastră simțim cum moartea încetează să mai fie moarte, cum devine o naștere în veșnicie, cum chinurile pământești devin chinurile nașterii noastre. Uneori simțim ceasul acestei binecuvântate nașteri apropiindu-se atât de mult încât suntem gata să spunem chinurilor: «Întăriți-vă, incinerați-mă, fiți insuportabili, grabnici, nemiloși, pentru că trupul spiritual vrea să se ridice, pentru că eu vreau să mă nasc în veșnicie, pentru că mă simt înghesuit în acest pântece ceresc, pentru că vreau să mă duc acasă, la Tatăl, și sunt gata să dau totul și să plătesc cu orice chin pentru această casă a Tatălui din veșnicia mea.»”

Și în tabără, ea a exprimat gânduri similare în cuvinte pe care le-a rugat pe E.A. Novikova să le învețe pe de rost și să le transmită, dacă este posibil, Mitropolitului Evlogie, Părintelui Serghie Bulgakov și Sofiei Borisovna Pilenko:

„Starea mea acum este că am o resemnare completă față de suferință și asta ar trebui să fie cu mine, iar dacă voi muri, văd în aceasta o binecuvântare de sus.”

O astfel de resemnare față de moarte a îmbogățit viața. Potrivit unuia dintre foștii deținuți: „Prevedeam moartea în fiecare minut, iar viața, care nu putea continua decât încă o săptămână sau o oră, devenea foarte prețioasă [...], extrem de bogată și intensă, eliberată de tot ce era neesențial și superficial. Această pătrundere în viața reală, în sensul filosofic al termenului, a ridicat personalitatea – în ciuda [...] tratamentului brutal și crud aplicat nouă – la nivelul umanului sau

chiar al supraomenescului. Această sublimare era cu atât mai iluminată cu cât era liberă de frica de moarte. Eram pregătiți pentru moarte, dar în același timp nu deveneam pasivi sau muți, ci dimpotrivă – puternici și puternici. Moartea era aproape și tangibilă, dar nu se mai temea de ea. Iar celui care a încetat să se teamă de moarte, numai viața îi aparține în toată plenitudinea ei și fără nicio restricție."

La început, moartea nu părea a fi o amenințare directă pentru mama Mariei. În ianuarie 1944, cartea ei poștală de la sfârșitul lunii decembrie (singura primită de la ea la Ravensbrück) a ajuns la Paris: „Sunt puternică și sănătoasă", a scris ea în germană, spunând că se gândește mult la muncă, la viitor. Dar în rusă a adăugat: „Am devenit o femeie destul de bătrână".

Și-a conservat puterile cât de bine a putut. Femeile de peste cincizeci de ani sau cele bolnave puteau evita munca fizică grea în lagăr și în împrejurimi. Maica Maria se încadra în cel puțin una dintre aceste categorii, și uneori în ambele. Așa că a lucrat o vreme în atelierul de tricotat, unde munca, deși extrem de grea, era mai puțin extenuantă decât cea desfășurată în pădurile și mlaștinile din jurul lagărului, unde erau trimiși majoritatea prizonierilor. De asemenea, a petrecut o perioadă în blocul de carantină, unde în vara anului 1943 prizonierii erau scutiți de apel și de muncă. Cu toate acestea, nu era întotdeauna posibil să se evite munca grea. De exemplu, au fost zile grele când ea și o echipă de femei franceze din blocul ei (27) au trebuit să dau cu un tăvălug de piatră primitiv pe străzile lagărului.

Când Maica Maria era liberă de la muncă și de la apel, îi plăcea să viziteze cazărmile altor oameni, în special Cazarma 31, unde erau cazate prizonierele din Uniunea Sovietică. Multe dintre cunoștințele ei ruse se strecurau să o vadă la prima ocazie. „Unele erau trimise să lucreze în fabrici, iar altele veneau să-și facă tura", își amintea Rosan Laskru. „Nu știu ce le spunea Maica Maria, dar le vorbea în așa fel încât plecau iluminate." Iar când erau deprimate, Maica Maria le consola: „îi îmbrățișa ca pe niște copii". Se înțelegea deosebit de bine cu tinerii sovietici: purta conversații animate cu ei despre viața din Europa de Vest, despre trecutul și prezentul rusesc. Le citea Evanghelia și le interpreta. Când a zăcut în blocul de carantină timp de două săptămâni, bolnavă și neajutorată, prețioasa carte i-a fost furată.

Mâncarea era rară și prețioasă. Cele mai neapetisante resturi erau foarte apreciate, atâta timp cât erau comestibile. Cu toate acestea, Maica Maria punea uneori mâncare deoparte pentru altele, ceea ce necesita o voință excepțională în condițiile în care lipsa hranei dădea naștere la vise neîncetate și discuții despre gastronomie, unde realitatea era înlocuită de fantezie într-o asemenea măsură incredibilă încât „mulți își rupeau ultima bucată de pâine pentru a schimba pe ea

un ciot de creion și o bucată de hârtie și a nota toate aceste rețete delicioase care [la prima căutare] ar fi aruncate oricum la gunoi de polițistele nemiloase sau de «zimmerdienst» (lucrătoarele de curățenie).” Natura și pericolul unei astfel de fantezii sunt confirmate de Micheline Morel:

„Foamea îți afecta toate sentimentele, chiar și dragostea, și încetul cu încetul a început să le înlocuiască. La început am visat la o uniune fericită cu soțul și familia mea […]. Apoi mi l-am imaginat pe prietenul meu doar cu pâini mari în mâini. Mi-era teamă că familia nu va fi avertizată la timp despre întoarcerea mea și nu va pregăti nimic de mâncare. Era teribil să-mi imaginez cum mă voi întoarce acasă, la cei dragi, dacă bucătăria lor va fi goală. Mai târziu, nici măcar nu mi-am mai imaginat oamenii pe care îi iubeam, ci doar pâinea. Și nu-mi păsa deloc cine mi-o dădea.”

Maica Maria și-a dat seama cum astfel de vise degradau o persoană și umileau relațiile umane. „Se enerva doar atunci când cineva începea să vorbească despre rețete culinare sau să viseze la mai multe în prezența ei”, își amintea E.A. Novikova, „și, din păcate, nu puteam vorbi despre nimic altceva”. Prefera să împărtășească mâncare decât rețete.

Prizonierii ruși care lucrau pe câmp în afara lagărului reușeau uneori să aducă în lagăr câțiva morcovi sau cartofi. O parte din aceste provizii, datorită prieteniei lor cu rușii, au ajuns în mâinile Maicii Maria. Ea păstra mâncarea într-o cutie și o distribuia ocazional celor care aveau mai multe nevoi decât ea. Același lucru făcea și când soseau pachete cu alimente din exterior. Prizonierii formau cercuri pentru a împărți aceste pachete: primeau un pachet, dar acesta servea drept sprijin pentru mulți. Dar, deși „aveam puțin de împărțit în lagăr”, Maica Maria împărțea și cu cei care aveau cea mai mare nevoie din afara cercului ei special. De exemplu, o fată (numită „Zuzu”), care murea de tuberculoză, primea în mod regulat provizii din pachetele din care Maica Maria avea parte. Cu toate acestea, au existat momente când Maica Maria însăși era într-o stare atât de epuizată încât avea chiar dificultăți în a-și mișca picioarele: atunci trebuia să se hrănească singură.

Pe măsură ce lunile treceau, regimul lagărului și-a lăsat din ce în ce mai mult amprenta asupra stării fizice a Mariei. Picioarele ei, „umflate de statul în frig în timpul apelurilor nesfârșite”, au devenit din ce în ce mai slabe, iar unul dintre camarazii ei (I.N. Webster) a trebuit să devină „ca o cârjă”. Cu toate acestea, veselia interioară nu a părăsit-o. „Dimineața, adică la ora patru, cu o oră înainte de apelul nominal, mergeam întotdeauna cu ea la plimbare, iar ea vorbea, spunea povești, visa... Era literalmente un șir de proiecte, planuri. Desigur, după eliberare, s-a dus imediat [în sat] și a scris o carte mare, mare despre

Ravensbrück...” Nu a scris niciodată cartea: două poezii pe care le-a scris pe tema Ravensbrück s-au pierdut și acolo.

Războiul se apropia de sfârșit. Viața în lagăr devenea din ce în ce mai haotică; prin urmare, gardienii deveneau din ce în ce mai brutali. Într-un fel sau altul, moartea prizonierilor se accelera. Potrivit Innei Webster: „Ultimele luni ale anului 1944 și primele luni ale anului 1945 au fost [fatale] pentru mulți, inclusiv pentru Maica Maria. Scrisorile și coletele au încetat să mai fie primite. Mâncarea din lagăr, care fusese groaznică, [se] înrăutățise și era distribuită în jumătate din cantitate, condițiile igienice și sanitare deveneau disperate. În loc de 800 de oameni, 2.500 erau înghesuiți [în barăci], câte trei într-un [pat supraetajat], păduchii ne mâncau, tifosul și dizenteria, care deveniseră un flagel general, ne măcelăreau rândurile.”

Cât de mult se schimbase starea Maicii Maria până în martie 1945 se poate observa din descrierea lui Jacqueline Peyrie:

„În acest moment ajunsese la limita puterilor omenești. Se întindea mereu între apeluri. Nu mai vorbea, sau abia vorbea, ci se lăsa pradă contemplării nesfârșite. Nu mai aparținea tărâmului celor vii. Chipul ei era impresionant nu din cauza epuizării – ne obișnuiserăm cu o astfel de priveliște – ci din cauza expresiei intense a unei suferințe teribile, secrete […]. Moartea o marcase. Totuși, Maica Maria nu se plângea de nimic. Ținea ochii închiși și părea să fie într-o stare constantă de rugăciune. Era, cred, Grădina ei Ghetsimani.”

Maica Maria fusese redusă la această stare prin acceptarea unui card roz, care era eliberat în ianuarie fiecărui prizonier considerat incapabil de muncă din cauza bolii sau a vârstei: cardul o scutea de multe dintre rigorile vieții obișnuite din lagăr. Inna Webster era îngrozită că Maica Maria ar face un astfel de pas: în lagăr, schimbarea era considerată a fi în rău. Dar Maica Maria nu se lăsa descurajată. Era încântată de privilegiile promise deținătorilor de carduri, mai ales că părea să o elibereze oficial de obligația de a-și aduce contribuția servilă la efortul de război al celui de-al Treilea Reich.

Curând, administrația a început să răspândească zvonuri despre un nou „Jugendlager” (o fostă tabără de vacanță pentru tinerii naziști), situat la un kilometru de lagărul principal. „Cele mai optimiste zvonuri despre organizarea și regimul din acest nou lagăr au fost răspândite oficial”, își amintea Denise Dufournier. „Au lăudat peisajele frumoase, ne-au asigurat că apelurile nominale vor fi abolite, că mâncarea va fi mai bună și mai abundentă și că fiecare prizonieră va avea dreptul la propriul pat. Din experiență, aveam o neîncredere puternică în toate măsurile care vizau îmbunătățirea condițiilor noastre […]:

bolnavii erau înfometați sub pretextul că erau tratați pentru insomnie […]. Se plasau pariuri pro și contra; se jucau mize mari.”

Cartea roz oferea acces la Jugendlager, iar până la sfârșitul lunii ianuarie, maica Maria a fost dusă acolo împreună cu alți prizonieri din această categorie.

S-a dovedit că suspiciunile prizonierilor erau mai mult decât justificate. Jugendlagerul a fost folosit pentru a gestiona supraaglomerarea de la Ravensbrück. Era un lagăr de exterminare în miniatură, care trebuia să aprovizioneze nu doar crematoriile lagărului, ci și camerele de gazare nou instalate (și ascunse cu grijă) non-stop.

Apelurile nominale durau de două sau trei ori mai mult decât în lagărul principal: cinci ore odată, cel puțin de două ori pe zi – întotdeauna în aer liber și pe orice vreme. Rația de pâine era abia o zecime (în loc de un sfert) dintr-o pâine pe zi – fusese redusă de la o sută cincizeci la șaizeci de grame. O jumătate de polonic de terci subțire completa rația zilnică. Nu exista nicio toaletă în lagăr, unde dizenteria era larg răspândită. Ceea ce era mai rău – și acest lucru nu era nicidecum rezultatul doar al indiferenței – în miezul iernii, cu temperaturi mult sub zero grade, păturile erau luate, apoi paltoanele și, în final, cizmele și șosetele. Sylvia Salvesen (o prizonieră care lucra ca asistentă medicală în lagărul principal) a mărturisit despre scoaterea deliberată a tuturor proviziilor medicale din Jugendcamp la începutul anului 1945. Administrația nu voia ca nimeni să supraviețuiască. Puținii care au supraviețuit cumva în lagărul care se golea treptat nu au fost lăsați să se întoarcă în lagărul principal (până când această decizie a fost anulată în martie): administrația se temea că toată lumea va afla care erau „privilegiile” Jugendlagerului.

La început, în ciuda acestor condiții, sau poate tocmai datorită lor, Maica Maria a găsit puterea să brodeze o imagine a Maicii Domnului ținând în brațe Pruncul Hristos, răstignit pe cruce. Chiar și în lagărul principal, reușise să schimbe pâinea pe ață; mai făcuse broderii înainte, pe care de obicei le schimba înapoi pe pâine: o astfel de broderie a supraviețuit[13]. Acum, oricât de mult i-au cerut Maicei Maria această icoană după ce a fost terminată, ea nu a vrut să o dea nimănui. „Hai să ne întoarcem la Paris”, a spus ea, „o voi da gratuit, o voi face cadou, dar nu aici. Dacă reușesc să o termin, mă va ajuta să ies de aici cu viață, dar dacă nu, atunci voi muri.” „Nu a reușit să o termine”, adaugă E.A. Novikova, „deoarece s-a îmbolnăvit curând, a început să se plângă de probleme hepatice și a zăcut nemișcată zile întregi […]. Curând mama, ca majoritatea [prizonierilor], s-a îmbolnăvit de dizenterie, a încetat să mai mănânce, sperând că o dietă o va salva și și-a pierdut rapid puterile.”

La îndepărtata piață pariziană, știa cum să cumpere la un preț bun ceea ce avea nevoie pentru a satisface nevoile altora. Aici, când avea nevoie de un pieptene cu dinți fini pentru a combate păduchii, trebuia să plătească scump pentru el - două rații de pâine. Deși devenise atât de slăbită încât nu putea folosi pieptenele decât ocazional, simțul umorului nu a părăsit-o niciodată și putea găsi ceva amuzant chiar și în fața propriului corp slăbit. „Uneori râdea, uitându-se la picioarele ei, și spunea: «Ce picioare amuzante am devenit: subțiri, lungi, ca ale băieților, doar genunchii ies în evidență.» În ciuda a tot, «zâmbea întotdeauna dacă vorbea cu cineva.» Nici optimismul nu a părăsit-o. Când Novikova a întrebat-o odată: «Crezi că vom ieși cu viață?»", ea a răspuns: „Sunt profund convinsă că poate nu vom ieși, dar ne vor lua, dar vom rămâne totuși în viață. «Acest lucru este sigur.»"

A supraviețui în Jugendlager timp de cinci săptămâni era în sine o realizare rară, care părea să prefigureze o evadare de la moarte. La sfârșitul acestui timp – era 3 martie – tuturor acelor puțini prizonieri care nu fuseseră zdruncinați de condițiile de viață și care nu fuseseră selectați pentru exterminare li s-a ordonat brusc să se întoarcă în lagărul principal.

A doua zi, Inna Webster a găsit-o pe Maica Maria: „Am înlemnit de groază la vederea schimbării care se produsese în ea: nu mai era decât piele și os, ochii îi erau înroșiți, emana acel miros dulceag oribil al pacienților cu dizenterie […]. Pentru prima dată am văzut-o pe Maica Maria deprimată, pentru prima dată a fost atât de afectuoasă și iubitoare cu mine, avea nevoie, aparent, de afecțiune și simpatie, mi-a mângâiat fața și mâinile. […] «Inna, Inna […], nu ne vom mai despărți de tine… Voi supraviețui. Ești granit. Mă vei scoate din ea.» M-am întrebat în sinea mea: «Ce ar putea face acest «granit»?»"

Martie a fost o lună de apeluri interminabile și extenuante, pe care Maica Maria nu le-a mai putut suporta. A fost salvată de faptul că una dintre cele trei matroane de barăci, Christina (în al cărei personaj părea că „se concentraseră toate forțele iadului"), „s-a inflamat brusc de respect pentru Maica Maria". Christina i-a permis să se ridice de pe pat doar în ultimul moment și să stea în timpul apelurilor în spatele Innei Webster, pe spatele căreia se putea sprijini.

Însă apelurile simple păleau în comparație cu „selecțiile medicale" care selectau prizonierii pentru Jugendlager și camerele de gazare. Administrația se străduia să respecte cota predeterminată de morți pentru a elibera lagărul supraaglomerat. Denise Dufournier descrie procesul de selecție medicală: „Eram așezați în rânduri de câte cinci. La un semnal dat, un rând înainta. Când ne venea rândul, ne mișcam desculți, cu pași nervoși și rapizi. Trebuia să mergem aproximativ cincizeci de metri, trecând prin fața «selectorului», care se apleca și ne privea cu atenție picioarele. Din când în când, își ridica mâna."

Un gest cu mâna sau un gest cu biciul îi semnala sentința: un gest spre stânga însemna moartea, spre dreapta însemna o amânare. Apoi se notau numerele tuturor celor trimiși spre stânga. După un timp, soseau camioane care îi luau pe „inapți” și îi duceau la Jugendlag sau direct la camerele de gazare, care erau la aproximativ zece minute distanță în ambele direcții.

Prizonierii din Blocul 27, unde era ținută Maica Maria, nu mergeau la muncă. Trăiau în așteptarea următorului apel, a următoarei „selecții”. S-ar putea spune că, la un anumit nivel, „singura noastră ocupație era să căutăm păduchi și să visăm la o rație suplimentară [la rație]”. Era posibil să visezi la o rație suplimentară aici, deoarece una dintre gardiene, doamna Maja, turna supa cu o corecție extraordinară: când era de serviciu, „aveam întotdeauna o rație suplimentară”. La un alt nivel, potrivit lui Jacqueline Peyri, „trăiam într-o stare de tensiune nervoasă, care, împreună cu foamea și situația generală, îi înnebunea pe mulți. Maica Maria rămânea tăcută și calmă. Până acum, reușiserăm să o ascundem de oamenii SS în momente critice [cu ajutorul Christinei, a fost ascunsă sub paturi și de două ori chiar în pod]. Dar în Vinerea Mare a anului 1945, niciunul dintre trucurile noastre nu a putut fi folosit.”

Există două relatări diferite despre ultimele minute din viața Maicii Maria, oferite de ceilalți prizonieri, iar la prima vedere, relatările lor par să se contrazică. Unii spun că ea a murit de bunăvoie după o „selecție” pentru a salva viața unui alt prizonier; alții susțin că ea însăși a fost selectată din cauza stării sale fizice. Este dificil acum să reconstituim evenimentele acelei zile în toate detaliile lor. Dar această aparentă contradicție poate fi rezolvată prin evidențierea celor două selecții care au avut loc. Prima dintre acestea a avut loc în lagărul principal: ca urmare a acestei selecții, Maica Maria a fost dusă înapoi la Jugendlager. A doua selecție a avut loc chiar în Jugendlager, de unde a fost trimisă la moarte.[14]

În acea Vinere Mare, tunul de artilerie al armatei sovietice care înainta se auzea deja clar. După-amiaza (în ceasul agoniei lui Hristos), a avut loc o altă „selecție” în lagărul principal. Toți prizonierii au primit ordin să participe la selecție, care a fost condusă de noul comandant adjunct, recent sosit de la Auschwitz, Johann Schwarzhuber. Acesta avea o intenție specifică - să accelereze executarea programului de exterminare.

„Nimeni, desigur, nu-și făcea iluzii despre soarta celor care urmau să fie selectați, iar Schwarzguber era conștient de acest lucru”, își amintește Germain Tillon (descriind selecția de la Miercurea Mare). „A zâmbit chiar larg și a radiat de bunătate și veselie, iar când rândul meu de cinci persoane a trecut pe lângă el, s-a aplecat spre noi cu bunăvoință și a spus în germană: «Marș destul de calm...» Apoi, cu o simpatie ipocrită-cinică: «Inima bate, nu-i așa?»”

Maica Maria (nr. 19.263) nu a fost aleasă ea însăși. Dar, văzând panica de pe fețele celor care fuseseră trimiși în stânga (erau aproximativ 260), a încercat să-i calmeze asigurându-i că Jugendlag-ul, unde (se părea) erau trimiși, nu însemna neapărat moartea. Chiar dacă ea însăși se întorsese de acolo, cuvintele ei nu au fost suficiente pentru a-i încuraja - cu atât mai puțin pentru a le da speranță.

Maica Maria știa foarte bine că propria ei întoarcere la regimul crud al Jugendlagerului în condiția ei nu putea duce decât la moarte, chiar dacă nu era trimisă în camera de gazare. Dar pentru a demonstra „că nu cred în camera de gazare", s-a alăturat grupului celor selectați și a luat locul unuia dintre ei. „Și astfel", au scris doi martori, „Maica Maria s-a dus voluntar la martiriu pentru a-și ajuta camarazii să moară".

Jacqueline Peyri nu era una dintre cele cinci persoane ale Mamei Maria în momentul selecției și simțea că Maica Maria fusese trimisă la stânga de la început din cauza stării sale. „Dar este foarte posibil", adaugă ea, „să fi luat locul uneia dintre nefericitele ei colege de prizonierat. Acest lucru ar fi în concordanță cu viața ei sacrificială. În orice caz, s-a sacrificat în mod conștient [...], ajutându-ne astfel pe fiecare dintre noi să ne acceptăm crucea."

Ca și cum ar fi anticipat acest moment, ea scrisese de mult:
Și visele fug, iar adevărul este dezvăluit.
Simplu. Traversa crucii.
Ultimul semn al ultimei pagini,
Și cartea vieții în veșnicie este închisă.

Au sosit camioane pentru a-i lua pe oamenii selectați. Li s-a ordonat să nu ia niciun bun. Maicii Maria i s-a ordonat să-și scoată ochelarii. „Când a protestat că nu poate vedea nimic fără ochelari, i-au fost smulși." A fost dusă pentru ultima dată la Jugendcamp. Înainte, abia se putea ține în picioare - aici putea doar să se târască. Pe 31 martie, în ajunul Paștelui, a fost trimisă la camera de gazare.

Două zile mai târziu, în lagărul principal, sub auspiciile Crucii Roșii, a început eliberarea prizonierilor care fuseseră luați din Franța, inclusiv a membrilor Transportului nr. 19.000.

Administrația lagărului, dorind să fertilizeze solul pantei care cobora spre lacul din apropiere, a împrăștiat cenușa celor arși acolo, inclusiv pe cea a Maicii Maria („Doamne, nu eu, ci o mână de cenușă cenușie, / Și în ea este sicriul patimilor și al tuturor dorințelor"). Autoritățile naziste nu înțelegeau cum, într-un mod complet diferit, o viață precum cea a Maicii Maria înnobilează și îmbogățește universul; nu înțelegeau nici că moartea este neputincioasă să ia astfel de oameni din lume.

Însă, potrivit Maicii Maria, „moartea își pierduse acul distrugător”. Și câțiva ani mai târziu, unul dintre prietenii ei, Gheorghi Raevski, s-a convins din nou de acest lucru. A văzut în vis cum Maica Maria mergea printr-un câmp, printre spice de porumb, cu mersul ei obișnuit, fără să se grăbească. S-a grăbit să o întâmpine:

„Maică Maria, mi-au spus că ai murit.”

S-a uitat peste ochelari, cu amabilitate și puțin viclenie.

- Păi, știi, niciodată nu știi ce se spune. Vezi tu: sunt viu."